

Základy kryptológie

Martin Stanek

verzia 0.14b
6. januára 2004

Obsah

1	Úvod	1
1.1	Šifrovanie	1
1.2	Blokové a prúdové šifry	4
1.3	Kryptoanalýza	4
2	Blokové šifry	6
2.1	Princípy konštrukcie	6
2.2	Viacnásobné šifrovanie	8
2.3	Módy činnosti	9
2.4	AES (Rijndael)***	13
3	Kryptografia s verejnými kľúčmi – úvod	13
3.1	Asymetrické šifrovanie	13
3.2	Kryptografické protokoly	15
4	RSA	15
4.1	Inicializácia	16
4.2	Korektnosť	17
4.3	Realizovateľnosť	17
4.4	Bezpečnosť RSA***	21
5	Kvadratické rezíduá	29
6	Rabinov systém	32
7	Diskrétny logaritmus	35
7.1	Pohligov-Hellmanov algoritmus	37
8	ElGamalov systém	39
8.1	Bezpečnosť	40
9	Digitálne podpisy	42
9.1	RSA schéma	43
9.2	ElGamalova schéma	44
9.3	Digital Signature Algorithm (DSA)	48
9.4	Slepé podpisy	50
10	Schémy na zdieľanie tajomstva***	50
10.1	Shamirova schéma	51
10.2	Asmuthova-Bloomova schéma	54
10.3	Hierarchické schémy	56
11	Kryptografické protokoly	58
11.1	Diffieho-Hellmanov protokol	60
11.2	Interlock protokol	62
11.3	Protokoly s dôveryhodnou treťou stranou	63

12 Útoky na kryptografické protokoly	65
12.1 Útok opakovaním	66
12.2 Útočník uprostred	69
12.3 Nepresný popis protokolu	69
12.4 Implementačné problémy	70
12.5 Symetria správ	72
12.6 Interakcia protokolov	74
13 Praktické doporučenia pre návrh protokolov	75
14 BAN logika	82
14.1 Jazyk logiky	82
14.2 Pravidlá a analýza protokolu	83
14.3 Needhamov-Schroederov protokol – analýza	84
14.4 Opravený Needhamov-Schroederov protokol	87
Dodatky	90
A Teória čísel	91
A.1 Rozšírený Euklidov algoritmus	91
A.2 Eulerova veta	93
A.3 Čínska zvyšková veta	94
A.4 Jacobiho symbol***	96
B Teória pravdepodobnosti***	96
B.1 Narodeninový paradox	96
B.2 Markovova a Čebyševova nerovnosť	96
B.3 Chernoffova nerovnosť	97
Literatúra	100

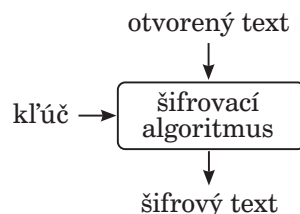
1 Úvod

Kryptológia je vedná oblasť zaoberajúca sa skúmaním bezpečnostných aspektov komunikácie. Pôvodne sa kryptológia venovala najmä metódam ochrany dôvernosti prenášaných informácií (dát), teda šifrovaniu. Rozvoj technológie podnietil rozšírenie poľa pôsobnosti aj na ďalšie bezpečnostné požiadavky (napr. integrita alebo nepopretie autorstva) a aplikačné oblasti (protokoly pre autentifikáciu, digitálne podpisy, elektronické voľby, atď.).

Kryptológia sa delí na dve časti – kryptografiu a kryptoanalýzu. Kryptografia sa zaoberá návrhom konštrukcií (algoritmov, protokolov) naplňajúcich konkrétne bezpečnostné požiadavky. Úlohou kryptoanalýzy je skúmať možnosti útokov na tieto konštrukcie. Cieľom tejto časti je zoznámiť čitateľa so základnými pojmami v kryptológii.

1.1 Šifrovanie

Šifrovanie si kladie za cieľ transformovať vstupné dáta podoby, v ktorej sú pre potenciálneho útočníka nezrozumiteľné a nie je schopný rekonštruovať ich pôvodný tvar. Zároveň požadujeme, aby oprávnené subjekty (používatelia) mohli pôvodné dáta rekonštruovať. Vstupné dáta v ich pôvodnej podobe budeme nazývať otvorený text (príp. správa). Proces ich transformácie sa nazýva šifrovanie a je realizované šifrovacím algoritmom (funkciou). Výsledok šifrovania je šifrový text (príp. zašifrovaná správa). Šifrovací algoritmus je parametrizovaný ďalším vstupom – kľúčom, ktorý nezávisí na otvorenom texte. Popisovaná situácia je zobrazená na obrázku 1.1.

Obrázok 1.1: Šifrovanie

Proces inverznej transformácie, keď zo šifrovaného textu dostaneme opäť pôvodný otvorený text, sa nazýva dešifrovanie a je realizovaný dešifrovacím algoritmom (funkciou). Dešifrovací algoritmus je taktiež parametrizovaný kľúčom.

Popíšme šifrovanie formálnejšie. Nech P , C , K sú konečné množiny:

P – množina otvorených textov,

C – množina šifrovaných textov,

K – množina kľúčov.

Hovoríme, že funkcia $E : P \times K \rightarrow C$ je šifrovacou funkciou, ak k nej existuje funkcia $D : C \times K \rightarrow P$ taká, že platí:

$$\forall k \in K \forall p \in P : D(E(p, k), k) = p.$$

Takúto funkciu D potom nazývame dešifrovacou funkciou k E a dvojica $\langle E, D \rangle$ tvorí šifrovací systém. Vzhľadom na použitie rovnakého kľúča pre šifrovanie a dešifrovanie sa takéto systémy nazývajú aj symetrické. Šifrovanie budeme niekedy namiesto $E(p, k)$ označovať $E_k(p)$ a dešifrovanie budeme namiesto $D(c, k)$ označovať aj $D_k(c)$.

Najdôležitejšou otázkou pri skúmaní šifrovacích systémov je to, ako a za akých podmienok môžu zabezpečiť dôvernosc šifrovaných dát.

Poznamenajme, že popísané šifrovacie systémy sú systémy „klasickej“ kryptografie (systémy s tajným kľúčom), keď sa vyžaduje utajenie kľúča pred útočníkom. Od roku 1976 sa začala rozvíjať aj oblasť skúmajúca šifrovacie systémy s verejným kľúčom. V nich nemusí byť šifrovací kľúč utajený a požiadavka utajenosti sa týka len dešifrovacieho kľúča (z toho vyplýva, že kľúče sú rôzne). Šifrovacími systémami s verejným kľúčom sa budeme zaoberať neskôr.

Príklad. Uvažujme abecedu $\{A, B, \dots, Z\}$, obsahujúcu písmená anglickej abecedy. Nech P aj C sú rovné tejto množine. Nech $K = \{0, \dots, 25\}$. Pre potreby šifrovania priradíme každému písmenu abecedy číslo prislúchajúce jeho poradiu, začínajúc od nuly: $A = 0, B = 1, \dots, Z = 25$. Šifrovacia transformácia pripočíta k znaku kľúč modulo 26, pri dešifrovaní sa musí postupovať opačne:

$$E(p, k) = (p + k) \bmod 26,$$

$$D(c, k) = (c - k) \bmod 26.$$

Pre šifrovanie dlhších textov sa transformácia aplikuje na každý znak samostatne. Šifrujme otvorený text „ABRAKA“ s použitím kľúča 11:

$$\begin{aligned} \text{ABRAKA} &= 0, 1, 17, 0, 10, 0 \\ &\downarrow +11 \\ &= 11, 12, 2, 11, 21, 11 \\ &= \text{LMCLVL} \end{aligned}$$

Šifrový text je teda „LMCLVL“. Pre dešifrovanie stačí kľúč odpočítať.

V minulosti sa uplatňovali dva základné princípy konštrukcie symetrických šifier: substitúcia a permutácia. Substitučné šifry nahrádzajú znaky otvoreného textu inými znakmi. Permutačné šifry nemenia znaky v otvorenom texte, ale menia ich poradie. Ilustrujme tieto princípy na dvoch príkladoch.

Jednoduchá substitučná šifra

Označme A abecedu jazyka otvoreného textu. Nech $P = C = A$. Množina kľúčov K je množina všetkých permutácií nad A . Šifrovacia a dešifrovacia funkcia sú definované takto:

$$E(p, k) = k(p),$$

$$D(c, k) = k^{-1}(c).$$

Ak chceme šifrovať texty dlhšie ako jeden znak, tak aplikujeme E postupne na všetky znaky. Pri dešifrovaní postupujeme analogicky, len použijeme inverznú permutáciu.

Permutačná šifra

Dané je prirodzené číslo $m \geq 1$. Označme A abecedu jazyka otvoreného textu. Nech $P = C = A^m$, t.j. m -tice znakov abecedy. Množina kľúčov K je množina permutácií množiny $\{1, 2, \dots, m\}$. Šifrovacia a dešifrovacia funkcia sú definované takto:

$$E(p_1 p_2 \dots p_m, k) = p_{k(1)} p_{k(2)} \dots p_{k(m)},$$

$$D(c_1 c_2 \dots c_m, k) = c_{k^{-1}(1)} c_{k^{-1}(2)} \dots c_{k^{-1}(m)}.$$

Dlhší text rozdelíme na m -tice, ktoré šifrujeme zvlášť.

Vernamova šifra

Dané je prirodzené číslo $m \geq 1$ a nech $A = \{0, 1\}$ je abeceda otvoreného textu. Nech $P = C = \{0, 1\}^m$. Pri šifrovaní volíme kľúč z množiny $K = \{0, 1\}^m$. Šifrovanie spočíva v pripočítaní kľúča po bitoch k otvorenému textu modulo 2:

$$E(p, k) = p \oplus k = p_1 \oplus k_1, \dots, p_m \oplus k_m.$$

Pri dešifrovaní využijeme fakt, že pre všetky $x \in \{0, 1\}$ platí: $x \oplus x = 0$. Preto stačí k šifrovanému textu opäť pripočítať kľúč:

$$D(c, k) = c \oplus k = (p \oplus k) \oplus k = p.$$

Vernamova šifra (niekedy nazývaná one-time pad) je príkladom absolútne bezpečnej šifry, ak sú splnené niektoré predpoklady:

1. Kľúče sú volené (vyberané) z množiny K náhodne, nezávisle a s rovnakou pravdepodobnosťou.
2. Pri šifrovaní ďalšieho otvoreného textu zvolíme vždy nový kľúč z K .

Ak by sme použili rovnaký kľúč, povedzme k , na šifrovanie otvorených textov p_1 a p_2 , tak vieme sčítaním šifrovaných textov eliminovať vplyv kľúča a získať

$$(p_1 \oplus k) \oplus (p_2 \oplus k) = p_1 \oplus p_2.$$

Zo súčtu dvoch otvorených textov, pokiaľ sú redundantné, je možné oba texty určiť. Popis postupu presahuje rozsah nášho úvodu do kryptológie.

Absolútna (nepodmienená) bezpečnosť Vernamovej šifry znamená neformálne to, že útočník nedokáže zo šifrovaného textu určiť otvorený text, bez ohľadu na výpočtovú kapacitu, ktorou disponuje. Každý otvorený text môže byť tým pravým a útočník je pri jeho určovaní v rovnakej situácii, ako keby žiadny šifrovaný text nemal. Šifrovaný text c môže byť šifrovanou podobou otvoreného textu p_1 aj p_2 , ak bol na šifrovanie použitý kľúč $k_1 = c \oplus p_1$ (v prvom prípade) alebo $k_2 = c \oplus p_2$ (v druhom prípade). Útočník nepozná kľúč, ktorý bol zvolený náhodne a nezávisle, preto môže byť otvorený text akýkoľvek.

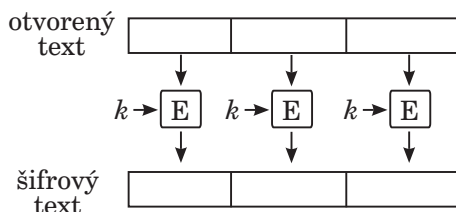
Napriek bezpečnostným kvalitám Vernamovej šifry, má táto šifra aj dôležitý nedostatok. Ak chceme preniesť m bitov dlhú správu, potrebujeme vygenerovať a bezpečne doručiť adresátovi m bitov dlhý kľúč. Dôverný prenos správy sme vymenili za dôverný prenos kľúča. V situácii, keď náhodné bity vygenerujeme v dostatočnom množstve dopredu a neskôr postupne používame, nám však tento problém nemusí prekážať.

1.2 Blokové a prúdové šifry

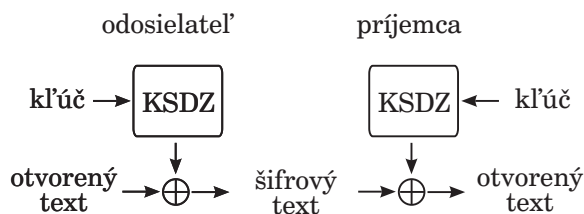
Moderné symetrické šifrovacie systémy používajú kľúče pevnej dĺžky (napr. 128 bitov), ktoré môžeme použiť aj na šifrovanie podstatne dlhších otvorených textov. Teda na umožnenie dôverného prenosu dát (v podstate) ľubovoľnej dĺžky stačí dôverne preniesť adresátovi relatívne krátky tajný kľúč.

Symetrické šifrovacie systémy môžeme rozdeliť na blokové a prúdové. Blokové šifry spracúvajú vstupný text po blokoch pevnej dĺžky, pričom šifrovacia funkcia je definovaná ako transformácia jedného bloku dát. Dešifrovanie je tiež definované nad jednotlivými blokmi.

Obrázok 1.2: Bloková šifra

Prúdové šifry napodobňujú Vernamovu šifru s použitím kratšieho kľúča. Kľúč je použitý na inicializáciu konečnostavového deterministického zariadenia (KSDZ), ktoré produkuje prúd bitov.

Obrázok 1.3: Prúdová šifra

Prúd bitov je sčítavaný modulo 2 s bitmi otvoreného textu. Prijemca šifrového textu použije kľúč a vygeneruje rovnaký prúd bitov na sčítanie so šifrovým textom.

Blokovým aj prúdovým šifram sa budeme venovať podrobnejšie v kapitolách 2 a ??.

1.3 Kryptoanalýza

V kryptoanalýze sa snažíme získať otvorený text, šifrovací kľúč, prípadne zašifrovať vlastný otvorený text. Podľa predpokladov, ktoré kryptoanalytické útoky vyžadujú, môžeme rozdeliť útoky na niekoľko základných typov:

1. *Útok len so znalosťou šifrového textu* (COA – ciphertext only attack). Útočník má k dispozícii množinu šifrových textov:

$$\{E_k(p_1), E_k(p_2), \dots, E_k(p_n)\},$$

pričom nepozná zodpovedajúce otvorené texty. Cieľom je získať hodnotu k , prípadne určiť niektoré p_i alebo vytvoriť $E_k(p)$ pre zvolený otvorený text p .

2. *Útok so znalosťou otvoreného textu* (KPA – known plaintext attack). Útočník má k dispozícii množinu dvojíc otvorených a šifrovaných textov:

$$\{\langle p_1, E_k(p_1) \rangle, \langle p_2, E_k(p_2) \rangle, \dots, \langle p_n, E_k(p_n) \rangle\}.$$

Cieľom je získať hodnotu k , prípadne určiť niektoré p_i alebo vytvoriť $E_k(p)$ pre zvolený otvorený text p .

3. *Útok s možnosťou voľby otvoreného textu* (CPA – chosen plaintext attack). Útočník má možnosť zvoliť si niekoľko otvorených textov, ku ktorým získa zodpovedajúce šifrované texty, pri použití rovnakého kľúča k . Ciele útoku môžu byť rovnaké ako pri KPA.
4. *Útok s možnosťou voľby šifrovaného textu* (CCA – chosen ciphertext attack). Útočník má možnosť zvoliť si niekoľko šifrovaných textov, ku ktorým získa zodpovedajúce otvorené texty, pri použití rovnakého kľúča k . Ciele útoku môžu byť rovnaké ako pri KPA.

Pri útokoch CPA a CCA je možné uvažovať aj s ich adaptívnymi variantmi, keď útočník môže voľbu textov opakovať po analýze získaných dát (prípadne aj opakovane niekoľko krát). Od moderných šifrovacích systémov sa očakáva, že sú odolné voči útokom všetkých spomenutých typov.

Prirodzene, pri všetkých útokoch predpokladáme, že útočník pozná šifrovaciu funkciu E (a tiež aj dešifrovaciu funkciu D). Predpokladá sa, že algoritmy sú používané dlhodobo a útočník sa k nim dostane. Bezpečnosť šifrovacieho systému má preto závisieť výlučne na bezpečnosti (utajení) kľúča. Toto pravidlo sa nazýva Kerckhoffov princíp.

Všimnime si, že typy útokov sú zoradené podľa rastúcej sily. To si môžeme demonštrovať napríklad na jednoduchej substituúnej šifre (pozri časť 1.1). Pri COA máme k dispozícii len šifrovaný text a na jeho dešifrovanie (a určenie kľúča) potrebujeme, ako uvidíme v časti ??, vykonať kryptoanalýzu s využitím frekvenčných charakteristík textu. Jednoduchšiu situáciu máme pri KPA, keď priamo získavame niektoré časti kľúča (permutácie) z dvojíc otvorených a šifrovaných textov. Ak máme šťastie a dvojíc je dostatočne veľa, môžu tieto „pokryť“ celú abecedu a my získame kľúč. V prípade CPA máme situáciu ešte jednoduchšiu. Zvolíme si ako otvorené texty celú abecedu a získané šifrované texty sú priamo kľúčom (permutáciou). Pre CCA je situácia podobná a dostaneme inverznú permutáciu.

Veľkosť priestoru kľúčov

Dôležitou podmienkou bezpečnosti šifrovacieho systému je dostatočná veľkosť priestoru kľúčov, vzhľadom na počet otvorených textov šifrovaných jedným kľúčom. Predpokladáme, že kľúč je použitý na šifrovanie viacerých otvorených textov. Bez ohľadu na použitý šifrovací systém môže útočník skúsiť útok úplným preberaním. Postupne skúša všetky kľúče $k \in K$. Pri COA dešifruje texty a testuje ich „zmysluplnosť“, pri KPA a ďalších porovnáva korektnosť výsledkov so známymi údajmi. Najneskôr po prejdení celého priestoru kľúčov získa správny kľúč. Na zamedzenie takéhoto útoku

by mala byť mohutnosť množiny kľúčov (t.j. $|K|$) dostatočne veľká. Veľkosť $|K|$, ktorú možno považovať za dostatočnú, ovplyvňuje aj požiadavka na dĺžku doby, počas ktorej sa útočník nemá dostať k otvorenému textu.

Samozrejme, dostatočne veľké K nie je postačujúcou podmienkou bezpečnosti, ako uvidíme na príklade kryptoanalýzy jednoduchej substitučnej šifry, pre ktorú v prípade anglickej abecedy $\{A, B, \dots, Z\}$ máme $|K| = 26! \sim 2^{88,4}$.

2 Blokové šifry

Blokové šifry sú triedou symetrických šifrovacích systémov, ktoré spracúvajú otvorený (aj šifrový) text po blokoch pevnej dĺžky. Blokové šifry je možné využiť nielen na zabezpečenie dôvernosti dát šifrovaním, ale aj na konštrukciu iných kryptografických prvkov: hašovacích funkcií, MAC (Message Authentication Code) a podobne. V tejto časti sa budeme venovať blokovým šifrom použitým na šifrovanie.

Medzi základné požiadavky pri návrhu blokových šifier patria:

- Bezpečnosť – šifrovací systém má byť odolný voči všetkým známym útokom.
- Výkon – potreba šifrovať a dešifrovať dáta spomaľuje ich spracovanie. Preto má byť šifrovací systém na zvolenej implementačnej platforme čo najefektívnejší.

Odolnosť šifrovacieho algoritmu voči kryptoanalýze môžeme častokrát zvyšovať pridávaním dodatočných vrstiev spracovania otvoreného textu. Tým algoritmus spomaľujeme. Na druhej strane menej transformácií otvoreného textu síce urýchli šifrovanie, avšak môže vytvoriť v šifrovacom systéme bezpečnostnú slabinu. Ďalšími požiadavkami na šifrovací systém sú pamäťové nároky (ktoré by mali byť čo najmenšie), obmedzenia vyplývajúce z cieľovej platformy, atď.

Uvedené požiadavky sa netýkajú len blokových šifier, ale sú platné aj pre prúdové šifry a ďalšie kryptografické konštrukcie.

2.1 Princípy konštrukcie

Moderné blokové šifry sú realizované elektronicky, ako hardvérové moduly alebo softvérovo, preto je abeceda otvoreného aj šifrovaného textu $\{0, 1\}$. Označme $V_n = \{0, 1\}^n$, pre $n \in \mathbb{N}$, množinu n -bitových vektorov. Blokovaná šifra (šifrovací systém) je dvojica zobrazení $E : V_n \times K \rightarrow V_n$ a $D : V_n \times K \rightarrow V_n$ taká, že platí:

$$\forall k \in K \forall p \in V_n : D_k(E_k(p)) = p,$$

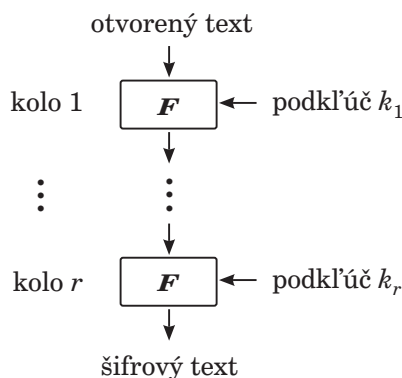
kde K je konečná množina kľúčov. Číslo n sa nazýva dĺžka bloku. Množina K je obvykle rovná V_l , pre nejaké $l \in \mathbb{N}$. Navyše, kľúče sú z K vyberané nezávisle a s rovnakou pravdepodobnosťou. V takomto prípade hovoríme, že (efektívna) dĺžka kľúča je l bitov.

Prirodzenou požiadavkou na množinu kľúčov K je, aby jej mohutnosť bola dostatočne veľká. Malá množina kľúčov umožňuje útok úplným preberaním, keď útočník vyskúša všetky potenciálne kľúče. Čím väčšia je hodnota $|K|$, tým zložitejší je útok. Na druhej strane, priveľký rozsah kľúčov kladie zbytočne zvýšené nároky na ich používanie a správu (generovanie, ukladanie atď.).

Bezpečnosť blokovej šifry je ovplyvnená aj dĺžkou bloku. Príliš krátky blok môže viesť k bezpečnostným problémom. Predstavme si napríklad blokovú šifru s extrémne krátkym blokom, povedzme 4 bity. Vtedy, bez ohľadu na veľkosť $|K|$, je počet všetkých šifrovacích transformácií $(2^4)!$. Tie dokáže útočník prezrieť všetky. Podobne aj ďalšie, pokročilejšie kryptoanalytické techniky využívajú na útok krátku dĺžku bloku. Na druhej strane veľká dĺžka bloku komplikuje šifrováciu a dešifrováciu transformáciu a môže byť prekážkou pri implementácii algoritmu na platformách s pamäťovými obmedzeniami.

Pri dĺžke kľúča aj bloku je potrebné voliť vhodný kompromis medzi bezpečnosťou a efektívnosťou.

Najväčšiu skupinu blokových šifier tvoria iterované šifry. Myšlienka iterovaných šifier spočíva v tom, že definujeme základnú transformáciu (kolo), ktorú potom viacnásobne použijeme.

Obrázok 2.1: Iterovaná šifra

V jednotlivých kolách obvykle vstupujú do výpočtu podkľúče šifrovacieho kľúča – v prvom kole podkľúč k_1 , v druhom k_2 , atď. Podkľúče sú reťazce bitov deterministicky odvodené z pôvodného kľúča. Proces odvodenia podkľúčov sa nazýva plánovanie kľúča (key-scheduling).

Základnú podmienku – invertovateľnosť šifrovacej transformácie – získame jednoducho vo Feistelovských šifrách. Feistelovské šifry sú triedou iterovaných blokových šifier s rovnakou štruktúrou algoritmu pre šifrovanie aj dešifrovanie. To znamená, že pre dešifrovanie nemusíme implementovať iný algoritmus. Príkladom takejto šifry je algoritmus DES (Data Encryption Standard). Feistelovská šifra rozdelí text na dve polovice, prvú (ľavú) označíme L_0 a druhú (pravú) R_0 . V jednotlivých kolách sa počítajú hodnoty L_i, R_i na základe predchádzajúcich:

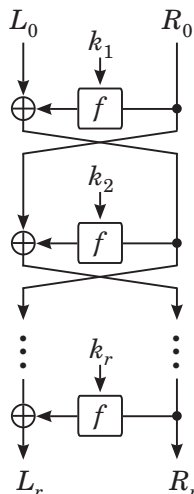
$$\begin{aligned} L_i &= R_{i-1} \\ R_i &= L_{i-1} \oplus f(k_i, R_{i-1}) \end{aligned} \quad 1 \leq i < r,$$

kde f je transformácia ovplyvnená podkľúčom k_i . Výstupom je po r kolách dvojica L_r, R_r , pričom v poslednom kole nedochádza k výmene polovic:

$$\begin{aligned} L_r &= L_{r-1} \oplus f(k_r, R_{r-1}) \\ R_r &= R_{r-1}. \end{aligned}$$

Schéma Feistelovskej šifry je zobrazená na obrázku 2.2. Pri dešifrovaní môžeme použiť rovnakú schému, stačí otočiť poradie podkľúčov. Kryptografické vlastnosti algoritmu sú určené vlastnosťami funkcie f .

Obrázok 2.2: Feistelovská šifra

Samozrejme, existujú aj iné šifrovacie systémy s rovnakou štruktúrou šifrovania a dešifrovania, ktoré nie sú Feistelovskými šiframi (napr. IDEA).

2.2 Viacnásobné šifrovanie

Viacnásobné šifrovanie je motivované potrebou predĺžiť používaný kľúč v šifrovacom algoritme. Najjednoduchšia konštrukcia je použiť rôzne kľúče a šifrovacie, prípadne dešifrovacie transformácie zoradiť za seba. Tak dostaneme dvojité šifrovanie

$$c = X''_{k_2}(X'_{k_1}(p))$$

alebo trojité šifrovanie

$$c = X'''_{k_3}(X''_{k_2}(X'_{k_1}(p))),$$

kde rôzne X označujú E alebo D . Zreťaziť môžeme aj väčší počet transformácií, samozrejme, za cenu zvýšenia výpočtových nárokov. Populárnym módom využitým napríklad aj pri konštrukcii algoritmu Triple DES je trojité šifrovanie v EDE móde:

$$c = E_{k_3}(D_{k_2}(E_{k_1}(p))).$$

Dešifrovanie aplikuje inverzné transformácie s opačným poradím kľúčov:

$$p = D_{k_1}(E_{k_2}(D_{k_3}(c))).$$

Častou voľbou v EDE móde je zvoliť $k_1 = k_3$. Výhodou EDE módu je aj spätná kompatibilita – ak položíme $k_1 = k_2 = k_3$, tak dostaneme pôvodný šifrovací algoritmus.

Dvojité šifrovanie sa nepoužíva, dôvodom je útok popísaný v nasledujúcej stati.

„Meet in the middle“ útok

Meet in the middle („stretnutie uprostred“, v ďalšom texte MIM) je útok na viacnásobné šifrovanie, ktorý umožňuje znížiť časovú zložitosť útoku úplným preberaním na úkor zvýšenia pamäťových nárokov. Ilustrujme útok na dvojitom šifrovaní, kde $c = E_{k_2}(E_{k_1}(p))$. Nech dĺžka kľúča k_1 aj k_2 je l bitov. Máme k dispozícii niekoľko dvojíc otvoreného a šifrovaného textu $\langle p_i, c_i \rangle_{i=1}^n$, šifrovaných rovnakým kľúčom. Štandardný útok úplným preberaním skúša všetky možné dvojice kľúčov k_1, k_2 a testuje správnosť voľby, teda či $c_i = E_{k_2}(E_{k_1}(p_i))$, pre všetky $i = 1, \dots, n$. Časová zložitosť útoku (počet výberov kľúčov) je v priemernom prípade $O(2^{2l})$ pri pamäťovej zložitosti $O(1)$.

MIM útok dokáže „preliať“ časť časovej zložitosti do pamäťovej. Pre dvojicu $\langle p_1, c_1 \rangle$ najskôr vypočítame $D_{k_2}(c_1)$ pre všetky možné kľúče k_2 . Získané dvojice $\langle D_{k_2}(c_1), k_2 \rangle$ uložíme do hašovacej tabuľky podľa prvej súradnice. Následne skúšame šifrovať otvorený text p_1 všetkými kľúčmi k_1 a testujeme, či hodnota $E_{k_1}(p_1)$ nie je uložená v hašovacej tabuľke. Ak áno, našli sme kľúče k_1 a k_2 , pre ktoré $E_{k_1}(E_{k_2}(p_1)) = c_1$. Prirodzene, takýchto dvojíc kľúčov môže byť viac. Nesprávne vyhlúčime otestovaním na dvojiciach $\langle p_i, c_i \rangle_{i=2}^n$. Časová zložitosť MIM útoku je v tomto prípade $O(2^l)$ pri pamäťovej zložitosti $O(2^l)$.

Útok je možné realizovať aj pri menšej pamäťovej kapacite, keď hašovacia tabuľka nemôže pojať všetky dešifrované texty. Nech K je množina všetkých kľúčov a $K' \subseteq K$ je množina tých kľúčov, pre ktoré sú dvojice $\langle D_{k_2}(c_1), k_2 \rangle$ uložené v hašovacej tabuľke. Vtedy v druhej časti útoku najskôr hľadáme v hašovacej tabuľke a ak v nej hodnotu $E_{k_1}(p_1)$ nenájdem, prechádzame kľúče z $K \setminus K'$ úplným preberaním. Časová zložitosť MIM útoku bude v takomto prípade $O(2^l \cdot |K \setminus K'|)$.

2.3 Módy činnosti

Základná šifrovacia transformácia jedného bloku môže byť v prípade dlhšieho otvoreného textu kombinovaná vo viacerých módoch. Každý z módov má svoje silné a slabé stránky a záleží na situácii a prostredí, ktorý je vhodné použiť. Spomenieme najznámejšie z nich. Pri prezentácii jednotlivých módov budeme bloky otvoreného textu označovať P_i a bloky šifrovaného textu C_i (pre $i \geq 1$).

ECB (Electronic Codebook)

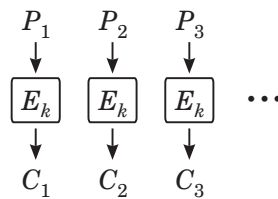
ECB je základný mód, priamočiare použitie blokovej šifry. Bloky otvoreného textu sú šifrované nezávisle, samozrejme, s použitím rovnakého kľúča. Pre $i \geq 1$ prebieha šifrovanie a dešifrovanie takto:

$$\begin{aligned} C_i &= E_k(P_i) && \text{šifrovanie} \\ P_i &= D_k(C_i) && \text{dešifrovanie} \end{aligned}$$

Šifrovanie v ECB móde je zobrazené na obrázku 2.3.

Vlastnosti. Rovnaké bloky otvoreného textu sú zašifrované do rovnakých blokov šifrovaného textu. Teda opakujúce sa úseky v otvorenom texte dokáže spozorovať ktoľvek aj zo šifrovaného textu, pričom nemusí poznať kľúč. Bloky sú spracovávané

Obrázok 2.3: ECB mód

nezávisle. Ak nie je zabezpečená integrita dát iným spôsobom, útočník môže nepozorovane niektoré bloky vynechať, zmeniť ich poradie a podobne. Chyba pri prenášaní šifrovaného textu, ak sa zmení 1 bit šifrovaného textu, ovplyvní po dešifrovaní len zodpovedajúci jeden blok otvoreného textu. Ak je blokovaná šifra „kvalitná“, znamená to zmenu každého bitu v tomto bloku s pravdepodobnosťou približne 1/2.

Uvedené vlastnosti sú dôvodom, prečo sa použitie ECB módu pri šifrovaní dlhších otvorených textov nedoporučuje.

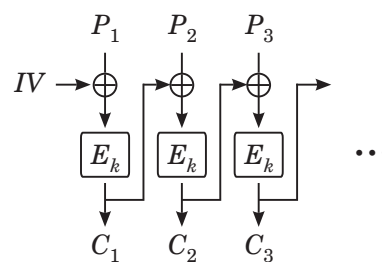
CBC (Cipher Block Chaining)

CBC mód odstraňuje niektoré bezpečnostné problémy ECB módu tak, že previaže šifrovanie bloku otvoreného textu s hodnotou predchádzajúceho bloku šifrovaného textu. Symbolom \oplus označme sčítanie dvoch reťazcov po bitoch modulo 2 (inými slovami operáciu XOR).

$$C_i = E_k(P_i \oplus C_{i-1}) \quad \forall i \geq 1, \quad \text{šifrovanie}$$

$$P_i = C_{i-1} \oplus D_k(C_i) \quad \forall i \geq 1, \quad \text{dešifrovanie}$$

Hodnotu C_0 na začiatku šifrovania nemáme k dispozícii. CBC mód preto používa inicializačný vektor IV (reťazec bitov dĺžky rovnaj dĺžke bloku). Položíme $C_0 = IV$. Pribeh šifrovania je zobrazený na obrázku 2.4.

Obrázok 2.4: CBC mód

Vlastnosti. Rovnaké otvorené texty šifrované s použitím rovnakého kľúča vedú k rôznym šifrovaným textom, ak sú inicializačné vektory rôzne. Blok šifrovaného textu C_i závisí od bloku otvoreného textu P_i ako aj všetkých predchádzajúcich blokov P_1, \dots, P_{i-1} . To znamená, že zmena poradia blokov šifrovaného textu ovplyvní dešifrovanie. Korektné dešifrovanie bloku si vyžaduje korektný predchádzajúci blok šifrovaného textu. Zmena bitu v šifrovom texte ovplyvní dva bloky otvoreného textu. Ak

nastala zmena v C_i , ovplyvnený bude P_i (úplne) a P_{i+1} (len na pozícii zmeneného bitu). Na druhej strane zmena bitu v otvorenom texte ovplyvní (pri rovnakom kľúči a IV) zodpovedajúci aj všetky ďalšie bloky šifrového textu.

CBC má „samosynchronizujúcu“ vlastnosť, keď strata celého bloku šifrového textu (povedzme C_i) zapríčiní chybné dešifrovanie nasledujúceho bloku (C_{i+1}), ale ďalšie bloky sú už dešifrované správne. Strata časti textu, ktorý nie je násobkom dĺžky bloku, prirodzene, „pokazí“ dešifrovanie celého nasledujúceho textu (ako ostatne pri všetkých tu prezentovaných módoch).

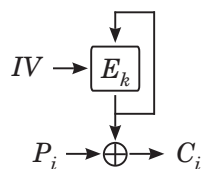
Inicializačný vektor nemusí byť utajený a obvykle sa generuje náhodne a prenáša ako prvý (nultý) blok šifrového textu. Dôležité je však zabezpečiť jeho integritu, keďže zmeny bitov v IV spôsobujú po dešifrovaní zmeny bitov v P_1 na rovnakých miestach.

OFB (Output Feedback)

OFB mód používa blokovú šifru ako synchronnú prúdovú šifru. Môže teda slúžiť ako návod na vytvorenie prúdovej šifry z blokovej. Šifrovacia transformácia sa využíva len v rámci generátora prúdu blokov, ktoré sa pripočítavajú modulo 2 k blokom otvoreného textu. Vnútorň stav generátora v i . kroku označíme R_i a má dĺžku zhodnú s dĺžkou bloku. Poznamenajme, že v OFB móde nevyužívame invertovateľnosť E_k (existenciu dešifrovacej funkcie).

$$\begin{aligned} C_i &= P_i \oplus R_i, & R_i &= E_k(R_{i-1}) \quad \forall i \geq 1, & \text{šifrovanie} \\ P_i &= C_i \oplus R_i, & R_i &= E_k(R_{i-1}) \quad \forall i \geq 1, & \text{dešifrovanie} \end{aligned}$$

Generátor prúdu blokov je inicializovaný na začiatku inicializačným vektorom ($R_0 = IV$). Inicializačný vektor môžeme poslať spolu so šifrovým textom v otvorenej podobe.

Obrázok 2.5: OFB mód

Vlastnosti. Podobne ako pri CBC, šifrovanie rovnakého otvoreného textu s rovnakým kľúčom pri rôznych IV vedie k rôznym šifrovým textom. Prúd generovaných blokov je nezávislý na otvorenom texte, to znamená, že ak šifrujeme ďalší text s rovnakým kľúčom, musíme zmeniť IV . V opačnom prípade útočník sčítaním šifrových textov získa súčet dvojice otvorených textov. Inicializačný vektor nemusí byť tajný (tajný je kľúč). Zmena bitov v šifrovom texte sa prenáša ako zmena zodpovedajúcich bitov otvoreného textu, čo útočníkovi umožňuje ovplyvniť otvorený text želaným spôsobom bez jeho znalosti. Ak útočník pozná otvorený text, vie vypočítať prúd blokov R_i a skonštruovať šifrový text k otvorenému textu, ktorý si zvolí (s maximálnou dĺžkou nepresahujúcou dĺžku známeho prúdu blokov).

Pri strate bloku šifrovaného textu alebo akejkolvek jeho časti je chybou ovplyvnené celé následné dešifrovanie.

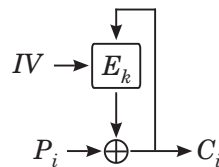
Základnou požiadavkou pri prúdových šifrách je zabezpečiť dostatočne veľkú dĺžku periódy generovaného prúdu. Problém pri OFB móde by mohol nastať v prípade, ak by IV spolu s kľúčom viedli ku krátkej perióde generovaného prúdu blokov. Sú dve možnosti riešenia tohto problému. Prvou je nahradenie spätnej väzby vo výpočte R_i pripočítaním jednotky $R_i = R_{i-1} + 1$. Druhou je spoľahnúť sa na pravdepodobnosť, keď pri náhodnej permutácii 2^n prvkov (dúfame, že E_k je taká) je očakávaná dĺžka cyklu približne 2^{n-1} .

CFB (Cipher Feedback)

CFB mód vytvára z blokovej šifry prúdovú podobne ako OFB mód. CFB však konštruuje samosynchronizujúcu prúdovú šifru so spätnou väzbou zo šifrovaného textu. Blok otvoreného textu šifruje tak, že k nemu pripočíta šifrovanú podobu predchádzajúceho bloku šifrovaného textu. Pri CFB nevyužívame invertovateľnosť funkcie E_k .

$$\begin{aligned} C_i &= P_i \oplus E_k(C_{i-1}) \quad \forall i \geq 1, && \text{šifrovanie} \\ P_i &= C_i \oplus E_k(C_{i-1}) \quad \forall i \geq 1, && \text{dešifrovanie} \end{aligned}$$

Keďže na začiatku nemáme k dispozícii C_0 , výpočet opäť inicializujeme vektorom $C_0 = IV$.

Obrázok 2.6: CFB mód

Vlastnosti. Podobne ako pri CBC a OFB, šifrovanie rovnakého otvoreného textu s rovnakým kľúčom pri rôznych IV vedie k rôznym šifrovým textom. IV nemusí byť tajný. Pri rovnakom IV a kľúči použitom na šifrovanie dvoch textov útočník získa súčet prvých blokov otvorených textov (ak sčíta prvé bloky šifrových textov). Podobne ako pri CBC, závisí C_i na P_i ako aj na všetkých predchádzajúcich blokoch P_1, \dots, P_{i-1} . Zmena poradia blokov šifrovaného textu ovplyvní dešifrovanie. Korektné dešifrovanie bloku si vyžaduje korektný predchádzajúci blok šifrovaného textu. Zmena bitu v šifrovom texte ovplyvní dva bloky otvoreného textu. Ak nastala zmena v C_i , ovplyvnený bude P_i (len na pozícii zmeneného bitu) a P_{i+1} (úplne). Na druhej strane zmena bitu v otvorenom texte ovplyvní (pri rovnakom kľúči a IV) zodpovedajúci aj všetky ďalšie bloky šifrovaného textu.

Podobne ako CBC má aj CFB „samosynchronizujúcu“ vlastnosť, keď strata celého bloku šifrovaného textu (povedzme C_i) zapríčiní chybné dešifrovanie nasledujúceho bloku (C_{i+1}), ale ďalšie bloky sú už dešifrované správne.

2.4 AES (Rijndael)***

Prvým široko používaným blokovým šifrovacím algoritmom bol DES (Data Encryption Standard). DES bol štandardom používaným pre šifrovanie neklasifikovaných dát vo federálnych inštitúciách USA. Krátka dĺžka kľúča (56 bitov) však v súčasnosti dovoľuje útočiť na DES úplným preberaním. Náhradou a pokračovateľom je AES. Výber nového blokového šifrovacieho algoritmu riadil NIST (National Institute of Standards and Technology). Viackolový proces výberu bol verejný a otvorený pre všetky návrhy algoritmov. Základné požiadavky boli:

- dĺžka bloku 128 bitov,
- variabilná dĺžka kľúča 128, 192 a 256 bitov.

V roku 2000 bol vybraný víťazný algoritmus Rijndael, ktorého autormi sú Vincent Rijmen a Joan Daemen.

- krátky popis

3 Kryptografia s verejnými kľúčmi – úvod

Rozvoj kryptografických metód využívajúcich verejné kľúče (tzv. „public-key cryptography“) nastal po roku 1976, kedy Diffie a Hellman publikovali základnú myšlienku týchto metód [DH76]. Prvými aplikáciami boli konštrukcie asymetrického šifrovania a protokolu na dohodnutie kľúča. Princípy konštrukcií našli postupne uplatnenie aj v ďalších oblastiach. Digitálne podpisy, elektronické peniaze, voľby v sieti a ďalšie riešenia vychádzajú zo spoločných základov kryptografie s verejnými kľúčmi.

3.1 Asymetrické šifrovanie

Symetrické šifrovacie systémy vyžadujú, aby komunikujúce strany poznali kľúč, ktorý umožní úspešné šifrovanie a dešifrovanie. Predstavme si, že máme rozsiahlu počítačovú sieť s n účastníkmi, ktorí majú spolu zabezpečeným spôsobom komunikovať. Keďže potenciálne môže komunikovať ľubovoľná dvojica účastníkov, potrebujeme v sieti $\binom{n}{2}$ rôznych kryptografických kľúčov. Tieto kľúče treba dôveryhodným spôsobom vygenerovať a distribuovať účastníkom (každý účastník má mať $n - 1$ kľúčov). Ďalšie súvisiace problémy – bezpečné uloženie kľúčov, ich periodická zmena, pridávanie nových účastníkov naznačujú, že v tomto prípade bude manažment kryptografických kľúčov náročnou úlohou.

Základný princíp

Pokúsme sa vysvetliť najskôr základný princíp asymetrických šifrovacích systémov na príklade. Použijeme telefónny zoznam veľkého mesta. Ten je bežne k dispozícii každému a je utriedený podľa priezviska a mena osôb, ktoré majú v tomto meste telefón. Predstavme si, že iba my máme k dispozícii aj „invertovaný“ zoznam – utriedený podľa telefónnych čísel. Pomocou telefónneho zoznamu nám ktokoľvek môže

poslať šifrovanú správu. Šifrovanie prebieha nasledovne: pre každé písmeno otvoreného textu vyberieme náhodne priezvisko začínajúce týmto písmenom a do šifrovaného textu zapíšeme prislúchajúce telefónne číslo. Dešifrovanie je pri použití invertovaného zoznamu priamočiare, bez neho je to však pomerne náročná úloha.

Formálnejšie: Asymetrický šifrovací systém je dvojica funkcií – verejná a súkromná. Obe tieto funkcie sú skonštruované (zvolené) používateľom. Verejnú funkciu, ako už názov napovedá, používateľ zverejní a je k dispozícii komukoľvek. Súkromnú funkciu si ponechá. Verejná funkcia slúži na šifrovanie a súkromná na dešifrovanie. Teda šifrovať môže každý, dešifrovať len vlastník súkromnej funkcie. Niekedy sa asymetrický šifrovací systém prezentuje ako trieda funkcií parametrizovaných kľúčom (kľúčmi). Potom namiesto o verejnej a súkromnej funkcii hovoríme o verejnom a súkromnom kľúči. V našom príklade bol verejným kľúčom telefónny zoznam a súkromným kľúčom invertovaný telefónny zoznam.

Označme množinu otvorených textov P , množinu šifrových textov C a nech R označuje množinu $\{0, 1\}^*$. Nech $E : P \times R \rightarrow C$ je verejná funkcia a $D : C \rightarrow P$ je súkromná funkcia. Význam množiny R vo funkcii E spočíva v umožnení náhodnej voľby pri šifrovaní, ako sme to videli aj v našom príklade s telefónnym zoznamom. V takom prípade je otvorený text zašifrovaný do jedného z niekoľkých potenciálnych šifrových textov. Niektoré asymetrické systémy náhodnosť pri šifrovaní nepoužívajú (sú deterministické – napríklad RSA), iné ju vyžadujú (napr. ElGamalov systém). Systémy, v ktorých jednému otvorenému textu môže prislúchať viacero šifrových textov, budeme nazývať znáhodnené.

Asymetrický šifrovací systém musí spĺňať nasledujúce vlastnosti, aby mohol byť použiteľný opísaným spôsobom:

1. **(korektnosť)** Dešifrovanie šifrovaného textu vedie k pôvodnému otvorenému textu:

$$\forall m \in P \forall r \in R : D(E(m, r)) = m.$$

2. **(realizovateľnosť)** Funkcie E a D sú algoritmicky efektívne realizovateľné. Zároveň je efektívna aj ich konštrukcia používateľom. „Efektívne“ znamená obvykle s deterministickou (prípadne s pravdepodobnostnou) polynomiálnou časovou zložitou.
3. **(bezpečnosť)** Zo znalosti E je prakticky nemožné určiť funkciu D^* takú, že D^* je efektívne realizovateľná (pozri 2) a pre nezanedbateľné množstvo $c \in C$: $D^*(c) = D(c)$. Jednoduchšie povedané, má byť veľmi ťažké len zo znalosti E úspešne túto funkciu invertovať. Prirodzene, úplne vylúčiť úspešné invertovanie E nie je možné, vždy je nenulová pravdepodobnosť uhádnutia D . Čo konkrétne znamená „prakticky nemožné“ a „nezanedbateľné množstvo“ závisí od našich bezpečnostných požiadaviek na systém.

V ďalších častiach sa budeme zaoberať niektorými asymetrickými systémami a otázkami súvisiacimi s ich korektnosťou, realizovateľnosťou a bezpečnosťou na konkrétnejšej a praktickejšej úrovni.

Hybridné šifrovanie

V súčasnosti používané asymetrické systémy sú pri šifrovaní (aj dešifrovaní) podstatne pomalšie ako symetrické. V situáciach, keď je rýchlosť šifrovania alebo dešifrovania aplikačne dôležitou požiadavkou (to je obvykle vždy), je použitie výlučne asymetrických systémov nemožné. Výhody asymetrických a symetrických šifrovacích systémov spája tzv. hybridné šifrovanie.

V hybridnom šifrovaní sa na šifrovanie dát použije symetrický systém s náhodne vygenerovaným kľúčom. Asymetrický systém slúži na zašifrovanie tohto kľúča použitím verejnej funkcie adresáta. Adresát po prijatí šifrových textov najskôr dešifruje súkromnou funkciou symetrický kľúč a ten následne použije na dešifrovanie dát.

Označme E_A , D_A verejnú a súkromnú funkciu používateľa A , ktorý je zároveň adresátom správy m . Nech E a D sú šifrovací a dešifrovací algoritmus nejakého symetrického systému. Pri hybridnom šifrovaní správy m pre používateľa A postupujeme takto:

1. Zvolíme náhodne symetrický kľúč k . Používateľovi A pošleme dvojicu:

$$\langle E_A(k, r), E_k(m) \rangle,$$

kde r je náhodne zvolené z R .

2. Používateľ A dešifruje symetrický kľúč:

$$D_A(E_A(k, r)) = k$$

a následne aj správu: $D_k(E_k(m)) = m$.

Prirodzene, bezpečnosť hybridného šifrovania závisí podstatne od bezpečnosti oboch použitých systémov, tak asymetrického ako aj symetrického. „Rozbitie“ ľubovoľného z nich vedie k rozbitiu celého hybridného systému.

3.2 Kryptografické protokoly

V elektronickom prostredí chceme vytvoriť objekty a procedúry zaužívané v reálnom svete. Príkladom môžu byť podpisy, peniaze, voľby, atď. Ich vlastnosti a mechanizmy využívané v reálnom svete, zaručujúce ich bezpečnosť a teda použiteľnosť, sú zvyčajne v elektronickom prostredí nepoužiteľné. Preto je potrebné vytvoriť elektronické ekvivalenty takýchto objektov a procedúr a ich použiteľnosť zabezpečiť, okrem iného, novými kryptografickými metódami. Riešenia používajúce výlučne symetrické šifrovacie systémy buď neexistujú, alebo sú príliš neefektívne.

Použiteľné konštrukcie riešení naznačených problémov sú založené na asymetrických šifrovacích systémoch a ďalších kryptografických primitívach, ako sú napríklad jednosmerné funkcie (one-way functions), kryptografické hašovacie funkcie alebo schémy na zdieľanie tajomstva.

4 RSA

RSA je jedným z najznámejších a najpoužívanějších asymetrických šifrovacích systémov. Názov je vytvorený zo začiatočných písmen mien jeho autorov – Ronald Rivest, Adi Shamir a Leonard Adleman, ktorí ho zverejnili v roku 1978.

4.1 Inicializácia

Inicializácia je proces vytvorenia vlastnej inštancie RSA – súkromného a verejného kľúča. Popíšme podrobne postup inicializácie.

1. Zvolíme dve (dostatočne veľké) prvočísla p a q ($p \neq q$). Položíme $n = p \cdot q$.
2. Vyberieme prirodzené číslo e také, že $1 < e < \phi(n)$ a $\text{nsd}(e, \phi(n)) = 1$, kde $\phi(n) = (p - 1)(q - 1)$ je Eulerova funkcia a nsd označuje najväčší spoločný deliteľ svojich argumentov. Teda e je nesúdeliteľné s $\phi(n)$.
3. Vypočítame d také, že $e \cdot d \equiv 1 \pmod{\phi(n)}$.

Aké prvočísla považujeme za veľké, závisí od efektívnosti metód faktorizácie a miere bezpečnosti, ktorú od nášho systému požadujeme. V súčasnosti sa za veľké považujú aspoň 512 bitové prvočísla, aby sme po ich vynásobení dostali aspoň 1024 bitov dlhý modulus n . Bezpečnosti RSA sa budeme podrobnejšie venovať v časti 4.4.

Verejný kľúč je dvojica čísel $\langle e, n \rangle$. Súkromný kľúč tvorí hodnota d . Parameter d sa niekedy nazýva súkromný exponent a parameter e verejný exponent. Prvočísla p, q nie sú pre používanie RSA potrebné, môžeme na ne po inicializácii zabudnúť. Je dôležité, ako uvidíme neskôr, aby sa prvočísla nedostali do rúk potenciálnych útočníkov.

Priestor otvorených aj šifrovaných textov je množina $\mathbb{Z}_n = \{0, 1, \dots, n - 1\}$.

šifrovanie: $E(m) = m^e \pmod{n}$

dešifrovanie: $D(c) = c^d \pmod{n}$

Pri výpočte dešifrovacej transformácie potrebujeme okrem súkromného kľúča d poznať aj hodnotu n . Tá je súčasťou verejného kľúča a teda všeobecne známa.

Príklad. 1. Nech $p = 5$ a $q = 11$. Prirodzene, tieto prvočísla nie sú dostatočne veľké pre praktické použitie, slúžia pre náš ilustračný príklad. Teda $n = 5 \cdot 11 = 55$.

2. Máme $\phi(n) = (5 - 1)(11 - 1) = 40$. Zvoľme $e = 3$, nesúdeliteľné s $\phi(n)$.

3. Zodpovedajúce $d = 27$, lebo $d \cdot e \equiv 27 \cdot 3 \equiv 81 \equiv 1 \pmod{40}$.

Priestor správ je množina $\{0, \dots, 54\}$. Verejný kľúč je $(3, 55)$ a súkromný kľúč 27 . Nech je napríklad správa $m = 14$. Potom $E(m) = 14^3 \pmod{55} = 49$ a $D(49) = 49^{27} \pmod{55} = 14$.

Pokiaľ chceme šifrovať dlhý text, rozdelíme ho na bloky a tieto šifrujeme samostatne. Takže ak n je 1024 bitové číslo, tak môžeme text deliť na 1023 bitové bloky a tieto samostatne šifrovať – šifrový text potom pozostáva z blokov dĺžky najviac 1024 bitov. RSA má potom povahu blokovej šifry.

4.2 Korektnosť

V tejto časti ukážeme matematickú korektnosť RSA. To znamená, že po dešifrovaní šifrovaného textu dostaneme opäť pôvodný otvorený text.

Veta 1 (Korektnosť RSA). *Pre ľubovoľnú inštanciu RSA systému platí:*

$$\forall m \in \mathbb{Z}_n : D(E(m)) = m.$$

Dôkaz. Nech e a d sú verejný a súkromný exponent v inštancii RSA systému s $n = p \cdot q$. Potrebujeme ukázať, že $(m^e \bmod n)^d \bmod n = m$, pre všetky $m \in \mathbb{Z}_n$.

Špeciálny prípad je $m = 0$. Vtedy $E(m) = 0$ a $D(0) = 0$, preto tvrdenie platí. Pre $m \in \mathbb{Z}_n \setminus \{0\}$ budeme uvažovať dva prípady: $\text{nsd}(n, m) = 1$ a $\text{nsd}(n, m) \neq 1$. Vieme, že $ed \equiv 1 \pmod{\phi(n)}$. Teda $\exists k \in \mathbb{N} : ed = 1 + k\phi(n)$.

1. $\text{nsd}(n, m) = 1$. Počítajme:

$$\begin{aligned} D(E(m)) &= (m^e \bmod n)^d \bmod n \\ &= m^{ed} \bmod n \\ &= m^{1+k\phi(n)} \bmod n \\ &= m \cdot (m^{\phi(n)})^k \bmod n \\ &= m \bmod n = m. \end{aligned}$$

Predposledná rovnosť vyplýva z Eulerovej vety.

2. $\text{nsd}(n, m) \neq 1$. Potom buď $p \mid m$ alebo $q \mid m$ (nie však obe súčasne, lebo $0 < m < n$). Bez ujmy na všeobecnosti budeme predpokladať, že $m = l \cdot p^s$, kde $s \geq 1$ a $\text{nsd}(l, n) = 1$ ($s, l \in \mathbb{N}$). Potom

$$\begin{aligned} D(E(m)) &= m^{ed} \bmod n \\ &= (lp^s)^{1+k\phi(n)} \bmod n \\ &= l \cdot (p^{1+k\phi(n)})^s \bmod n. \end{aligned} \tag{4.1}$$

Podľa malej Fermatovej (Eulerovej) vety $p^{q-1} \equiv 1 \pmod{q}$. Odtiaľ:

$$\begin{aligned} p^{(q-1)(p-1)} &\equiv 1 \pmod{q} \\ p^{k\phi(n)} &= 1 + aq \quad \text{pre nejaké } a \in \mathbb{Z} \\ p^{k\phi(n)+1} &= p + apq = p + an \\ p^{k\phi(n)+1} &\equiv p \pmod{n}. \end{aligned}$$

Po dosadení do (4.1) dostaneme:

$$D(E(m)) = lp^s \bmod n = m.$$

□

4.3 Realizovateľnosť

Postupne prejdeme jednotlivými krokmi inicializácie RSA a rozoberieme ich realizovateľnosť.

Generovanie prvočísel

V prvom kroku inicializácie RSA potrebujeme vygenerovať dve veľké prvočísla. Generovanie prebieha nasledovne:

1. Zvolíme náhodné nepárne číslo požadovanej veľkosti.
2. Otestujeme, či je prvočíslom. Ak nie, opakujeme postup.

Prvým problémom pri tomto postupe je počet opakovaní voľby nepárneho čísla, kým narazíme na prvočíсло. Odpoveďou je Prvočíselná veta (Prime Number Theorem):

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{\pi(n)}{n / \ln n} = 1,$$

kde $\pi(n)$ označuje počet prvočísel nie väčších ako n . Pre veľkosť hodnoty $\pi(n)$ platí napríklad nasledujúci odhad [GKP94, strana 111]:

$$\ln n - \frac{3}{2} < \frac{n}{\pi(n)} < \ln n - \frac{1}{2}, \quad \text{pre } n \geq 67.$$

Takže pri generovaní 512 bitového prvočísla (≈ 154 ciferné číslo v desiatkovej sústave) je pravdepodobnosť, že náhodne zvolené nepárne 512 bitové číslo je prvočíslom, väčšia ako

$$2 \cdot \left(\frac{2^{513}}{\ln 2^{513} - \frac{1}{2}} - \frac{2^{512}}{\ln 2^{512} - \frac{3}{2}} \right) / 2^{512} \doteq 0.005605.$$

Teda priemerne treba voľiť približne 178 krát.

Druhý problém je testovanie prvočíselnosti zvoleného čísla. Prakticky používané algoritmy sú pravdepodobnostné. To znamená, že s určitou nenulovou pravdepodobnosťou, ktorú však vieme ovplyvniť, môžu vypočítať chybný výsledok. Existuje viacero takýchto algoritmov, my si ukážeme Millerov-Rabinov test prvočíselnosti.

Millerov-Rabinov test _____

vstup:

n – nepárne číslo, pričom $n - 1 = 2^s \cdot t$, kde t je nepárne

k – počet opakovaní testu

```

for ( $i = 0$ ;  $i < k$ ;  $i++$ ) {
  zvolíme náhodne  $b \in_R \mathbb{Z}_n^*$ ;
  if ( $b^t \equiv \pm 1 \pmod{n}$ ) continue;
  else {
     $l = b^t \pmod{n}$ ;
    for ( $j = 1$ ;  $j < s \wedge l \neq -1$ ;  $j++$ )
       $l = l^2 \pmod{n}$ ;
    if ( $l \neq -1$ ) return „ $n$  je zložené číslo“;
  }
}

```


return „ n je prvočíslo“;

Matematicky sa dá vyjadriť fakt, že pre dané n a zvolené b ($b \in \mathbb{Z}_n^*$) prejde n testom (jedna iterácia) s výsledkom „ n je prvočíslo“ takto:

$$b^t \bmod n = \pm 1 \quad \vee \quad \exists j \in \{1, \dots, s-1\} : b^{t \cdot 2^j} \bmod n = -1. \quad (4.2)$$

Pri splnení vlastnosti (4.2) sa hovorí, že n je silným pseudoprvočíslom vzhľadom na bázu b . Millerov-Rabinov test je pravdepodobnostný algoritmus, keďže niekedy môže dať nesprávnu odpoveď. Vlastnosti tohto algoritmu vyplývajú z nasledujúcej vety [Kob87, strana 117].

Veta 2. Ak n je zložené nepárne číslo, tak vlastnosť (4.2) platí pre najviac štvrtinu všetkých $b \in \mathbb{Z}_n^*$.

Millerov-Rabinov test dáva takéto výsledky:

- ak je n prvočíslo – odpoveď je vždy správna: „ n je prvočíslo“;
- ak je n zložené nepárne číslo – pravdepodobnosť omylu, t.j. odpovede „ n je prvočíslo“, je najviac $\frac{1}{4^k}$.

Pravdepodobnosť omylu s rastúcim k veľmi rýchlo (exponenciálne) klesá. Môžeme si stanoviť požadovanú nenulovú úroveň omylu a vypočítať hodnotu parametra k tak, aby sme ju dosiahli.

Poznámka. V roku 2002 bol objavený deterministický polynomiálny algoritmus na testovanie prvočíselnosti [AKS02]. Jeho časová zložitosť je však pomerne vysoká. Preto je na testovanie prvočíselnosti vhodnejšie zatiaľ použiť niektorý z pravdepodobnostných algoritmov.

Modulárne umocňovanie

Pri inicializácii RSA ako aj pri samotnom šifrovaní a dešifrovaní sa používa operácia umocňovania v modulárnej aritmetike. To znamená, že potrebujeme efektívny algoritmus, ktorý počíta $v = a^b \bmod n$, pričom čísla a, b, n môžu mať niekoľko sto alebo tisíc bitov.

Nech $b = (b_k \dots b_1 b_0)_2$ je reprezentácia čísla b v binárnej sústave. Najjednoduchší algoritmus na modulárne umocňovanie (prirodzene, deterministický a polynomiálny), vyzerá nasledovne:

Modulárne umocňovanie _____

Vstup: $a, b, n \in \mathbb{N}$

Výstup: $v = a^b \bmod n$

$v \leftarrow 1; p \leftarrow a;$

for $i \leftarrow 0, \dots, k$

if $(b_i = 1)$ $v \leftarrow p \cdot v \bmod n;$

$p \leftarrow p^2 \bmod n;$

end for

return $v;$

Operácie mod a prevod do binárnej sústavy je tiež možné robiť efektívne. Upravený algoritmus s prevodom do binárnej sústavy ukrytým vo vnútri:

Upravené modulárne umocňovanie _____

```
Vstup:  $a, b, n \in \mathbb{N}$ 
Výstup:  $v = a^b \bmod n$ 

 $v \leftarrow 1; p \leftarrow a;$ 
while  $b > 0$ 
  if ( $b$  je nepárne)  $v \leftarrow p \cdot v \bmod n;$ 
   $p \leftarrow p^2 \bmod n;$ 
   $b \leftarrow b/2;$  // celočíselné delenie
end while
return  $v;$ 
```

Konštrukcia parametrov e a d

Verejný exponent e môžeme konštruovať niekoľkými spôsobmi. Môžeme e voliť ako náhodné nepárne číslo a testovať, či $\text{nsd}(e, \phi(n)) = 1$, pričom postup opakujeme, kým vhodné e nenájde. Zvyčajne sa však verejný exponent vyberá cielene, s ohľadom na efektívnosť šifrovania (t.j. výpočet funkcie E). Možnými kandidátmi sú čísla s krátkou binárnou reprezentáciou alebo s binárnou reprezentáciou v špeciálnom tvare. Napríklad malé prvočísla 3, 7, 11, 13, alebo číslo $65537 = (10000000000000001)_2$.

Súkromný exponent d sa vypočíta z e pomocou rozšíreného Euklidovho algoritmu. Rozšírený Euklidov algoritmus pre $a > b$ počíta $u, v \in \mathbb{Z} : ub + va = \text{nsd}(a, b)$. Ak položíme $a = \phi(n)$ a $b = e$, tak dostaneme $u, v : ue + v\phi(n) = \text{nsd}(e, \phi(n))$. To znamená, že $ue \equiv 1 \pmod{\phi(n)}$. Tajný exponent d dostaneme úpravou u – pripočítaním vhodného celočíselného násobku $\phi(n)$, napríklad ak je u záporné.

Rýchly výpočet dešifrovacej funkcie

Snaha o urýchlenie šifrovacej alebo dešifrovacej funkcie je vzhľadom na modulárne operácie s dlhými číslami prirodzená. Urýchlenie šifrovacej funkcie sa (okrem iného) dosahuje voľbou malého verejného exponentu e . Keďže súkromný exponent d sa počíta z e a $\phi(n)$, jeho štruktúru nemôžeme príliš ovplyvniť (v skutočnosti môžeme tým, že najskôr zvolíme d s požadovanou štruktúrou a dopočítame e , čo sa však z bezpečnostných dôvodov neodporúča).

Urýchlenie výpočtu $D(c)$ spočíva zvyčajne vo využití Čínskej zvyškovej vety. Vtedy si ako súkromnú informáciu pamätáme nielen d , ale aj prvočísla p, q . Dešifrovanie šifrovaného textu $c \in \mathbb{Z}_n$ prebieha tak, že najskôr vypočítame $a_1 = c^d \bmod p$ a $a_2 = c^d \bmod q$. Otvorený text m dostaneme kombináciou hodnôt a_1 a a_2 (pozri dôkaz Čínskej zvyškovej vety):

$$m = (a_1 q (q^{-1} \bmod p) + a_2 p (p^{-1} \bmod q)) \bmod n. \quad (4.3)$$

Na prvý pohľad sa môže zdať, že jedno modulárne umocnenie sme nahradili dvoma ($c^d \bmod p$ a $c^d \bmod q$), takže dešifrovanie sme neurýchlili. Dve realizované umocnenia

však majú kratšie moduly, preto prebehnú rýchlejšie ako jedno umocnenie s dlhým modulom n . Následná lineárna kombinácia (4.3) je už len elementárnym výpočtom. Poznamenajme, že hodnoty $q (q^{-1} \bmod p)$ a $p (p^{-1} \bmod q)$ môžu byť predvypočítané a nie je potrebné ich pri každom výpočte dešifrovacej funkcie znova počítať.

4.4 Bezpečnosť RSA***

Lahko vidieť, že bezpečnosť RSA závisí na zložitosti problému faktorizácie. Hodnota n je verejne známa, rovnako ako verejný exponent e . Ak by bolo možné n ľahko faktorizovať, t.j. vypočítať prvočísla p a q , tak ktokoľvek vie vypočítať hodnotu súkromného exponentu d rovnakým spôsobom, ako sme to z hodnôt e a $\phi(n)$ urobili pri inicializácii systému. So znalosťou súkromného kľúča už nie je problém dešifrovať ľubovoľný šifrový text.

Obrázok 4.1: Vzťah bezpečnosti RSA a problému faktorizácie

Teda ak vieme faktorizovať n , vieme „rozbiť“ RSA. Opačné tvrdenie je otvorený problém. Zatiaľ nikto nedokázal, že rozbitie RSA je ekvivalentné (musí viesť k) faktorizácii n . Môže existovať spôsob, ako efektívne zisťovať otvorený text zo šifrovaného textu bez znalosti súkromného kľúča bez toho, aby sme faktorizovali n (presnejšie, faktorizácia n ostane naďalej ťažký problém). Treba však podotknúť, že takýto spôsob útoku sa musí zaoberať bez hodnôt $\phi(n)$ a d , pretože znalosť ľubovoľnej z nich je ekvivalentná faktorizácii n , ako uvidíme v ďalších statiach.

Poznamenajme, že ak by bol dôkaz ekvivalencie (presnejšie dôkaz otvorenej implikácie) rozbitia RSA a faktorizácie konštruktívny, viedlo by to k neodolnosti RSA voči útoku s možnosťou voľby šifrovaného textu (CCA). Existujú systémy, pre ktoré sa dá dokázať ekvivalencia medzi schopnosťou útočníka efektívne dešifrovať a problémom faktorizácie, napríklad Rabinov systém (pozri kapitolu 6) alebo konštrukcie [LKBS92, Wil80]. Práve „vdaka“ konštruktívnemu dôkazu¹ sú však neodolné voči CCA.

Zaujímavý výsledok dosiahli Boneh a Venkatesan [BV98], keď ukázali, že rozbitie RSA s malým verejným exponentom nemôže byť ekvivalentné faktorizácii, pokiaľ nie je faktorizácia ľahký problém v istej, pomerne obmedzenej triede algoritmov.

¹spôsobom „ak máme možnosť efektívne dešifrovať, tak potom faktorizáciu efektívne vypočítame takýmto algoritmom ...“

Faktorizácia n pri znalosti $\phi(n)$

Ak ktokoľvek pozná $\phi(n)$, tak vie nájsť prvočísla p, q riešením sústavy dvoch rovníc o dvoch neznámych:

$$\begin{aligned} p \cdot q &= n, \\ (p-1)(q-1) &= \phi(n). \end{aligned}$$

Faktorizácia n pri znalosti e a d

Znalosť e môžeme vždy predpokladať, lebo e je súčasťou verejného kľúča rovnako ako n . Predtým, ako popíšeme postup faktorizácie, dokážeme pomocnú lemu.

Lema 1. *Nech $n, m \in \mathbb{N}$. Nech existuje celé číslo a také, že $\text{nsd}(a, n) = 1$ a zároveň $a^m \not\equiv 1 \pmod{n}$. Nech $b \in \mathbb{Z}$ je náhodne vybrané číslo také, že $\text{nsd}(b, n) = 1$. Potom pravdepodobnosť toho, že $b^m \equiv 1 \pmod{n}$ je najviac $\frac{1}{2}$.*

Dôkaz. Lemu stačí dokázať pre $a, b \in \mathbb{Z}_n$, lebo počítame modulo n . Nech $\{c_1, \dots, c_k\} \subseteq \mathbb{Z}_n$ sú všetky prvky také, že $\text{nsd}(c_i, n) = 1$ a $c_i^m \equiv 1 \pmod{n}$. Hľadaná pravdepodobnosť (označme ju Pr) je $\text{Pr} = \frac{k}{\phi(n)}$.

Pre hodnoty $ac_i \pmod{n}$ ($1 \leq i \leq k$) platí:

- $ac_i \pmod{n}$ je nesúdeliteľné s n , lebo a aj c_i sú nesúdeliteľné s n ;
- $(ac_i \pmod{n})^m \equiv a^m c_i^m \equiv a^m \not\equiv 1 \pmod{n}$;
- $\forall j \neq i: ac_i \pmod{n} \neq ac_j \pmod{n}$, lebo a je nesúdeliteľné s n a hodnoty c_i, c_j sú rôzne.

Takže pre násobenie všetkých prvkov množiny $\{c_1, \dots, c_k\}$ hodnotou a (modulo n) dostávame k navzájom rôznych prvkov, ktoré sú nesúdeliteľné s n a ich m -tá mocnina modulo n nie je 1. Pritom by mohli existovať ešte ďalšie prvky s touto vlastnosťou, teda ich celkový počet je aspoň k . Odtiaľ dostávame $k \leq \frac{\phi(n)}{2}$ a preto pre hľadanú pravdepodobnosť platí $\text{Pr} = \frac{k}{\phi(n)} \leq \frac{1}{2}$. \square

Postup pri faktorizácii n :

1. Položme $m = e \cdot d - 1$. Potom $m = k\phi(n)$ pre nejaké $k \in \mathbb{N}$. Nasledujúca vlastnosť vyplýva priamočiaro z Eulerovej vety:

$$\forall a \in \mathbb{Z} : \text{nsd}(a, n) = 1 \Rightarrow a^m \equiv 1 \pmod{n}. \quad (4.4)$$

2. Keďže (4.4) platí, musí byť m párne, stačí vziať napríklad $a = -1$ (t.j. $a = n-1$). Otestujeme, či vlastnosť (4.4) platí aj pre $m' = \frac{m}{2}$. Ak áno, tak položíme $m = m'$ a opäť vykonáme krok 2. Ak nie, pokračujeme 3. krokom.

Testovanie vlastnosti (4.4) pre m' je pravdepodobnostné. Budeme voliť l náhodných kandidátov a , nesúdeliteľných s n . Ak pre všetkých kandidátov a platí: $a^{m'} \equiv 1 \pmod{n}$, usúdime, že vlastnosť (4.4) platí. Vďaka leme 1 je pravdepodobnosť mylného výsledku $\leq 2^{-l}$. Ak aspoň pre jedno a je $a^{m'} \not\equiv 1 \pmod{n}$, tak máme istotu, že (4.4) pre m' neplatí.

3. Takže pre m vlastnosť (4.4) platí a pre $\frac{m}{2}$ nie. Teraz môžu nastať dva prípady:
 (a) Buď $(p-1) \mid \frac{m}{2}$ alebo $(q-1) \mid \frac{m}{2}$, ale neplatí súčasne $(p-1) \mid \frac{m}{2}$ a $(q-1) \mid \frac{m}{2}$. Ak by $p-1$ aj $q-1$ delili $\frac{m}{2}$, tak pre všetky $a \in \mathbb{Z}$ nesúdeliteľné s n platí: $a^{m/2} \equiv 1 \pmod{p}$ a $a^{m/2} \equiv 1 \pmod{q}$. Odtiaľ $a^{m/2} \equiv 1 \pmod{n}$, čo je spor tým, že (4.4) neplatí pre $\frac{m}{2}$.
 Teda bez ujmy na všeobecnosti môžeme predpokladať, že $(p-1) \mid \frac{m}{2}$ a $(q-1) \nmid \frac{m}{2}$. Potom pre náhodne zvolené $a \in \mathbb{Z}$ (pričom $\text{nsd}(a, n) = 1$) platia nasledujúce kongruencie s uvedenými pravdepodobnosťami (Pr):

$$\begin{aligned} a^{m/2} &\equiv 1 \pmod{p} & \text{Pr} &= 1; \\ a^{m/2} &\equiv 1 \pmod{q} & \text{Pr} &= 1/2; \\ a^{m/2} &\equiv -1 \pmod{q} & \text{Pr} &= 1/2. \end{aligned}$$

Prvá kongruencia vyplýva z malej Fermatovej vety. Prípustné hodnoty pre $a^{m/2} \pmod{q}$ sú len 1 a -1 , lebo $a^m \equiv 1 \pmod{n}$ a teda $a^m \equiv 1 \pmod{q}$. Preto

$$q \mid (a^{m/2})^2 - 1 \quad \Rightarrow \quad q \mid (a^{m/2} - 1)(a^{m/2} + 1).$$

(b) Platí $(p-1) \nmid \frac{m}{2}$ a $(q-1) \nmid \frac{m}{2}$. Potom pre náhodne zvolené $a \in \mathbb{Z}$ (pričom $\text{nsd}(a, n) = 1$) platia nasledujúce kongruencie s uvedenými pravdepodobnosťami (Pr):

$$\begin{aligned} a^{m/2} &\equiv 1 \pmod{p} & \text{Pr} &= 1/2; \\ a^{m/2} &\equiv -1 \pmod{p} & \text{Pr} &= 1/2; \\ a^{m/2} &\equiv 1 \pmod{q} & \text{Pr} &= 1/2; \\ a^{m/2} &\equiv -1 \pmod{q} & \text{Pr} &= 1/2. \end{aligned}$$

V oboch prípadoch náhodnou voľbou a čoskoro nájdeme také, že $a^{m/2} - 1$ je deliteľné jedným z faktorov n , ale nie druhým (pravdepodobnosť pri náhodej voľbe a je $\frac{1}{2}$). Počítame $\text{nsd}(a^{m/2} - 1, n)$ a dostaneme jeden z faktorov n a po predelení aj druhý.

Poznámka. Zdieľanie spoločnej hodnoty n skupinou používateľov nie je bezpečný spôsob použitia RSA. Keďže znalosť jednej dvojice verejného a súkromného kľúča umožňuje efektívnu faktorizáciu n , súkromné kľúče používateľov v takejto skupine nemožno považovať za skutočne tajné.

Všeobecné algoritmy na faktorizáciu

Faktorizácia je významný a intenzívne skúmaný problém. Najjednoduchšou metódou faktorizácie daného $n \in \mathbb{N}$ je postupne skúšať deliť prvočíslami menšími alebo rovnými \sqrt{n} (trial division). Existuje viacero efektívnejších metód.

Asymptoticky najrýchlejším všeobecným faktorizačným algoritmom je v súčasnosti General Number Field Sieve. Bol úspešne použitý na faktorizáciu 155 ciferného (512 bitov dlhého) čísla². Jeho heuristická časová zložitosť je $O(e^{1,923 \cdot (\log n)^{1/3} (\log \log n)^{2/3}})$.

²výsledok z augusta 1999 (challenge RSA-155)

Špeciálne faktorizačné algoritmy

Pokiaľ majú prvočísla p, q špeciálnu štruktúru, je možné n faktorizovať ľahšie ako použitím všeobecných algoritmov. Z toho vyplýva, že generovanie prvočísel pre RSA musí byť dostatočne kvalitné. Uvedme aspoň dva špeciálne faktorizačné algoritmy spolu s odporúčeniami pre voľbu p, q .

- Rozdiel $|p - q|$ by mal byť dostatočne veľký. V opačnom prípade sú p a q blízko. Hodnotu n možno vždy napísať v tvare $n = (\frac{p+q}{2})^2 - (\frac{p-q}{2})^2$. Ak sú p a q blízko, tak $\frac{p+q}{2}$ je len o málo väčšie ako $\lfloor \sqrt{n} \rfloor$. Algoritmus na faktorizáciu n je potom takýto: postupne skúšame $t = \lfloor \sqrt{n} \rfloor, \lfloor \sqrt{n} \rfloor + 1, \dots$ až nájdeme t také, že $t^2 - n$ je štvorcem nejakého prirodzeného čísla, teda $t^2 - n = s^2$. Potom prvočísla p, q zistíme riešením sústavy lineárnych rovníc:

$$\begin{aligned} p + q &= 2t & \implies & p = t + s \\ p - q &= 2s & & q = t - s. \end{aligned}$$

- Čísla $p - 1$ aj $q - 1$ by mali mať aj veľký prvočíselný faktor. Nech napríklad $p - 1$ má len malé prvočíselné faktory. Algoritmus na faktorizáciu n je potom takýto:
 1. Zvolíme nejaký horný odhad najväčšieho prvočíselného deliteľa $p - 1$, označme ho B . Vyberieme k tak, že k je deliteľné väčšinou, prípadne všetkými číslami z $\{1, 2, \dots, B\}$. Napríklad môžeme zvoliť k ako najmenší spoločný násobok čísel $2, 3, \dots, B$.
 2. Zvolíme náhodne $a \in_R \{2, 3, \dots, n - 2\}$.
 3. Vypočítame $b = \text{nsd}(a^k - 1, n)$.
 4. Ak je b triviálny deliteľ n (teda ak $b = 1$ alebo $b = n$), tak začneme s novou voľbou a alebo k .

Ak je $p - 1$ súčinom len prvočísel menších alebo rovných B , tak pri vhodnej voľbe k bude $(p - 1) \mid k$. Napríklad ak $p - 1 = 2^{l_1} 3^{l_2} 7^{l_3} 13^{l_4}$, tak môžeme ako k skúsiť $2^{20} 3^{10} 7^5 13^{15}$. Pre malé B je „istou“ voľbou k hodnota

$$k = \prod_{i=1}^{\pi(B)} p_i^{\lceil \log_{p_i} n \rceil},$$

kde $p_1, \dots, p_{\pi(B)}$ sú všetky prvočísla z $\{1, \dots, B\}$. Ak $(p - 1) \mid k$, potom podľa malej Fermatovej vety $a^k \equiv 1 \pmod{p}$, preto $p \mid a^k - 1$. Pokiaľ zároveň $a^k \not\equiv 1 \pmod{q}$, dostaneme netriviálny faktor n výpočtom $\text{nsd}(a^k - 1, n) = p$.

Malý priestor správ

RSA je asymetrický šifrovací systém, teda ktokoľvek vie šifrovať (prirodzene, ak pozná verejný kľúč), ale len vlastník súkromného kľúča vie dešifrovať. Navyše, v prípade RSA prislúcha danému otvorenému textu práve jeden šifrový text. Táto vlastnosť umožňuje nasledujúci útok na systém.

Protivník zachytí šifrovanú správu. Postupne háda, aký by mohol byť otvorený text. Kandidátov (otvorené texty) postupne šifruje a porovnáva výsledok so zachytenou správou. Ak sú rovnaké vie, že uhádol správny otvorený text. Poznamenajme, že

protivník nepotrebuje poznať a ani sa nepokúša získať súkromný kľúč. Tento spôsob útoku predstavuje vážne nebezpečenstvo, pokiaľ je priestor potenciálnych správ príliš malý.

Rozšírenie priestoru správ a znáhodnenie šifrovacej transformácie sa dosahuje tzv. paddingom (vypchávkou), na úkor dĺžky otvoreného textu spracovateľného v jednej transformácii. Otvorený text sa pred šifrovaním doplní náhodným reťazcom bitov pevnej dĺžky (pozri obrázok 6.1 v kapitole 6). Po dešifrovaní sa tento reťazec zahodí. Dôsledkom je stav, keď jednému otvorenému textu zodpovedá potenciálne veľa šifrovaných textov a útočník nedokáže efektívne vyskúšať všetky možnosti.

Útok na malý verejný exponent e

Výhoda malého verejného exponentu e spočíva v rýchlom šifrovaní (resp. overovaní digitálnych podpisov) a menších pamäťových nárokoch na uloženie verejného kľúča. Riziko použitia malého verejného exponentu ilustrujeme na nasledujúcich príkladoch.

Nech používatelia A , B a C používajú rovnaký verejný exponent $e_A = e_B = e_C = 3$. Nech ich verejné moduly sú n_A , n_B a n_C . Predpokladajme, že používateľ U chce poslať všetkým rovnakú správu, označme ju m . Pokiaľ získame všetky tri šifrované podoby m , teda $m^3 \bmod n_A$, $m^3 \bmod n_B$ a $m^3 \bmod n_C$, vieme získať pôvodný otvorený text m . Pri útoku rozlíšime dva prípady:

1. Hodnoty n_A , n_B a n_C nie sú po dvoch nesúdeliteľné. Potom vieme výpočtom nsd faktorizovať aspoň dve z nich³. Následne zistíme tajný kľúč a dešifrujeme otvorený text m . Poznamenajme, že tento prípad je za normálnych okolností veľmi nepravdepodobný.
2. Hodnoty n_A , n_B a n_C sú po dvoch nesúdeliteľné. Použitím Čínskej zvyškovej vety riešime sústavu kongruencií:

$$\begin{aligned}x &\equiv m^3 \pmod{n_A}, \\x &\equiv m^3 \pmod{n_B}, \\x &\equiv m^3 \pmod{n_C}.\end{aligned}$$

Nájdeme riešenie

$$x = a_1 n_B n_C N_1 + a_2 n_A n_C N_2 + a_3 n_A n_B N_3, \quad (4.5)$$

kde

$$\begin{aligned}a_1 &= m^3 \bmod n_A, & N_1 &= (n_B n_C)^{-1} \bmod n_A \\a_2 &= m^3 \bmod n_B, & N_2 &= (n_A n_C)^{-1} \bmod n_B \\a_3 &= m^3 \bmod n_C, & N_3 &= (n_A n_B)^{-1} \bmod n_C\end{aligned}$$

Je ľahké overiť, že $x \equiv m^3 \pmod{n_A n_B n_C}$, lebo x aj m^3 sú riešeniami sústavy a podľa Čínskej zvyškovej vety sú všetky riešenia kongruentné modulo $n_A n_B n_C$. Keďže $m < n_A, n_B, n_C$, tak $m^3 < n_A n_B n_C$. Preto $x \bmod n_A n_B n_C = m^3$. Hodnotu x vypočítame zo vzťahu (4.5), teda vieme zistiť tretiu mocninu otvoreného textu. Výpočtom tretej odmocniny následne určíme m .

³Prípado, keď sú niektoré n_A , n_B , n_C rovnaké, sa nezaobráme.

Ďalší útok využíva afinnú závislosť správ šifrovaných malým verejným exponentom. Útočník zachytí šifrové texty dvoch správ m_1 a m_2 . Označme zodpovedajúce šifrové texty c_1, c_2 . Predpokladajme, že útočník pozná afinnú závislosť medzi m_1 a m_2 , teda koeficienty a, b , pre ktoré $m_2 = a \cdot m_1 + b$. Nech z je premenná, ktorá označuje neznámu správu m_1 . Platí:

$$\begin{aligned} z^e - c_1 &\equiv 0 \pmod{n} \\ (az + b)^e - c_2 &\equiv 0 \pmod{n} \end{aligned}$$

Hodnota m_1 je koreňom oboch polynómov na ľavej strane ekvivalencií, preto sú polynómy deliteľné výrazom $z - m_1$. Útočník vypočíta najväčší spoločný deliteľ oboch polynómov (nad \mathbb{Z}_n): $\text{nsd}(z^e - c_1, (az + b)^e - c_2)$. Zvyčajne je výsledkom lineárny polynóm $z - m_1$, z ktorého útočník získa správu m_1 a následne aj m_2 , keďže vzťah medzi m_1 a m_2 je známy.

Príklad. Nech $n = 91$ a $e = 5$. Nech $c_1 = 45$, $c_2 = 28$ a medzi správami platí afinná závislosť $m_2 = 30 \cdot m_1 + 11$. Útočník počíta najväčší spoločný deliteľ polynómov:

$$\begin{aligned} \text{nsd}(z^5 - 45, (30z + 11)^5 - 28) &= \\ &= \text{nsd}(z^5 + 46, 88z^5 + 40z^4 + 90z^3 + 33z^2 + 47z + 44) \\ &= z + 37 = z - 54 \end{aligned}$$

Teda $m_1 = 54$ a $m_2 = 30 \cdot 54 + 11 = 84$. Korektnosť správ možno skontrolovať ich šifrovaním, po ktorom dostaneme šifrové texty c_1 a c_2 .

Útok je ľahko zovšeobecniteľný na ľubovoľnú, útočníkovi známu polynomiálnu závislosť medzi správami m_1 a m_2 . Nech $m_2 = p(m_1)$, kde $p(x)$ je polynóm. Útočník bude tentokrát počítať $\text{nsd}(z^e - c_1, p(z)^e - c_2)$. Postup je prakticky realizovateľný vtedy, ak je verejný exponent e malý a polynóm $p(x)$ má malý stupeň. Vtedy sú polynómy pre výpočet najväčšieho spoločného deliteľa krátke a vieme s nimi efektívne počítať. Okrem voľby veľkého verejného exponentu je prevenciou aj náhodný padding (vypchávká) otvoreného textu, popísaný pri probléme s malým priestorom správ, ktorý znemožňuje útočníkovi poznať závislosť otvorených textov.

Sú známe aj ďalšie útoky na malé verejné exponenty [Cop96, CFPR96, Has88]. Vo všeobecnosti sa preto neodporúča voliť v RSA systéme príliš malé hodnoty e (napr. 3, 5, 7 a podobne).

Útok na krátky súkromný exponent d

Výhodami krátkeho súkromného exponentu d je rýchlejšie dešifrovanie (resp. rýchlejšia realizácia podpisovania pri digitálnych podpisoch) a menšie pamäťové nároky na uschovanie súkromného kľúča. Je známy útok na d , ktorý vypočíta hodnotu d z hodnôt e a n , ak $d < n^{0,292}$ a $e < n^{1,875}$ [BD99]. Poznamenajme, že druhý vzťah je obvykle splnený, keďže zvyčajne platí $e < \phi(n)$.

Takmer CCA útok

RSA má vlastnosti, ktoré umožňujú takmer CCA útok (útok s možnosťou voľby šifrovaného textu). Tento útok nevedie k prezradeniu súkromného kľúča, umožňuje však

„nepozorovane“ dešifrovať ľubovoľný šifrový text. Majme šifrový text c a zaujíma nás k nemu prislúchajúci otvorený text, teda m také, že $m^e \bmod n = c$. Predpokladajme, že máme možnosť vykonať dešifrovanie ľubovoľného šifrového textu. Prirodzene, mohli by sme sa pokúsiť podstrčiť na dešifrovanie priamo c . Nasledujúci postup nám umožní zamaskovať c tak, aby sa nikto (a najmä nie vlastník súkromného kľúča) nedozvedel, o aký text v skutočnosti máme záujem.

Zvolíme náhodné $x \in_R \mathbb{Z}_n^*$. Teda $x \in \mathbb{Z}_n$ a x je nesúdeliteľné s n . Ak by sme našli x súdeliteľné s n , tak vieme faktorizovať n , zistiť súkromný kľúč a dešifrovať c samostatne. Namiesto c použijeme šifrový text $c' = x^e c \bmod n$. Následne, po obdržaní $m' = D(c') = (c')^d \bmod n$, vypočítame $m = m' x^{-1} \bmod n = (x^e c)^d x^{-1} \bmod n = c^d \bmod n$.

Prirodzene, celý postup funguje len v tom prípade, ak prostredie, v ktorom je RSA použité, umožňuje dešifrovanie na požiadanie. V niektorých situáciách to tak môže byť, napríklad pri použití RSA na autentifikáciu alebo pri používaní slepých podpisov. V jednotlivých prípadoch je potrebné analyzovať, či nie je možné podniknúť popísaný útok a prípadne modifikovať dotknuté (ohrozené) protokoly.

Bezpečnosť posledného bitu otvoreného textu

Zaujímavou otázkou pri ľubovoľnom šifrovacom systéme je, akú informáciu nám dáva šifrový text o otvorenom texte. Presnejšie, čo sme schopní zo šifrového textu efektívne zistiť o otvorenom texte. Napríklad hodnotu najvyššieho alebo najnižšieho bitu. Práve o najnižšom (paritnom) bite otvoreného textu v RSA systéme budeme v tejto stati diskutovať.

Predstavme si, že máme k dispozícii algoritmus (orákulum), ktorý pre ľubovoľné zadané $E(x)$ zistí paritu x . Predpokladáme, že tento algoritmus môže používať hodnoty e a n . Ukážeme platnosť nasledujúceho tvrdenia.

Veta 3. *Ak máme algoritmus určujúci paritu otvoreného textu x z ľubovoľného šifrového textu $E(x)$ v polynomiálnom čase, tak vieme v pravdepodobnostnom polynomiálnom čase dešifrovať ľubovoľný šifrový text, teda počítať $D(c)$ pre všetky $c \in \mathbb{Z}_n$.*

To znamená, že zistiť posledný bit otvoreného textu je v RSA rovnako ťažké, ako „rozbiť“ RSA. Zavedme označenie zvyškovej triedy modulo n symbolom $[y]_n = y \bmod n$, pre $y \in \mathbb{Z}$. Postup počítania $x = D(c)$ je takýto (vstup je c):

1. Zvolíme náhodne $a, b \in_R \mathbb{Z}_n^*$.
2. Vypočítame $[lx]_n = \text{nsd}([ax]_n, [bx]_n)$. Môžu nastať dva prípady:
 - (a) $\text{nsd}([ax]_n, [bx]_n) = 1$, teda $[ax]_n$ a $[bx]_n$ sú nesúdeliteľné. My dostaneme výsledok $[lx]_n$ ako hodnotu l (pozri nižšie). Vieme však otestovať, kedy $[lx]_n = 1$. To je práve vtedy, keď $E(lx) = 1$, lebo $E(1) = 1$. Platí $E(lx) = E(l)E(x) \bmod n = (l^e E(x)) \bmod n$ a šifrový text $E(x)$ poznáme. Následne už len vypočítame hľadané x : $x = l^{-1} \bmod n$ (lebo $[lx]_n = 1$). Výpočet inverzného prvku možno realizovať napríklad pomocou rozšíreného Euklidovho algoritmu.
 - (b) $\text{nsd}([ax]_n, [bx]_n) \neq 1$. To nastalo, keď $E(l)E(x) \bmod n \neq 1$. Postup je potrebné zopakovať s novou voľbou a a b .

Prirodzene, uvedený postup vyvoláva mnohé otázky, na ktoré treba odpovedať. Prejdeme všetkými „bielymi“ miestami nášho algoritmu a objasníme ich.

Ako môžeme počítať s $[ax]_n$ a $[bx]_n$, keď ich nepoznáme?

Ľubovoľné hodnoty v našom algoritme budú mať tvar $[tx]_n$, pričom budeme poznať hodnotu t a teda šifrovú podobu $E(tx) = E(t)E(x) \pmod n$. Samozrejme, s takýmito hodnotami nemôžeme robiť ľubovoľné aritmetické operácie, ale ak poznáme a , b a $E(x)$, vieme vypočítať šifrovanú podobu ľubovoľnej lineárnej kombinácie $[ax]_n$ a $[bx]_n$:

$$\begin{aligned} E(A[ax]_n + B[bx]_n) &= E((Aa + Bb)x \pmod n) \\ &= (Aa + Bb)^e E(x) \pmod n \\ &= E(Aa + Bb)E(x) \pmod n \end{aligned}$$

kde $A, B \in \mathbb{Z}$. Obidva činitele v poslednom výraze sú známe (prvý vieme vypočítať a druhý poznáme), takže vieme vypočítať aj $E(A[ax]_n + B[bx]_n)$.

Ako počítať nsd?

Algoritmus, ktorý použijeme na výpočet nsd, používa dve operácie testovania (porovnanie a test parity) a operáciu lineárnej kombinácie argumentov:

1. Ak sú oba argumenty párne, tak ich naraz delíme dvoma dotedy, kým aspoň jeden z nich nie je nepárny. Príslušná mocnina dvojky bude súčasťou počítaného najväčšieho spoločného deliteľa.
2. Ak je práve jeden z argumentov párny, delíme ho dvoma, pokiaľ sa dá.
3. Oba argumenty sú nepárne. Porovnáme ich. Ak sú rovnaké, ich najväčším spoločným deliteľom je táto hodnota. Inak od väčšieho argumentu odčítame menší, čím dostaneme opäť jeden párny argument a opakujeme postup.

Uvedený algoritmus pre výpočet nsd pracuje v deterministickom polynomiálnom čase, rovnako, ako klasický Euklidov algoritmus. Poznamenajme, že delenie dvoma je násobenie konštantou ($2^{-1} \pmod n$), teda stále lineárna kombinácia argumentov. Realizácia oboch operácií testovania spočíva v použití algoritmu (orákula) na určovanie parity otvoreného textu a vyplýva z lemy 2 (pozri ďalej). Test rovnosti je triviálnym zložením dvoch operácií porovnania, alebo využitím bijektívnosti RSA.

Kolkokrát treba postup opakovať?

Samozrejme, kým nezvolíme a , b tak, že $[ax]_n$ a $[bx]_n$ sú nesúdeliteľné (požiadavka z druhého kroku nášho postupu) a zároveň $[ax]_n, [bx]_n < \frac{n}{2}$ (požiadavka z lemy 2, aby korektné „fungovali“ operácie testovania). Pravdepodobnosť, že dve náhodne zvolené čísla z $\{1, \dots, n\}$ sú nesúdeliteľné je $\frac{2\Phi(n)}{n^2}$, kde $\Phi(n) = \sum_{k=1}^n \phi(k)$. Platí nasledujúci asymptotický odhad [GKP94, strana 462]:

$$\Phi(n) = \frac{3}{\pi^2} \cdot n^2 + O(n \log n).$$

Teda hľadaná pravdepodobnosť je $6/\pi^2 \doteq 0,6079$, pre $n \rightarrow \infty$. Pravdepodobnosť, že dve náhodne zvolené čísla z $\{1, \dots, n\}$ sú menšie ako $\frac{n}{2}$, je $\frac{1}{4}$. Teda priemerný počet opakovaní nášho postupu je približne $4\pi^2/6 \doteq 6.58$ krát.

Lema 2. *Nech \mathcal{O} je také orákulum (odpovedajúce 0 alebo 1), že $\mathcal{O}E(x) = 0 \Leftrightarrow [x]_n$ je párne. Nech a, b sú zvolené tak, že $[ax]_n, [bx]_n < \frac{n}{2}$. Potom platí:*

$$[ax]_n \geq [bx]_n \iff \mathcal{O}E(2x(a-b)) = 0, \tag{4.6}$$

$$[bx]_n \text{ je párne} \iff \mathcal{O}E(bx) = 0. \tag{4.7}$$

Dôkaz. Tvrdenie (4.7) je triviálne pravdivé. Ukážeme platnosť tvrdenia (4.6).

(\Rightarrow) Máme $ax = l_1n + k_1$ a $bx = l_2n + k_2$, pre nejaké $l_1, l_2 \in \mathbb{N}$, pričom $0 \leq k_2 \leq k_1 < \frac{n}{2}$. Potom $2x(a - b) \bmod n = 2(k_1 - k_2)$, lebo $0 \leq 2(k_1 - k_2) < n$. Keďže $2(k_1 - k_2)$ je párne, $\mathcal{O}E(2x(a - b)) = 0$. Z implementačného hľadiska pripomeňme, že vieme počítať šifrovanú podobu ľubovoľnej lineárnej kombinácie $[ax]_n$ a $[bx]_n$, teda aj hodnotu $E(2x(a - b))$.

(\Leftarrow) Nech $[ax]_n < [bx]_n$. Potom $0 \leq k_1 < k_2 < \frac{n}{2}$, kde k_1 a k_2 sú ako v prvej časti dôkazu. Odtiaľ dostávame $-n \leq 2(k_1 - k_2) < 0$. Počítajme:

$$\begin{aligned} 2x(a - b) \bmod n &= 2(k_1 - k_2) \bmod n \\ &= n - 2(k_1 - k_2). \end{aligned}$$

Posledný výraz je rozdiel nepárneho a párneho čísla, teda nepárne číslo, a preto $\mathcal{O}E(2x(a - b)) = 1$. \square

Postup, ktorý sme uviedli v tejto stati, je možné ďalej vylepšovať. Môžeme uvažovať o orákulách, ktoré sa niekedy mýlia – teda určia hodnotu bitu len s pravdepodobnosťou $\frac{1}{2} + \varepsilon$, pre $\varepsilon > 0$. Prípadne sa môžeme pýtať na bezpečnosť k -teho najmenej významného bitu (nie iba paritného). Pre takúto situáciu platí napríklad nasledujúce tvrdenie [FS97]:

Ak máme orákulum, ktoré v čase T dokáže z e a n pre ľubovoľné $E(x)$ určiť k -ty posledný bit x s pravdepodobnosťou $\frac{1}{2} + \varepsilon$ ($\varepsilon > 0$), tak dokážeme v pravdepodobnostnom čase $O((\log n)^2 \varepsilon^{-2} (T + 2^{2k} \varepsilon^{-4}))$ počítať $D(c)$ pre všetky $c \in \mathbb{Z}_n$.

5 Kvadratické rezíduá

Problematika kvadratických rezíduí (zvyškov) má viaceré aplikácie v kryptografii, preto sa jej v tejto časti budeme v nevyhnutnom rozsahu venovať.

Definícia 1. Číslo $a \in \mathbb{Z}_n^*$ (teda číslo z množiny $\{1, \dots, n-1\}$, ktoré je nesúdeliteľné s n) sa nazýva kvadratickým rezíduom modulo n (označenie QR_n), ak existuje $b \in \mathbb{Z}_n$ také, že $b^2 \equiv a \pmod{n}$. Ak také b neexistuje, nazývame a kvadratickým nerezíduom modulo n (označenie QNR_n).

Príklad. Nech $n = 11$. Z tabuľky vidieť, že čísla 1, 3, 4, 5 a 9 sú QR_{11} .

x	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
$x^2 \bmod 11$	1	4	9	5	3	3	5	9	4	1

Ak počítame v \mathbb{Z}_p , kde p je prvočíslo, je charakterizácia kvadratických rezíduí jednoduchá.

Lema 3. *Nech $p > 2$ je prvočíslo. Potom platí:*

1. Presne polovica z čísel $\{1, \dots, p-1\}$ sú QR_p .

2. Ak x je riešením rovnice $x^2 \equiv a \pmod{p}$, pre $a \in \{1, \dots, p-1\}$, tak aj $-x$ (teda $p-x$) je jej riešením.

Dôkaz. 1. Nech $x^2 \equiv y^2 \pmod{p}$, pre nejaké $x, y \in \mathbb{Z}_p^*$. Potom

$$p \mid (x^2 - y^2) \Rightarrow p \mid (x-y)(x+y).$$

Môžu nastať dva prípady:

$$\begin{aligned} p \mid (x-y) &\Rightarrow x = y \\ p \mid (x+y) &\Rightarrow x = p-y. \end{aligned}$$

V prvom prípade sú x a y rovnaké. V druhom sú rôzne (lebo p je nepárne). Teda na kvadratické rezíduum modulo p sa vždy zobrazia (umocnením na druhú) dva prvky zo \mathbb{Z}_p^* . Preto je práve polovica čísel z tejto množiny QR_p .

2. Počítajme: $(p-x)^2 \pmod{p} = (p^2 - 2px + x^2) \pmod{p} = x^2 \pmod{p} = a$, čo bolo treba dokázať. □

Prirodzenou otázkou pri skúmaní kvadratických rezíduí je hľadanie ich druhých odmocnín, teda riešenie rovnice $x^2 \equiv a \pmod{n}$, kde a je QR_n . V nasledujúcej leme sa zameriame na prípad, keď n je prvočíslo v špeciálnom tvare.

Lema 4. *Nech $p \equiv 3 \pmod{4}$ je prvočíslo a nech a je QR_p . Potom riešením rovnice $x^2 \equiv a \pmod{p}$ je $x = a^{(p+1)/4} \pmod{p}$.*

Dôkaz. Keďže $p \equiv 3 \pmod{4}$, tak $(p+1)/4$ je celé číslo. Počítajme:

$$x^2 \equiv (a^{(p+1)/4})^2 \equiv a^{(p+1)/2} \equiv a \cdot a^{(p-1)/2} \pmod{p}. \quad (5.1)$$

Vieme, že a je QR_p , preto existuje b také, že $b^2 \equiv a \pmod{p}$. Odtiaľ dostávame:

$$\begin{aligned} (b^2)^{(p-1)/2} &\equiv a^{(p-1)/2} \pmod{p} \\ b^{p-1} &\equiv a^{(p-1)/2} \pmod{p} \\ 1 &\equiv a^{(p-1)/2} \pmod{p}. \end{aligned}$$

Posledná úprava kongruencie vyplýva z malej Fermatovej vety. Po dosadení do (5.1) dostávame $x^2 \equiv a \pmod{p}$. □

Poznámka. Riešenie rovnice $x^2 \equiv a \pmod{p}$ pre prvočíslo $p \equiv 1 \pmod{4}$ a pre $a \in \text{QR}_p$ je zložitejšie, hoci zvládnuteľné v pravdepodobnostnom polynomiálnom čase [Kob87].

Lemu 4 možno použiť aj na testovanie, či nejaké $a \in \mathbb{Z}_p^*$ je QR_p , pre prvočíslo p v tvare $p \equiv 3 \pmod{4}$. Postupujeme ako keby a bolo QR_p a nájdeme $x = a^{(p+1)/4} \pmod{p}$. Následne vykonáme skúšku správnosti, teda overíme, či $x^2 \equiv a \pmod{p}$. Skúška dopadne úspešne práve vtedy, keď a je naozaj QR_p .

Jednoduchšie testovanie, platné pre ľubovoľné prvočíslo p , poskytuje Eulerovo kritérium.

Lema 5 (Eulerovo kritérium). *Nech $p > 2$ je prvočíslo. Potom*

$$a \text{ je } QR_p \iff a^{\frac{p-1}{2}} \equiv 1 \pmod{p}.$$

Dôkaz. (\Rightarrow) Nech a je QR_p . Potom existuje $b \in Z_p$ také, že $b^2 \equiv a \pmod{p}$. Počítajme (druhá ekvivalencia vyplýva z malej Fermatovej vety):

$$a^{\frac{p-1}{2}} \equiv b^{p-1} \equiv 1 \pmod{p}.$$

(\Leftarrow) Multiplikatívna grupa (\mathbb{Z}_p^*, \cdot) je cyklická. Nech g je jej generátor. Teda pre nejaké $r \in \mathbb{N}$: $g^r = a$. Predpokladáme, že $a^{(p-1)/2} \equiv 1 \pmod{p}$. Dosadením dostávame (implikácia platí, lebo g je generátor):

$$g^{\frac{r}{2} \cdot (p-1)} \equiv 1 \pmod{p} \implies (p-1) \mid \frac{r}{2} \cdot (p-1)$$

Takže $r/2$ je celé číslo. Potom $b = g^{r/2}$ je hľadaný prvok taký, že $b^2 \equiv g^r \equiv a \pmod{p}$. To znamená, že a je QR_p . \square

Nasledujúca veta sa zaoberá kryptograficky najzaujímavejším prípadom – kvadratickými rezíduami modulo n , kde n je súčin dvoch prvočísel. Presnejšie, venuje sa zložitosti hľadania druhých odmocnín QR_n .

Veta 4. *Nech $n = p \cdot q$, kde $p \neq q$ sú nepárne prvočísla. Potom sú nasledujúce tvrdenia ekvivalentné:*

1. *Existuje pravdepodobnostný polynomiálny algoritmus pre faktorizáciu n .*
2. *Existuje pravdepodobnostný polynomiálny algoritmus pre výpočet druhých odmocnín kvadratických rezíduí modulo n .*

Dôkaz. ($1 \Rightarrow 2$) Majme k dispozícii pravdepodobnostný polynomiálny algoritmus pre faktorizáciu n . Použijeme ho a zo zadaného n vypočítame p a q . Chceme riešiť rovnicu $x^2 \equiv a \pmod{n}$, kde a je QR_n . Ak by a bolo QNR_n , tak jednoducho vypočítame nekorektnú druhú odmocninu (lebo neexistuje), čo vieme následne overiť skúškou správnosti. Najskôr nájdeme druhé odmocniny a modulo p a modulo q . Ak sú $p, q \equiv 3 \pmod{4}$, tak môžeme použiť lemu 4, v opačnom prípade treba použiť náročnejší postup (pozri poznámku za lemov 4). Dostaneme hodnoty u, v :

$$\begin{aligned} u^2 &\equiv a \pmod{p} \\ v^2 &\equiv a \pmod{q} \end{aligned}$$

Použitím Čínskej zvyškovej vety (prvočísla p a q sú navzájom nesúdeliteľné) riešime sústavu

$$\begin{aligned} x &\equiv u \pmod{p} \\ x &\equiv v \pmod{q} \end{aligned}$$

Riešenie x dostaneme ako lineárnu kombináciu u a v :

$$x = u \cdot q \cdot (q^{-1} \pmod{p}) + v \cdot p \cdot (p^{-1} \pmod{q}).$$

Ľahko môžeme overiť, že

$$x^2 \equiv a \pmod{p}$$

$$x^2 \equiv a \pmod{q}$$

Prvočísla p a q sú nesúdeliteľné, preto $x^2 \equiv a \pmod{n}$.

(2 \Rightarrow 1) Majme k dispozícii algoritmus, ktorý rieši rovnice $x^2 \equiv a \pmod{n}$. Ukážeme, ako faktorizovať n .

Zvolíme náhodne $m \in_R \mathbb{Z}_n^*$ a položíme $a = m^2 \pmod{n}$. Necháme si nájsť riešenie rovnice $x^2 \equiv a \pmod{n}$ algoritmom, ktorý máme k dispozícii. Ten vypočíta riešenie k (jedno zo štyroch možných). Môže nastať jedna z nasledujúcich, rovnako pravdepodobných možností:

A	$k \equiv m \pmod{p}$	\wedge	$k \equiv m \pmod{q}$
B	$k \equiv m \pmod{p}$	\wedge	$k \equiv -m \pmod{q}$
C	$k \equiv -m \pmod{p}$	\wedge	$k \equiv m \pmod{q}$
D	$k \equiv -m \pmod{p}$	\wedge	$k \equiv -m \pmod{q}$

Tieto štyri alternatívy vyplývajú z toho, že $m^2 \equiv k^2 \pmod{n}$, teda $pq \mid (m+k)(m-k)$. Ak teraz vypočítame $\text{nsd}(k-m, n) = p$, dostaneme v jednotlivých prípadoch:

A	$\text{nsd}(k-m, n) = n$
B	$\text{nsd}(k-m, n) = p$
C	$\text{nsd}(k-m, n) = q$
D	$\text{nsd}(k-m, n) = 1$

Teda s pravdepodobnosťou 1/2 dostaneme pri výpočte $\text{nsd}(k-m, n)$ netriviálny faktor n . Pravdepodobnosť, že n nefaktorizujeme po l opakovaní nášho postupu je 2^{-l} . □

Poznámka. Formulácia vety hovorí o pravdepodobnostných polynomiálnych algoritmoch preto, lebo práve tie sú zvyčajne považované za model efektívnych výpočtov (pre naše účely je použitá formulácia dostatočná). Redukcie v dôkaze takýto predpoklad zvlášť nevyužívajú a vo vete by bolo možné uviesť časovú zložitosť závislú na konkrétnej redukcii, počte volaní a zložitosti predpokladaného algoritmu. Priopomeňme, že pravdepodobnostný charakter má len redukcia použitá v druhej časti dôkazu.

6 Rabinov systém

Rabinov systém patrí medzi tie asymetrické šifrovacie systémy, o ktorých bezpečnosti sa dá dokázať, že je ekvivalentná s problémom faktorizácie. Medzi ďalšie takéto systémy patria napríklad schémy [Wil80] alebo [LKBS92]. Všetky však zdieľajú spoločnú slabinu: keďže dôkaz ekvivalencie s problémom faktorizácie je konštruktívny, sú neodolné voči útoku s možnosťou voľby šifrovaného textu (CCA).

Inicializácia. Používateľ zvolí dve veľké rôzne prvočísla p a q , pričom $p, q \equiv 3 \pmod{4}$. Verejný kľúč je číslo $n = p \cdot q$. Súkromný kľúč tvorí faktorizácia n , teda prvočísla p, q .

Množina otvorených textov je \mathbb{Z}_n . Šifrový text v Rabinovom systéme je druhou mocninou otvoreného textu: $E(m) = m^2 \pmod{n}$, pre $m \in \mathbb{Z}_n$. Dešifrovanie je zložitejšie. Šifrovacia funkcia E na množine \mathbb{Z}_n totiž nie je injektívna.

Ak $\text{nsd}(m, n) = 1$, tak $E(m)$ je kvadratické rezíduum modulo n (QR_n , pozri časť 5). Keďže n je súčinom dvoch prvočísel, má každé QR_n , označme ho c , práve štyri druhé odmocniny. Ak $\text{nsd}(m, n) \neq 1$, čo je veľmi nepravdepodobný prípad, tak buď $m = 0$ (vtedy $E(m) = 0$ a vieme jednoznačne dešifrovať) alebo $\text{nsd}(m, n)$ je netriviálny faktor n (vtedy môžeme považovať náš súkromný kľúč za prezradený). V takomto prípade je druhá odmocnina jedna ($m = 0$) alebo sú dve ($m \neq 0$). V ďalšej diskusii predpokladajme situáciu $\text{nsd}(m, n) = 1$.

Štyri odmocniny môžeme vypočítať tak, že najskôr určíme druhé odmocniny c ($c = E(m)$) modulo p a modulo q (ak je číslo QR_n , tak je triviálne aj QR_p a QR_q). V oboch prípadoch sú to dve odmocniny, pozri lemu 4:

$$\begin{aligned} r_{1,2} &= \pm c^{\frac{p+1}{4}} \pmod{p}, \\ r_{3,4} &= \pm c^{\frac{q+1}{4}} \pmod{q}. \end{aligned}$$

Druhé odmocniny c modulo n dostaneme ich lineárnou kombináciou podľa Čínskej zvyškovej vety (pre korektnosť tohto postupu pozri prvú časť dôkazu vety 4):

$$\begin{aligned} M_1 &= (ar_1 + br_3) \pmod{n}, \\ M_2 &= (ar_1 + br_4) \pmod{n}, \\ M_3 &= (ar_2 + br_3) \pmod{n}, \\ M_4 &= (ar_2 + br_4) \pmod{n}, \end{aligned}$$

kde $a = q \cdot (q^{-1} \pmod{p})$ a $b = p \cdot (p^{-1} \pmod{q})$.

Po dešifrovaní dostaneme štyri potenciálne otvorené texty. Pokiaľ je očakávaný otvorený text kontextovo závislý (má nejakú štruktúru), je jednoduché odlišiť ho od ostatných. V opačnom prípade je potrebné k textu pred šifrovaním pridávať vhodnú hlavičku alebo padding (vypchávku, pozri ďalej).

Bezpečnosť

Lahko vidieť, že bezpečnosť Rabinovho systému je založená na probléme počítania druhých odmocnín modulo n , kde n je súčin dvoch veľkých prvočísel. Tento problém je ekvivalentný problému faktorizácie n , podľa vety 4.

Neprijemnou, už vyššie avizovanou vlastnosťou Rabinovho systému je neodolnosť voči útoku s možnosťou voľby šifrového textu (CCA). Predstavme si, že protivník si môže zvolíť šifrový text c , ktorý mu majiteľ súkromného kľúča dešifruje. Teda protivník dostane na požiadanie jednu zo štyroch druhých odmocnín modulo n . CCA prebieha nasledovne: protivník zvolí náhodné $m \in_R \mathbb{Z}_n^*$ a nechá si dešifrovať $c = m^2 \pmod{n}$. Po zistení k , $k^2 \equiv c \pmod{n}$, môžu nastať štyri prípady – rovnaké ako pri dôkaze vety 4. Útočník následným výpočtom $\text{nsd}(k - m, n)$ faktorizuje n s

pravdepodobnosťou $1/2$. Pri l pokusoch je pravdepodobnosť úspešného útoku protivníka (teda faktorizácie n) $1 - 2^{-l}$. Rabinov systém je preto možné použiť len v takom prostredí (v takých protokoloch), kde nie je možné realizovať CCA.

Závislé správy

Rabinov systém je rovnako ako RSA náchylný na útok pri šifrovaní závislých správ (pozri časť 4.4 venovanú malému verejnému exponentu), keďže pri šifrovaní je exponent iba 2. To znamená, že ak útočník pozná šifrované podoby správ m_1 a m_2 spolu s polynomiálnou závislosťou $m_2 = p(m_1)$, dokáže otvorené texty určiť. Nech c_1, c_2 sú šifrové texty správ m_1, m_2 . Potom pre polynóm $z - m_1$ platí:

$$\begin{aligned}(z - m_1) &| (z^2 - c_1), \\ (z - m_1) &| (p(z)^2 - c_2).\end{aligned}$$

Útočník vypočíta $\text{nsd}(z^2 - c_1, p(z)^2 - c_2)$ a následne určí oba otvorené texty m_1 a m_2 .

Tento postup nie je možné použiť na útok vedúci k faktorizácii n . Samozrejme, môžeme zvoliť ľubovoľnú správu m_1 a polynomiálnu závislosť $m_2 = p(m_1)$. Po výpočte nsd však nedostaneme náhodne jedno zo štyroch riešení $x^2 \equiv m_1^2 \pmod{n}$, čo by nám umožnilo faktorizovať n s pravdepodobnosťou $1/2$ podobne ako pri CCA. Problém je v tom, že pre ostatné otvorené texty k c_1 a c_2 platí predpísaná polynomiálna závislosť len v zanedbateľnom počte prípadov.

Špeciálny prípad nastane vtedy, keď je hodnota m_2 v polynomiálnej závislosti rovnaká pre m_1 aj $-m_1$ (napríklad $m_2 = 2m_1^4 + m_1^2 + 3$). Vtedy argumenty v nsd delí aj polynóm $p + m_1$ a po výpočte dostaneme najväčší spoločný deliteľ v tvare $z^2 - c_1$, z ktorého m_1 nevieme určiť.

Príklad. 1. Nech $n = 77$, $c_1 = 53$, $c_2 = 37$ a $m_2 = 2m_1^4 + m_1^2 + 3$. Potom

$$\begin{aligned}\text{nsd}(z^2 - 53, (2z^4 + z^2 + 3)^2 - 37) &= \\ &= \text{nsd}(z^2 + 24, 4z^8 + 4z^6 + 13z^4 + 6z^2 + 49) \\ &= z^2 + 24 = z^2 - 53,\end{aligned}$$

teda o otvorených textoch sme sa nič nezvedeli.

2. Nech $n = 77$, $c_1 = 23$, $c_2 = 58$ a $m_2 = 2m_1^3 + m_1^2 + 3$. Potom

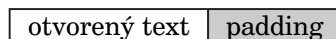
$$\begin{aligned}\text{nsd}(z^2 - 23, (2z^3 + z^2 + 3)^2 - 58) &= \\ &= \text{nsd}(z^2 + 54, 4z^6 + 4z^5 + 12z^3 + z^4 + 6z^2 + 28) \\ &= z + 32 = z - 45,\end{aligned}$$

teda $m_1 = 45$ (alebo $m_1 = -45 = 32$) a $m_2 = 2 \cdot 45^3 + 45^2 + 3 = 17$ (alebo $m_2 = -17 = 60$). Správnosť dešifrovania možno overiť opätovným šifrovaním m_1 a m_2 .

Padding (vypchávka)

Padding je doplnenie otvoreného textu pred šifrovaním (šifrovacou transformáciou), najčastejšie reťazcom bitov pevnej dĺžky. Doplnenie môže byť realizované náhodným reťazcom, konštantou, prípadne kontrolným súčtom. Padding znižuje mohutnosť množiny otvorených textov. Na druhej strane, pomáha riešiť niektoré bezpečnostné alebo praktické problémy spojené s použitím konkrétneho asymetrického systému. Napríklad náhodný padding pri RSA pomáha, ak je počet potenciálnych správ malý.

Obrázok 6.1: Padding (vypchávka)

V Rabinovom systéme má zmysel uvažovať o konštantnom paddingu alebo o paddingu s kontrolným súčtom z nasledujúcich dôvodov:

1. Umožní sa jednoznačné dešifrovanie, vďaka schopnosti odlišiť správny otvorený text. Po dešifrovaní totiž očakávame (a skontrolujeme) definovaný padding.
2. Zamedzí sa realizácii CCA útoku, keď po dešifrovaní skontrolujeme padding. Ak žiadny zo štvorice textov nevyhovuje, bude výsledok dešifrovania prázdny. Poznajme, že v takto upravenom Rabinovom systéme už dôkaz ekvivalencie rozbitia systému a problému faktorizácie nie je platný.
3. Vhodne zvolený padding môže znížiť pravdepodobnosť polynomiálne závislých správ.

7 Diskrétny logaritmus

Doteraz sme sa v diskusii o asymetrických šifrovacích systémoch venovali takým, ktorých bezpečnosť bola viac či menej závislá na probléme faktorizácie. Ďalším problémom, na ktorého zložitosti sú postavené mnohé kryptografické konštrukcie, je problém diskrétného logaritmu.

Definícia 2. Nech (G, \cdot) je konečná grupa a nech $b, y \in G$. Potom diskrétny logaritmus y pri základe b je ľubovoľné $x \in \mathbb{N}$ také, že $b^x = y$. Problémom diskrétného logaritmu nazývame úlohu nájdenia diskrétného logaritmu pre zadané b a y .

Prirodzene, diskrétny logaritmus nemusí existovať pre všetky dvojice b a y . Poznajme, že ak vezmeme ľubovoľnú konečnú grupu (G, \cdot) a prvok $b \in G$, tak množina $\{1, b, b^2, b^3, \dots\}$ vytvorí cyklickú podgrupu grupy (G, \cdot) . V kryptografických aplikáciách sa najčastejšie počíta v cyklických grupách pri základe, ktorý je generátorom grupy. Vtedy je existencia diskrétného logaritmu zaručená a problém diskrétného logaritmu možno formulovať konkrétnejšie:

Nech (G, \cdot) je konečná cyklická grupa rádu $n \in \mathbb{N}$ a nech $g \in G$ je jej generátor. Pre dané $y \in G$ je potrebné vypočítať $x \in \mathbb{Z}_n$ také, že $g^x = y$.

Voľba generátora nemá na zložitost' výpočtu diskrétného logaritmu vplyv. Nech g a h sú generátory grupy (G, \cdot) rádu n . Predpokladajme, že vieme počítať diskrétny

logaritmus pri základe h . Potom diskretný logaritmus, napríklad prvku $c \in G$, pri základe g vypočítame takto:

1. Vypočítame $a \in \mathbb{Z}_n$: $h^a = g$. Keďže g je generátor, musí byť a nesúdeliteľné s n . Preto existuje inverzný prvok k a modulo n . Označme tento prvok a^{-1} .
2. Vypočítame $b \in \mathbb{Z}_n$: $h^b = c$.
3. Hľadaný diskretný logaritmus je ba^{-1} :

$$g^{ba^{-1}} = (h^a)^{ba^{-1}} = h^b = c.$$

Nech $b \in \mathbb{Z}_n^*$ (pre nejaké $n \in \mathbb{N}$) a $G = \{1, b, b^2, \dots\}$, kde operácia „ \cdot “ označuje násobenie modulo n . V takom prípade budeme hovoriť o diskretnom logaritme modulo n . Obvykle sa volí grupa (\mathbb{Z}_p^*, \cdot) , kde p je prvočíslo.

Príklad. 1. Nech $p = 11$ a $g = 7$. Poznamenajme, že 7 je generátor $(\mathbb{Z}_{11}^*, \cdot)$.

i	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
g^i	7	5	2	3	10	4	6	9	8	1

Teda napríklad diskretný logaritmus 4 pri základe 7 je 6.

2. Nech $p = 11$ a nech $g = 5$.

i	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
g^i	5	3	4	9	1	5	3	4	9	1

Potom diskretný logaritmus 9 pri základe 5 je 4 (alebo aj 9), ale diskretný logaritmus 2 pri základe 5 v $(\mathbb{Z}_{11}^*, \cdot)$ neexistuje.

V súčasnosti nie je známy efektívny všeobecný algoritmus na riešenie problému diskretného logaritmu. Zložitosť známych algoritmov a ich aplikovateľnosť je ovplyvnená grupou, v ktorej je problém potrebné riešiť. V prípade prvočíselných grúp (\mathbb{Z}_p^*, \cdot) je momentálne najlepším algoritmom Number Field Sieve s časovou zložitosťou $O(e^{1,923 \cdot (\log n)^{1/3} (\log \log n)^{2/3}})$. V iných grupách, napríklad nad eliptickými krivkami, sa postupy počítania diskretných logaritmov nad modulárnou aritmetikou nedajú použiť, a preto je v nich počítanie diskretných logaritmov náročnejšie. Treba podotknúť, že vzťah zložitosti problémov faktorizácie a diskretného logaritmu nie je známy.

Pre prvočíselné grupy (\mathbb{Z}_p^*, \cdot) existujú efektívne algoritmy na výpočet diskretného logaritmu, ak má p špeciálnu štruktúru. Napríklad Pohligov-Hellmanov algoritmus (pozri časť 7.1) umožňuje využiť prípad, keď má $p - 1$ len malé prvočíselné faktory. Preto sa snažíme zvoliť prvočíslo p tak, aby $p - 1$ malo aj veľký prvočíselný faktor. Obľúbenou voľbou je hľadať p v tvare $p = 2q + 1$, kde q je tiež prvočíslo. Tento tvar má navyše tú výhodu, že pri znalosti q vieme ľahko testovať, či je nejaký prvok $g \in \mathbb{Z}_p^*$ generátorom (\mathbb{Z}_p^*, \cdot) . Platí:

$$g \text{ je generátor} \iff g^2 \neq 1 \wedge g^q \neq 1.$$

Táto vlastnosť vyplýva z Lagrangeovej vety, že rád konečnej grupy je deliteľný rádom ľubovoľnej jej podgrupy. Vo všeobecnosti efektívne testovanie, či je prvok zo \mathbb{Z}_p^* generátorom, vyžaduje znalosť faktorizácie $p - 1$. Tvar $p = 2q + 1$ má ešte jednu výhodu. Keďže počet generátorov grupy (\mathbb{Z}_p^*, \cdot) je presne $\phi(p - 1)$, v našom prípade je to $\phi(p - 1) = \phi(2q) = q - 1$. Teda pravdepodobnosť, že náhodne zvolený prvok bude generátorom je $(q - 1)/(2q)$, t.j. pre veľké q približne 50%.

Poznámka. Generovanie prvočísla p v tvare $2q + 1$ realizujeme tak, že najskôr zvolíme náhodne prvočísla q a následne testujeme prvočíselnosť čísla $2q + 1$. Postup opakujeme, kým nenájdeme vhodné q (a teda aj p).

7.1 Pohligov-Hellmanov algoritmus

Nech (G, \cdot) je konečná cyklická grupa rádu $n \in \mathbb{N}$ a nech $g \in G$ je jej generátor. Pohligov-Hellmanov algoritmus (z roku 1978) počíta diskretný logaritmus v tejto grupe pri základe g . Algoritmus je efektívny vtedy, keď n má iba malé prvočíselné faktory.

Vstupom algoritmu je prvok $c \in G$, výstupom hodnota $x \in \mathbb{Z}_n$, pričom $g^x = c$. Nech p_1, \dots, p_k sú všetky navzájom rôzne prvočíselné delitele n . Potom hodnotu n môžeme vyjadriť takto:

$$n = p_1^{n_1} \cdot p_2^{n_2} \cdot \dots \cdot p_k^{n_k},$$

kde $n_1, \dots, n_k > 0$. Postup pri výpočte diskretného logaritmu má dva kroky:

1. Najskôr vypočítame také $x^{(1)}, \dots, x^{(k)}$, že platí

$$\begin{aligned} x^{(1)} &\equiv x \pmod{p_1^{n_1}} \\ x^{(2)} &\equiv x \pmod{p_2^{n_2}} \\ &\vdots \\ x^{(k)} &\equiv x \pmod{p_k^{n_k}} \end{aligned}$$

2. Pomocou Čínskej zvyškovej vety poskladáme x z hodnôt $x^{(1)}, \dots, x^{(k)}$. Prvočísla p_1, \dots, p_k sú navzájom rôzne a teda nesúdeliteľné, preto je možné použiť Čínsku zvyškovú vetu.

Zostáva ukázať, ako vypočítať hodnoty $x^{(i)}$, pre ľubovoľné $i = 1, \dots, k$. Vyjadrieme $x^{(i)}$ v sústave so základom p_i :

$$x^{(i)} = d_0 + d_1 p_i + d_2 p_i^2 + \dots + d_{n_i-1} p_i^{n_i-1},$$

kde $0 \leq d_j < p_i$, pre všetky $j = 0, \dots, n_i - 1$. Vypočítajme:

$$c^{n/p_i} = g^{x \cdot n/p_i}.$$

Rád prvku g je n , lebo g je generátor grupy (G, \cdot) . To znamená, že hodnotu výrazu v exponente stačí počítať modulo n . Pri úprave výrazu využijeme fakt, že hľadáme $x^{(i)} \equiv x \pmod{p_i^{n_i}}$ a teda $x = x^{(i)} + l_i p_i^{n_i}$, pre nejaké celé číslo l_i :

$$\begin{aligned} x \cdot \frac{n}{p_i} &\equiv (x^{(i)} + l_i p_i^{n_i}) \cdot \frac{n}{p_i} \equiv x^{(i)} \cdot \frac{n}{p_i} + n \cdot l_i p_i^{n_i-1} \\ &\equiv (d_0 + d_1 p_i + \dots + d_{n_i-1} p_i^{n_i-1}) \cdot \frac{n}{p_i} \\ &\equiv d_0 \cdot \frac{n}{p_i} \pmod{n}. \end{aligned}$$

Dostávame:

$$c^{n/p_i} = g^{d_0 \cdot n/p_i} = \beta_i^{d_0},$$

kde sme označili $\beta_i = g^{n/p_i}$. Hodnotu d_0 možno potom určiť prehľadáním postupnosti $\beta_i^0, \beta_i^1, \dots, \beta_i^{p_i-1}$. Keďže g je generátor, sú všetky prvky v postupnosti navzájom rôzne.

Predpokladajme teraz, že poznáme hodnoty d_0, \dots, d_{r-1} , pre $r \geq 1$. Ďalšiu cifru $x^{(i)}$ v sústave so základom p_i , teda d_r , určíme podobným postupom ako d_0 . Položíme

$$c_r = c \cdot g^{-(d_0 + d_1 p_i + \dots + d_{r-1} p_i^{r-1})}.$$

Následne vypočítame $c_r^{n/p_i^{r+1}}$. Pre zjednodušenie zápisu v odvodení opäť uvádzame len exponent generátora g (modulo n):

$$\begin{aligned} \left(x - (d_0 + \dots + d_{r-1} p_i^{r-1}) \right) \cdot \frac{n}{p_i^{r+1}} &\equiv \\ &\equiv \left(x^{(i)} + l_i p_i^{n_i} - (d_0 + \dots + d_{r-1} p_i^{r-1}) \right) \cdot \frac{n}{p_i^{r+1}} \\ &\equiv \left(d_r + d_{r+1} p_i + \dots + d_{n_i-1} p_i^{n_i-1-r} \right) \cdot \frac{n}{p_i} \\ &\equiv d_r \cdot \frac{n}{p_i} \pmod{n}. \end{aligned}$$

Dostávame:

$$c_r^{n/p_i^{r+1}} = g^{d_r \cdot n/p_i} = \beta_i^{d_r}$$

a prehľadáním postupnosti $\beta_i^0, \beta_i^1, \dots, \beta_i^{p_i-1}$ určíme d_r .

Popísaným spôsobom získame všetky hodnoty $x^{(1)}, \dots, x^{(k)}$ a následným výpočtom podľa Čínskej zvyškovej vety aj hľadaný diskretný logaritmus, teda x .

Z postupu vidieť, že potrebujeme tabuľky hodnôt

$$\begin{aligned} &\langle 1, \beta_1, \beta_1^2, \dots, \beta_1^{p_1-1} \rangle \\ &\langle 1, \beta_2, \beta_2^2, \dots, \beta_2^{p_2-1} \rangle \\ &\dots \\ &\langle 1, \beta_k, \beta_k^2, \dots, \beta_k^{p_k-1} \rangle, \end{aligned}$$

kde $\beta_i = g^{n/p_i}$, pre $i = 1, \dots, k$. To znamená, že ak má rád grupy veľký prvočíselný faktor, bude vytvorenie tabuľky (alebo jej priebežné počítanie) pre tento faktor zdĺhavé. V takomto prípade je Pohligov-Hellmanov algoritmus neefektívny.

Pohligov-Hellmanov algoritmus v (\mathbb{Z}_p^*, \cdot)

Rád grupy (\mathbb{Z}_p^*, \cdot) je $n = p - 1$. Pre prvočíslo $p > 2$ sa dá rád grupy vyjadriť v tvare $n = 2^s \cdot t$, kde $s \geq 1$ a t je nepárne. Nech g je generátor grupy a nech $c \in \mathbb{Z}_p^*$. Opäť chceme zistiť diskretný logaritmus c pri základe g , teda x také, že $g^x = c$.

Vyjadrime hľadané x v dvojkovej sústave:

$$x = d_0 + 2d_1 + \dots + 2^{s-1}d_{s-1} + \dots + 2^l d_l,$$

kde $l = \lceil \lg(p-1) \rceil + 1$. Počítajme:

$$c^{(p-1)/2} = g^{x(p-1)/2} = g^{d_0(p-1)/2} = \begin{cases} 1 & \text{ak } d_0 = 0 \\ -1 & \text{ak } d_0 = 1 \end{cases}$$

Hodnotu bitu d_1 určíme podobne:

$$\begin{aligned} (c \cdot g^{-d_0})^{(p-1)/2^2} &= g^{(x-d_0)(p-1)/2^2} \\ &= g^{d_1(p-1)/2} = \begin{cases} 1 & \text{ak } d_1 = 0 \\ -1 & \text{ak } d_1 = 1 \end{cases} \end{aligned}$$

Takto postupujeme až po bit d_{s-1} :

$$\begin{aligned} (c \cdot g^{-d_0-2d_1-\dots-2^{s-2}d_{s-2}})^{(p-1)/2^s} &= \\ &= g^{(2^{s-1}d_{s-1}+\dots+2^1d_1)(p-1)/2^s} \\ &= g^{(d_{s-1}+\dots+2^{l-s+1}d_1)(p-1)/2} \\ &= g^{d_{s-1}(p-1)/2} \cdot g^{(p-1)(d_s+\dots+2^{l-s}d_l)} \\ &= g^{d_{s-1}(p-1)/2} = \begin{cases} 1 & \text{ak } d_{s-1} = 0 \\ -1 & \text{ak } d_{s-1} = 1 \end{cases} \end{aligned}$$

Ďalej sa už nedá postupovať, pretože $2^{s+1} \nmid (p-1)$. Určili sme posledných s bitov diskrétného logaritmu. Keďže $s \geq 1$, vieme vždy vypočítať aspoň paritný bit x . Poznamenajme, že voľba prvočísla p v tvare $2q+1$, kde q je tiež prvočíslo, obmedzuje tento výpočet práve na paritný bit (v takomto prípade je $s=1$).

8 ElGamalov systém

Autorom tohto systému z roku 1984 je Taher ElGamal. Uvedme najskôr jeho popis.

Inicializácia. Zvolíme veľké prvočíslo p a prvok $g \in \mathbb{Z}_p^*$ (môže ale nemusí to byť generátor). Hodnoty p a g môžu byť spoločné pre viacerých používateľov. Ďalej zvolíme náhodne $x \in_R \{2, 3, \dots, p-2\}$ a vypočítame $y = g^x \pmod{p}$. Verejný kľúč je potom trojica (y, p, g) a súkromný kľúč hodnota x .

Spoločné hodnoty p a g znižujú pamäťové nároky na uloženie verejných kľúčov používateľov. Na druhej strane prinášajú isté bezpečnostné riziká, ak tieto hodnoty útočník predprípravi špeciálnym spôsobom [Gor92].

Šifrovanie. Priestor otvorených textov je množina \mathbb{Z}_p , pri dlhších textoch môžeme tieto rozdeliť na bloky požadovanej dĺžky. Nech $m \in \mathbb{Z}_p$ je otvorený text (správa), ktorý chceme šifrovať.

1. Zvolíme náhodné $k \in_R \{1, 2, \dots, p-1\}$.
2. Šifrový text je dvojica $\langle r, s \rangle$, kde $r = g^k \pmod{p}$ a $s = y^k \cdot m \pmod{p}$. Pripomeňme, že hodnota y je súčasťou verejného kľúča.

Dešifrovanie. Používateľ, poznajúc súkromný kľúč x , môže dešifrovať správu takto:

$$m = (r^x)^{-1} \cdot s \bmod p.$$

Lema 6 (Korektnosť ElGamalovho systému). *Nech p, g, y, x sú parametre inštancie ElGamalovho systému. Nech $m \in \mathbb{Z}_p$ je správa a $\langle r, s \rangle$ jej šifrová podoba. Potom $m = (r^x)^{-1} \cdot s \bmod p$.*

Dôkaz. Počítajme:

$$\begin{aligned} (r^x)^{-1} \cdot s \bmod p &= (g^{kx})^{-1} \cdot y^k \cdot m \bmod p \\ &= g^{-kx} \cdot g^{kx} \cdot m \bmod p = m \bmod p = m. \end{aligned}$$

Keďže $g \neq 0$, príslušné inverzné prvky existujú. □

Všimnime si, že šifrový text je dvakrát dlhší ako otvorený text. Na druhej strane, jednému otvorenému textu zodpovedá potenciálne $O(p)$ šifrových textov. ElGamalov systém je príkladom znáhodneného šifrovania.

Príklad. Nech $p = 11$ a $g = 7$. Nech používateľ zvolí súkromný kľúč $x = 4$. Potom $y = 7^4 \bmod 11 = 3$. Predpokladajme, že správa je $m = 9$.

- Šifrovanie: zvolíme napríklad $k = 2$. Potom šifrový text je dvojica

$$\langle 7^2 \bmod 11, 3^2 \cdot 9 \bmod 11 \rangle = \langle 5, 4 \rangle.$$

- Dešifrovanie: vypočítame $(5^4)^{-1} \cdot 4 \bmod 11 = 5 \cdot 4 \bmod 11 = 9$.

Pristavme sa teraz pri realizovateľnosti ElGamalovho systému. Realizačné problémy voľby prvočísla, modulárneho umocňovania ako aj počítania inverzného prvku sme už diskutovali pri RSA systéme. V tomto prípade, vďaka prvočíselnosti p , môžeme inverzný prvok počítať (namiesto rozšíreného Euklidovho algoritmu) aj použitím malej Fermatovej vety: $w^{p-2} \equiv w^{-1} \pmod{p}$, $\forall w \in \mathbb{Z}_p^*$. Takýto výpočet je však časovo náročnejší. O voľbe g , pokiaľ má byť generátorom, sme čiastočne hovorili pri probléme diskrétného logaritmu v kapitole 7.

Zvýšenie efektívnosti šifrovania možno dosiahnuť aj predvýpočtom hodnôt r a $y^k \bmod p$, ktoré nezávisia na správe. Potom šifrovanie pozostáva len z jedného modulárneho násobenia a je veľmi rýchle. Nevýhodou je potreba držať predvypočítanú hodnotu $y^k \bmod p$ v tajnosti – v prípade prezradenia by protivník vedel dešifrovať správu m jednoduchým predelením (resp. prenásobením hodnoty s výrazom $(y^k)^{-1} \bmod p$).

8.1 Bezpečnosť

Bezpečnosť ElGamalovho systému je založená na zložitosti problému diskrétného logaritmu. Ak by bol protivník schopný vypočítať x , tak by vedel dešifrovať ľubovoľnú správu. Ak by bol schopný vypočítať k zo vzťahu $r = g^k \bmod p$, tak vie výpočtom $s \cdot (y^k)^{-1} \bmod p$ zistiť správu m . Takže, ak vieme efektívne počítať diskrétny logaritmus, tak vieme „rozbiť“ ElGamalov systém. Na druhej strane, zatiaľ sa nepodarilo dokázať, že problém rozbitia tohto systému je ekvivalentný problému

diskrétneho logaritmu. Môže existovať spôsob, ako zo známych hodnôt $r = g^k \bmod p$ a $y = g^x \bmod p$ vypočítať $g^{kx} \bmod p$ (a následne dešifrovať) bez toho, aby sme zistili hodnotu k alebo x , teda bez výpočtu diskretného logaritmu. Zatiaľ taký spôsob nepoznáme. V špeciálnych prípadoch ekvivalenciu ukázal Maurer [Mau94].

Takže v prípade ElGamalovho systému a problému diskretného logaritmu sme v podobnej situácii ako v prípade systému RSA a problému faktorizácie. V kryptológii je známy Diffieho-Hellmanov (skrátene DH) problém, ktorého pôvod vychádza z Diffieho-Hellmanovho protokolu (bližšie o ňom budeme hovoriť neskôr). Dôležité je, že bezpečnosť ElGamalovho systému je ekvivalentná práve tomuto problému. Uvedme najskôr zjednodušenú formuláciu DH problému:

Počítajme v grupe (\mathbb{Z}_p^*, \cdot) , kde p je prvočíslo. Nech $g \in \mathbb{Z}_p^*$. Pre dané hodnoty g^a , g^b je potrebné vypočítať g^{ab} .

Lema 7. *Nech p, g sú parametre pre inštanciu ElGamalovho systému. Potom sú nasledujúce tvrdenia ekvivalentné:*

1. *Existuje pravdepodobnostný polynomiálny algoritmus, ktorý dešifruje ľubovoľný šifrový text bez znalosti súkromného kľúča.*
2. *Existuje pravdepodobnostný polynomiálny algoritmus pre riešenie ľubovoľného DH problému pre grupu (\mathbb{Z}_p^*, \cdot) a prvok g .*

Dôkaz. (1 \Rightarrow 2) Nech vieme dešifrovať v ElGamalovom systéme. Potrebujeme riešiť DH problém, teda pre zadané g^a a g^b je potrebné vypočítať g^{ab} . Skonstruujeme šifrový text $r = g^a$, $s = 1$ a položíme $y = (g^b)^{-1}$. To znamená, že súkromný kľúč x zodpovedajúci tomuto y má hodnotu $-b$. Použijeme algoritmus na dešifrovanie šifrovaného textu $\langle r, s \rangle$ so znalosťou verejného kľúča (y, p, g) . Dostaneme otvorený text:

$$m = (r^x)^{-1} \cdot s \bmod p = ((g^a)^{-b})^{-1} \cdot 1 \bmod p = g^{ab} \bmod p,$$

ktorý je zároveň riešením DH problému.

(2 \Rightarrow 1) Máme k dispozícii šifrový text $\langle r, s \rangle$ a verejný kľúč (y, p, g) . Použijeme algoritmus pre DH problém so vstupom r, y . Keďže $r = g^k$ a $y = g^x$, algoritmus vypočíta hodnotu $g^{kx} = y^k$, z ktorej ľahko určíme otvorený text:

$$s \cdot (y^k)^{-1} \bmod p = y^k \cdot m \cdot y^{-k} \bmod p = m.$$

□

Poznámka. Pojem „pravdepodobnostný polynomiálny algoritmus“ v predchádzajúcej leme používame len preto, lebo predstavuje triedu výpočtov považovaných za efektívne. Redukcie používané pri dôkaze nemajú pravdepodobnostnú povahu, preto by bolo možné nahradiť tento pojem výrazom „deterministický polynomiálny algoritmus“, prípadne uviesť časovú zložitosť presne, v závislosti na časovej zložitosti predpokladaných algoritmov.

Pri implementácii ElGamalovho systému je potrebné venovať pozornosť tomu, aby sa hodnota k , ani hodnota y^k nedostala k protivníkovi. Najlepšie je na ne hneď po použití zabudnúť. Vzhľadom na zviazanosť systému s problémom diskretného

logaritmu je vhodné, keď sú parametre p a g volené tak, ako o tom hovoríme v časti 7, t.j. $p = 2q + 1$, kde q je prvočíslo a g je generátor grupy (\mathbb{Z}_p^*, \cdot) .

Poznámka. ElGamalov systém je možné sformulovať v ľubovoľnej konečnej grupe. Z hľadiska bezpečnosti je dôležité, aby v takejto grupe bol problém diskretného logaritmu (presnejšie Diffieho-Hellmanov problém) ťažký.

9 Digitálne podpisy

Digitálne podpisy sú kryptografické konštrukcie, ktorých cieľom je zabezpečiť autentickosť a integritu (prípadne aj nepopretie autorstva) správ a dokumentov v elektronickom prostredí. Digitálny ekvivalent klasických „papierových“ podpisov musí brať na zreteľ aj špecifiká prostredia, napríklad jednoduché kopírovanie údajov. Preto digitálny podpis závisí nielen na identite podpisujúceho, ale aj na podpísanom dokumente. V opačnom prípade by bolo možné údaj reprezentujúci digitálny podpis pripojiť k ľubovoľnému dokumentu. Základné vlastnosti digitálnych podpisov, podmieňujúce ich použiteľnosť, sú:

- používateľ vie efektívne vytvoriť digitálny podpis k danému dokumentu;
- ktokoľvek vie efektívne overiť korektnosť digitálneho podpisu;
- nikto nemôže efektívne vytvoriť digitálny podpis iného používateľa k dokumentu, ktorý tento používateľ nepodpísal.

Z tretej vlastnosti vyplýva, že *nie je možné*:

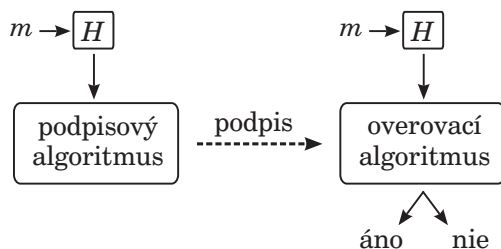
- zobrať digitálny podpis z jedného dokumentu, pripojiť ho k inému dokumentu a vytvoriť pritom korektné podpísaný dokument;
- zmeniť podpísaný dokument so zachovaním korektnosti digitálneho podpisu;
- poprieť vlastný digitálny podpis.

Uvedené bezpečnostné vlastnosti majú neformálny charakter. Pre ich naplnenie je potrebné prihliadať okrem kryptografickej stránky riešenia aj na implementáciu, otázky súvisiace s manažmentom kľúčov, časom podpisania a podobne. V ďalšom sa sústreďujeme práve na kryptografickú stránku realizácie digitálnych podpisov. Táto pozostáva z tzv. schémy digitálnych podpisov, obsahujúcej podpisový algoritmus a overovací algoritmus. Podpisový algoritmus je predpis určujúci spôsob, ako vytvoriť digitálny podpis. Obvykle zahŕňa aj spôsob formátu a zápisu dát, týmto otázkam sa v tejto kapitole nebudeme venovať. Overovací algoritmus je postup overenia korektnosti digitálneho podpisu.

Schémy digitálnych podpisov sú v praxi takmer výlučne realizované použitím systémov s verejnými kľúčmi s pomocou kryptografických hašovacích funkcií. V skutočnosti sa namiesto dokumentu podpisuje jeho odtlačok. Použitie hašovacích funkcií je motivované praktickými aj bezpečnostnými dôvodmi. Podpisovanie dokumentov by pomalšími asymetrickými systémami trvalo neúnosne dlho. Výpočet odtlačku dokumentu a jeho podpísanie je podstatne rýchlejšie. Navyše, vlastnosti kryptografických hašovacích funkcií – jednosmernosť a odolnosť voči kolíziám – pomáhajú chrániť schému pred niektorými útokmi.

Všeobecný náčrt schémy digitálnych podpisov je na obrázku 9.1, kde m označuje podpísaný dokument a H hašovaciu funkciu.

Obrázok 9.1: Schéma digitálneho podpisu

Pre bezpečnosť tohto postupu je nevyhnutné, aby bola hašovacia funkcia H jednosmerná a odolná voči kolíziám. Jednosmernosť H zabezpečuje napríklad odolnosť niektorých schém pred falšovaním náhodnej správy, ako uvidíme v častiach 9.1 alebo 9.2. Ak H nie je odolná voči kolíziám, môžeme skonštruovať dva dokumenty $m_1 \neq m_2$ také, že $H(m_1) = H(m_2)$. Ak jeden z nich používateľ podpíše, tak výsledný digitálny podpis je zároveň korektným podpisom druhého dokumentu. Samozrejme, kryptografická sila použitého asymetrického systému je tiež nutnou podmienkou bezpečnosti schémy digitálneho podpisu.

9.1 RSA schéma

Realizácia digitálnych podpisov je zhodná s realizáciou asymetrického šifrovacieho systému RSA. V tomto prípade slúži šifrovacia transformácia ako overovací algoritmus a dešifrovacia transformácia ako podpisový algoritmus. Používateľ inicializuje svoju inštanciu RSA (časť 4.1). Budeme používať zaužívané označenie – súkromný kľúč (exponent) označíme d a verejný kľúč tvorí verejný exponent e a hodnota n . Nech m je podpisovaný (prípadne overovaný) dokument. Nech H je hašovacia funkcia, ktorej výstup je v \mathbb{Z}_n . Digitálny podpis dokumentu m označíme s .

Podpisovanie: $s = H(m)^d \bmod n$.

Overovanie: podpis s dokumentu m je korektný práve vtedy, keď $s^e \bmod n = H(m)$.

Korektnosť tejto podpisovej schémy vyplýva z toho, že v RSA systéme sú šifrovacia a dešifrovacia transformácia navzájom inverzné funkcie:

$$s^e \bmod n = H(m)^{ed} \bmod n = H(m).$$

V schéme predpokladáme, že $H(m) \in \mathbb{Z}_n$. V prípade väčšej dĺžky $H(m)$ by sme mohli postupovať ako pri asymetrickom šifrovaní/dešifrovaní a podpisovanie a overovanie rozdeliť do blokov. Na druhej strane je uvedený predpoklad plne odôvodnený, keďže v praktických podmienkach je dĺžka (v bitoch) modulu n niekoľkokrát väčšia ako dĺžka výstupu hašovacej funkcie H . To môže so sebou priniesť iný problém: ak je výstupom H napr. 160 bitov dlhý odtlačok dokumentu, tak pri 1024 bitovom module n je priestor potenciálnych textov pre použitý RSA systém výrazne redukovaný. Aby sa predišlo možným bezpečnostným problémom, pred aplikáciou súkromnej transformácie môžeme $H(m)$ predĺžiť na dĺžku zodpovedajúcu dĺžke n . Predĺženie (padding)

môže byť napríklad náhodné. Prirodzene, pri overovaní digitálneho podpisu tieto nadbytočné bity ignorujeme.

Výpočtová efektívnosť RSA schémy je ovplyvnená voľbou súkromného a verejného kľúča, použitím Čínskej zvyškovej vety pri umocňovaní so súkromným exponentom d a podobne. Tieto otázky už boli rozoberané pri popise asymetrického šifrovacieho systému RSA. Poznamenajme len, že pri voľbe krátkeho verejného exponentu je možné očakávať podstatne rýchlejšie overovanie digitálnych podpisov ako ich vytváranie.

Bezpečnosť RSA schémy pre digitálne podpisy závisí na zložitosti problému faktorizácie a diskusia o bezpečnostných aspektoch asymetrického šifrovacieho systému RSA sa týka aj tejto schémy. K bezpečnosti schémy prispieva podstatnou mierou aj hašovacia funkcia, od ktorej sa očakáva jednosmernosť a odolnosť voči kolíziám.

Falšovanie náhodnej správy

Predpokladajme, že pri realizácii RSA schémy nepoužijeme hašovaciu funkciu. Priamočiaro použijeme dešifrovaciu (na podpisovanie) a šifrovaciu (na overovanie) transformáciu RSA systému na dokument m . Pri dlhších dokumentoch tieto rozdelíme na bloky, ktoré podpisujeme a overujeme zvlášť. Samozrejme, nedostatkom tohto riešenia je neefektívnosť – podpisovanie rozsiahlych dokumentov trvá dlho. Druhou, kryptograficky závažnejšou nevýhodou je, že z dvoch podpísaných dokumentov vie ktokoľvek bez vedomia používateľa vytvoriť tretí dokument, ktorý bude korektné podpísaný. To je možné vďaka multiplikatívnej štruktúre RSA:

$$m_1^d \cdot m_2^d \bmod n = (m_1 m_2)^d \bmod n.$$

Nech $\langle m_1, m_1^d \bmod n \rangle$ a $\langle m_2, m_2^d \bmod n \rangle$ sú dvojice dokumentov spolu s ich digitálnymi podpismi. Potom môžeme vytvoriť nový dokument s korektným podpisom, pričom nie je potrebné poznať súkromný kľúč používateľa:

$$\langle m_1 m_2 \bmod n, (m_1 m_2)^d \bmod n \rangle.$$

Pre jednoduchosť predpokladáme $m_1, m_2 \in \mathbb{Z}_n$. Dokonca by stačil len jeden podpísaný dokument: $m_1 = m_2$. Prirodzene, s vysokou pravdepodobnosťou bude vytvorený dokument nezmyselný, ale možnosť vytvárania falošných dokumentov s korektnými digitálnymi podpismi znižuje dôveryhodnosť schémy. Poznamenajme, že použitie hašovacej funkcie problém odstraňuje – H obvykle nemá multiplikatívnu vlastnosť $H(m_1 m_2) = H(m_1) H(m_2)$.

Iný spôsob vytvorenia falošného dokumentu a zodpovedajúceho podpisu spočíva v tom, že útočník zvolí náhodný podpis $s \in \mathbb{Z}_n$ a vypočíta $m = s^e \bmod n$. Ak v RSA schéme nepoužívame hašovaciu funkciu, je hodnota s korektným podpisom dokumentu m . Tento útok sa zvykne nazývať „falšovanie náhodnej správy“ (random message forgery). Pri použití hašovacej funkcie je útok nerealizovateľný, vďaka jednosmernosti H .

9.2 ElGamalova schéma

ElGamalov asymetrický šifrovací systém bol popísaný v kapitole 8. Keďže šifrovacia a dešifrovacia transformácia nie sú navzájom inverzné, nie je možné použiť tento

system pre digitálne podpisy tak priamočiaro ako v prípade RSA. Napriek tomu bude inicializácia zhodná s inicializáciou šifrovacieho systému.

Inicializácia. Zvolíme veľké prvočíslo p a prvok $g \in \mathbb{Z}_p^*$, pričom g môže ale nemusí byť generátor grupy (\mathbb{Z}_p^*, \cdot) . Hodnoty p a g môžu byť spoločné pre viacerých používateľov. Ďalej zvolíme náhodne $x \in_R \{2, 3, \dots, p-2\}$ a vypočítame $y = g^x \bmod p$. Verejný kľúč, trojica (y, p, g) , slúži na overovanie podpisu. Súkromný kľúč je hodnota x a využíva sa pri podpisovaní.

Podpisovanie. Nech m je dokument, ktorý chceme podpísať. Nech H je hašovacia funkcia, ktorej výstup je v \mathbb{Z}_p^* . Postupujeme takto:

1. Zvolíme náhodne $k \in_R \{1, \dots, p-2\}$ také, že $\text{nsd}(k, p-1) = 1$.
2. Vypočítame $r = g^k \bmod p$.
3. Vypočítame s také, že je splnená nasledujúca rovnosť:

$$H(m) = (xr + ks) \bmod (p-1). \quad (9.1)$$

4. Digitálny podpis správy m je dvojica $\langle r, s \rangle$.

Hodnotu s je možné pri podpisovaní vypočítať takto:

$$s = (H(m) - xr)k^{-1} \bmod (p-1).$$

Rovnica objasňuje potrebu zvoliť k v prvom kroku tak, aby bolo nesúdeliteľné s $p-1$. Vtedy existuje k hodnote k inverzný prvok modulo $p-1$.

Overovanie. Ktokoľvek, kto pozná verejný kľúč (y, p, g) a správu m , môže overiť správnosť digitálneho podpisu $\langle r, s \rangle$. Podpis sa považuje za korektný práve vtedy, keď

$$y^r \cdot r^s \equiv g^{H(m)} \pmod{p} \quad \wedge \quad 1 \leq r < p.$$

Korektnosť vyplýva z nasledujúceho vzťahu (posledná kongruencia je dôsledkom malej Fermatovej vety):

$$y^r \cdot r^s \equiv g^{xr} \cdot g^{ks} \equiv g^{rx+ks} \equiv g^{H(m)} \pmod{p}.$$

Výpočtová náročnosť ElGamalovej schémy je ovplyvnená najmä modulárnymi umocneniami. Podpisovanie si vyžaduje jedno a overovanie dokonca tri umocnenia. Schéma umožňuje hodnotu r predvypočítať (je potrebné si popri predvypočítanej hodnote pamätať aj hodnotu k , prípadne k^{-1}). Potom je výpočet digitálneho podpisu rýchly – len dve modulárne násobenia. Takáto úprava si vyžaduje držať v tajnosti hodnotu k , resp. k^{-1} . Ak sa útočník dozvie hodnotu k použitú pri podpisovaní, dokáže zo vzťahu (9.1) vypočítať súkromný kľúč používateľa (teda „rozbiť“ celú podpisovú schému):

$$x = (H(m) - ks) \cdot r^{-1} \bmod (p-1).$$

Bezpečnosť ElGamalovej schémy digitálneho podpisu sa opiera o zložitosť problému diskretného logaritmu a o bezpečnosť použitej hašovacej funkcie H . Poznamenajme, že podobne ako v prípade ElGamalovho asymetrického šifrovacieho systému, nie je známy dôkaz, že „rozbitie“ tejto schémy je ekvivalentné výpočtu diskretného logaritmu.

Potreba kontroly $1 \leq r < p$

Ukážeme, že testovanie $1 \leq r < p$ je pri overovaní digitálneho podpisu potrebné. Predpokladajme, že by sa táto nerovnosť pri overovaní nekontrolovala. Nech $\langle r, s \rangle$ je korektný podpis dokumentu m . Teda $y^r \cdot r^s \equiv g^{H(m)} \pmod{p}$. Vytvoríme digitálny podpis dokumentu m' ($m' \neq m$), bez znalosti súkromného kľúča. Najskôr vypočítame

$$u = H(m') \cdot H(m)^{-1} \pmod{p-1}.$$

Predpokladáme, že príslušný inverzný prvok modulo $p-1$ existuje. Potom platí:

$$g^{H(m')} \equiv g^{H(m) \cdot u} \equiv y^{ru} \cdot r^{su} \pmod{p}.$$

Vypočítame dvojicu $\langle r', s' \rangle$ – digitálny podpis dokumentu m' . Položíme $s' = su \pmod{p-1}$. Potrebujeme, aby hľadané r' spĺňalo nasledujúce kongruencie:

$$\begin{aligned} r' &\equiv ru \pmod{p-1}; \\ r' &\equiv r \pmod{p}. \end{aligned}$$

Keďže $\text{nsd}(p-1, p) = 1$, môžeme na výpočet r' použiť Čínsku zvyškovú vetu. Dvojica $\langle r', s' \rangle$ je potom korektným digitálnym podpisom m' , ak netestujeme rozsah hodnoty r' . Hodnota r' bude s vysokou pravdepodobnosťou väčšia ako p , inak by totiž muselo platiť $r' = r$, odkiaľ $u = 1$ a teda $H(m) \equiv H(m') \pmod{p-1}$. Vzhľadom na obvyklú veľkosť p a dĺžku výstupu H to znamená nájdenie kolízie pre hašovaciu funkciu H .

Poznámka. Pri výpočte r' a s' môžeme postupovať aj inak. Napríklad položíme $s' = s$ a r' vypočítame pomocou Čínskej zvyškovej vety zo sústavy

$$\begin{aligned} r' &\equiv ru \pmod{p-1}; \\ r' &\equiv r^u \pmod{p}. \end{aligned}$$

Hodnota r' bude opäť s vysokou pravdepodobnosťou väčšia ako p . V opačnom prípade by z prvej kongruencie platilo $r' = r$, a teda nájdenie kolízie pre hašovaciu funkciu H .

Bleichenbacher [Ble96] našiel iný spôsob falšovania podpisov v ElGamalovej schéme, ak je parameter g nevhodne zvolený. Útok je úspešný, ak $g \mid (p-1)$ a g má len malé prvočíselné faktory. Preto sa treba voľbe takýchto g vyhnúť. Extrémnym príkladom zlej voľby tohto parametra je $g = 2$. Pripomeňme, že pri samotnom probléme diskretného logaritmu voľba generátora neovplyvňuje zložitosť problému.

Viacnásobné použitie k

Použitie rovnakej hodnoty k pre podpis dvoch rôznych dokumentov je vážny bezpečnostný problém a vedie k prezradeniu súkromného kľúča. To znamená, že voľbe (pseudo)náhodného generátora a jeho inicializácii je potrebné venovať pri implementácii schémy náležitú pozornosť.

Nech je k použité pri podpisovaní dokumentov m_1 a m_2 ($m_1 \neq m_2$). Nech $\langle r, s_1 \rangle$ je podpis dokumentu m_1 a nech $\langle r, s_2 \rangle$ je podpis m_2 , kde $r = g^k \pmod{p}$. Teda platí:

$$\begin{aligned} y^r \cdot r^{s_1} &\equiv g^{H(m_1)} \pmod{p}, \\ y^r \cdot r^{s_2} &\equiv g^{H(m_2)} \pmod{p}, \end{aligned}$$

odkiaľ po predelení dostávame

$$g^{H(m_1)-H(m_2)} \equiv g^{k(s_1-s_2)} \pmod{p}.$$

Pre zjednodušenie diskusie predpokladajme, že g je generátor (\mathbb{Z}_p^*, \cdot) . Potom musia byť exponenty v predchádzajúcom vzťahu navzájom kongruentné modulo $p-1$:

$$H(m_1) - H(m_2) \equiv k(s_1 - s_2) \pmod{p-1}. \quad (9.2)$$

Nech $d = \text{nsd}(s_1 - s_2, p - 1)$. Zo vzťahu (9.2) vyplýva $d \mid (H(m_1) - H(m_2))$. Položme

$$\begin{aligned} m' &= \frac{H(m_1) - H(m_2)}{d}, \\ s' &= \frac{s_1 - s_2}{d}, \\ p' &= \frac{p-1}{d}. \end{aligned}$$

Zo vzťahu (9.2) dostaneme $m' \equiv ks' \pmod{p'}$. Keďže $\text{nsd}(s', p') = 1$, tak máme

$$k \equiv m' \cdot (s')^{-1} \pmod{p'}.$$

Teda vieme vypočítať hodnotu $k \pmod{p'}$. Skutočná hodnota $k \in \mathbb{Z}_p^*$ je preto vyjadriteľná v tvare

$$k = ((m' \cdot (s')^{-1} \pmod{p'}) + i \cdot p') \pmod{p-1},$$

pre $0 \leq i \leq d-1$. Po otestovaní d kandidátov zistíme hodnotu k (správnosť k vieme otestovať pomocou vzťahu $g^k \pmod{p} = r$). Následne vypočítame hodnotu súkromného kľúča.

Spoločné hodnoty p a g

Bezpečnostným rizikom, spoločným pre schémy založené na probléme diskretného logaritmu, je použitie spoločných parametrov p a g (vo všeobecnosti grupy a generátora) pre skupinu používateľov. To sa týka schém pre digitálny podpis ako aj asymetrických šifrovacích systémov. Ak tieto hodnoty generuje nejaká nadriadená autorita podľa ľubovôle, je možné zvoliť ich tak, aby obsahovali „zadné dvierka“. To umožní tvorcovi parametrov zistiť súkromné kľúče používateľov, alebo falšovať ich digitálne podpisy [Ble96, Gor92]. Preto je dôležité zamedziť možnému „uvareniu“ špeciálnych parametrov napríklad použitím procedúry na generovanie jednotlivých parametrov schémy, ktorá umožní neskôr dokázať, že bola naozaj použitá (a teda parametre sú dôveryhodné). Príklad takej procedúry je možné nájsť v štandarde Digital Signature Standard [DSS01].

Jednoduchý spôsob, ako zamedziť použitiu zlých parametrov je, keď si každý používateľ vygeneruje celý systém (schému) sám. Predlžujú sa tým však verejné kľúče.

Falšovanie náhodnej správy

Použitie kryptografickej hašovacej funkcie zabraňuje možnosti skonštruovať korektné podpísanú náhodnú správu. Podobná situácia je aj v RSA schéme, pozri časť 9.1. Predpokladajme, že v ElGamalovej schéme nepoužijeme hašovaciu funkciu a podpisujeme priamo m .

Zvoľme najskôr náhodne $i, j \in_R \mathbb{Z}_{p-1}^*$. Potom postupne vypočítame:

$$\begin{aligned} r &= g^i \cdot y^j \pmod{p}, \\ s &= -r \cdot j^{-1} \pmod{p-1}, \\ m &= -r \cdot i \cdot j^{-1} \pmod{p-1}. \end{aligned}$$

Dvojica $\langle r, s \rangle$ je korektným digitálnym podpisom dokumentu m (ľahko vidieť, že $1 \leq r < p$):

$$\begin{aligned} y^r \cdot r^s &\equiv y^r \cdot (g^i \cdot y^j)^{-r \cdot j^{-1}} \equiv y^r \cdot g^{-ri \cdot j^{-1}} \cdot y^{-r} \\ &\equiv g^{-ri \cdot j^{-1}} \equiv g^m \pmod{p}. \end{aligned}$$

Použitie hašovacej funkcie (vďaka jej jednosmernosti) takémuto útoku zabraňuje.

9.3 Digital Signature Algorithm (DSA)

DSA algoritmus (schéma) je súčasťou štandardu DSS – Digital Signature Standard [DSS01]. Štandard okrem DSA zahŕňa aj schémy RSA a ECDSA (realizácia DSA na eliptických krivkách). Okrem toho DSS popisuje spôsob generovania parametrov pre jednotlivé schémy. V ďalšom sa budeme venovať výlučne DSA schéme.

DSA je schéma ElGamalovho typu, ktorej bezpečnosť je založená na probléme diskretného logaritmu. Rovnako ako pri podobných schémach, nie je ekvivalencia s týmto problémom dokázaná. Štandard predpisuje použitie DSA s hašovacou funkciou SHA-1, ktorá vytvára 160 bitov dlhý odtlačok. Symbol H v popise schémy bude preto označovať funkciu SHA-1.

Inicializácia. Zvoľme parametre p, q, g , ktoré môžu byť spoločné pre skupinu používateľov:

- p – 1024 bitov dlhé, náhodne zvolené prvočíslo;
- q – 160 bitov dlhé prvočíslo také, že $q \mid (p-1)$;
- g – vypočítame $g = h^{(p-1)/q}$, kde $h \in_R \{2, 3, \dots, p-2\}$ náhodne zvolené číslo také, že $h^{(p-1)/q} > 1$.

Prirodzene, pri generovaní prvočísel p, q postupujeme tak, že najskôr nájdeme q a potom hľadáme p v požadovanom tvare. Spôsob voľby g zaručuje, že g má v grupe (\mathbb{Z}_p^*, \cdot) rád q . Označme rád prvku g ako $\text{rad}(g)$. Podľa malej Fermatovej vety:

$$g^q = h^{\frac{p-1}{q} \cdot q} = 1,$$

preto $\text{rad}(g) \leq q$. Zároveň, ak $g^k = 1$, tak aj $g^{2k} = 1, g^{3k} = 1$, atď. To znamená, že $\text{rad}(g) \mid q$. Keďže $g > 1$ a q je prvočíslo, musí platiť $\text{rad}(g) = q$. Teda g generuje grupu prvočíselného rádu q .

Používateľ si zvolí súkromný kľúč $x \in_R \mathbb{Z}_q^*$ a vypočíta hodnotu $y = g^x \bmod p$. Verejný kľúč je štvorica (y, p, q, g) .

Podpisovanie. Pri podpisovaní dokumentu m postupujeme takto:

1. Zvolíme náhodne $k \in_R \{1, \dots, q-1\}$.
2. Vypočítame $r = (g^k \bmod p) \bmod q$.
3. Vypočítame

$$s = k^{-1}(H(m) + xr) \bmod q. \quad (9.3)$$

Ak pri podpisovaní dostaneme $r = 0$ alebo $s = 0$, čo je však nepravdepodobné, vygenerujeme nové k . Dvojica $\langle r, s \rangle$ je digitálnym podpisom dokumentu m .

Overovanie. Predpokladáme, že máme k dispozícii dokument m , jeho digitálny podpis $\langle r, s \rangle$ ako aj verejný kľúč používateľa, ktorý dokument podpísal. Najskôr overíme, že $s, r \in \mathbb{Z}_q^*$. Potom vypočítame parametre:

$$\begin{aligned} u_1 &= H(m) \cdot s^{-1} \bmod q, \\ u_2 &= r \cdot s^{-1} \bmod q. \end{aligned}$$

Digitálny podpis je korektný, keď platí rovnosť

$$(g^{u_1} \cdot y^{u_2} \bmod p) \bmod q = r. \quad (9.4)$$

Ukážme korektnosť DSA schémy. Nech $\langle r, s \rangle$ je digitálny podpis dokumentu m . Pri overovaní rovnosti (9.4) dostaneme:

$$\begin{aligned} g^{u_1} y^{u_2} \bmod p \bmod q &= g^{H(m)s^{-1}} \cdot g^{xrs^{-1}} \bmod p \bmod q \\ &= g^{s^{-1}(H(m)+xr)} \bmod p \bmod q \\ &= g^k \bmod p \bmod q \\ &= r \end{aligned}$$

Všetky operácie v exponentoch prvku g sú počítané modulo q , lebo g generuje grupu rádu q . V DSA sú obe zložky podpisu $\langle r, s \rangle$ počítané nakoniec modulo q , preto je podpis v DSA schéme kratší ako podpis v ElGamalovej alebo RSA schéme, pri zachovaní rovnakej miery bezpečnosti.

Hodnotu súkromného kľúča x vieme vypočítať zo vzťahu (9.3), ak poznáme dokument m , digitálny podpis $\langle r, s \rangle$ a parameter k . Preto je potrebné parameter k po použití vymazať, v prípade predvýpočtu r dbať na zabezpečenie dôvernosti v rovnakej miere ako pri súkromnom kľúči x .

Možnosť počítat diskretný logaritmus pri základe g vedie k výpočtu x z verejného kľúča y a teda k rozbitiu schémy.

V DSA vieme, podobne ako v RSA schéme a ElGamalovej schéme, falšovať náhodnú správu, ak nepoužijeme hašovaciu funkciu H , alebo ak H nie je jednosmerná.

9.4 Slepé podpisy

Pri dosahovaní rôznych bezpečnostných cieľov môžeme požadovať konštrukcie digitálnych podpisov s dodatočnými vlastnosťami. Existujú špeciálne schémy, v mnohých prípadoch v podobe protokolov, pre jednorazové podpisy (môžu byť použité na podpísanie len jednej správy), pre podpisy vyžadujúce pri overení aktívnu účasť podpisujúceho, pre podpisy v zastúpení („proxy“ podpisy), atď. V tejto časti popíšeme jednu realizáciu tzv. slepých podpisov.

Schéma slepých podpisov je protokol, kde podpisujúci nevie, čo podpisuje, ale druhý účastník získa korektný podpis zvoleného dokumentu. Uplatnenie takejto schémy je v protokoloch pre digitálne peniaze alebo pri realizácii elektronického notára.

Slepé podpisy sa dajú „postaviť“ na RSA schéme. Nech S je podpisujúca strana, nech e, n je verejný kľúč a d súkromný kľúč S . Označme symbolom A účastníka, ktorý chce získať podpis dokumentu m . Zároveň zápisom $X \rightarrow Y: z$ označíme poslanie hodnoty z subjektom X subjektu Y . Postup podpisovania je takýto:

1. $A \rightarrow S: r = H(m) \cdot x^e \bmod n$, kde $x \in_R \mathbb{Z}_n^*$
2. $S \rightarrow A: s = r^d \bmod n$, teda S podpíše prijatú správu a podpis pošle A
3. A zo získaného podpisu vypočíta digitálny podpis m :

$$\begin{aligned} s \cdot x^{-1} \bmod n &= (r^d \bmod n) \cdot x^{-1} \bmod n \\ &= H(m)^d \cdot x^{ed} \cdot x^{-1} \bmod n \\ &= H(m)^d \bmod n. \end{aligned}$$

Keďže A zvolí x v prvom kroku náhodne, S nevie zistiť, akú hodnotu chce v skutočnosti A nechať podpísať.

10 Schémy na zdieľanie tajomstva***

Schémy na zdieľanie tajomstva (secret sharing schemes) riešia nasledujúcu úlohu. Skupina n účastníkov schémy má zdieľať tajnú informáciu s , pričom rekonštruovať sú ju schopní len za určitých podmienok (napríklad keď kooperuje aspoň polovica účastníkov). To znamená, že každý účastník má svoju súkromnú informáciu, nazveme ju podiel, inak by pri rekonštrukcii nebol potrebný.

Schémy na zdieľanie tajomstva sú použiteľné v situáciach, keď je potrebné rozdeliť šifrovací alebo dešifrovací kľúč medzi viacerých účastníkov. Tieto schémy slúžia aj ako základ pre konštrukciu takých podpisových schém, v ktorých možno dokument podpísať len súčinnosťou definovanej časti účastníkov.

Podmienky rekonštrukcie tajnej zdieľanej informácie sa nazývajú prístupová štruktúra. Nech $\mathcal{P} = \{P_1, P_2, \dots, P_n\}$ je množina všetkých účastníkov schémy. Potom prístupovou štruktúrou nazveme ľubovoľnú podmnožinu potenčnej množiny $2^{\mathcal{P}}$, teda množiny obsahujúcej všetky podmnožiny \mathcal{P} . Schopnosť rekonštruovať tajnú zdieľanú informáciu s má mať iba taká množina účastníkov, ktorá patrí do prístupovej štruktúry.

Obvyklá požiadavka na prístupovú štruktúru je monotónnosť. To znamená, že ak má nejaká skupina účastníkov schopnosť rekonštruovať tajnú zdieľanú informáciu s , tak aj ľubovoľná nadmnožina tejto skupiny má schopnosť rekonštruovať s . Formálnejšie:

Definícia 3. Nech $\mathcal{P} = \{P_1, P_2, \dots, P_n\}$ a nech $\Gamma \subseteq 2^{\mathcal{P}}$ je prístupová štruktúra. Potom Γ je monotónna, ak $\forall A, B \subseteq \mathcal{P}$ platí:

$$A \in \Gamma \wedge A \subseteq B \implies B \in \Gamma.$$

Najčastejšia prístupová štruktúra je tzv. (t, n) -prahová, keď ľubovoľná množina účastníkov mohutnosti aspoň t ($1 \leq t \leq n$) môže rekonštruovať s :

$$\Gamma = \{A \mid A \subseteq \mathcal{P}, |A| \geq t\}.$$

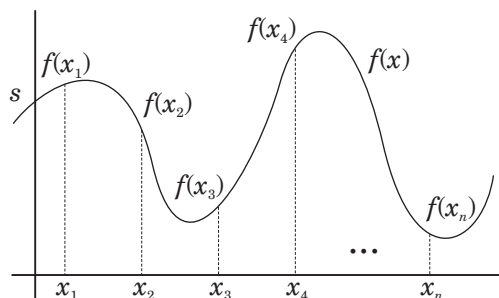
Schému s takouto prístupovou štruktúrou budeme nazývať (t, n) schéma.

10.1 Shamirova schéma

Shamirova schéma na zdieľanie tajomstva bola jednou z prvých schém s (t, n) -prahovou prístupovou štruktúrou. Hlavná myšlienka konštrukcie spočíva v tom, že polynóm stupňa $t - 1$ je jednoznačne určený t rôznymi bodmi.

Inicializácia. Cieľom inicializácie je vytvoriť podiely účastníkov. Predpokladáme, že túto fázu vykonáva dôveryhodná autorita. Máme daný počet účastníkov n a prahovú hodnotu t (prípadne aj tajnú informáciu s). Pri inicializácii schémy vytvoríme jednotlivé podiely účastníkov.

1. Zvolíme prvočíslo $p \geq n + 1$ a ak nemáme, tak aj tajnú zdieľanú informáciu $s \in \mathbb{Z}_p$.
2. Zvolíme n rôznych prvkov zo \mathbb{Z}_p^* , označme ich x_1, x_2, \dots, x_n . Teda $x_i \neq x_j$, pre všetky $i \neq j$.
3. Zvolíme náhodný polynóm $f(x)$ stupňa najviac $t - 1$ nad \mathbb{Z}_p , pričom má platiť $f(0) = s$. Teda $f(x) = a_{t-1}x^{t-1} + \dots + a_1x + a_0$, kde $a_{t-1}, \dots, a_1 \in \mathbb{Z}_p$ a $a_0 = s$.
4. Účastník P_i , pre $i = 1, \dots, n$, dostane dvojicu $\langle x_i, f(x_i) \rangle$. Súkromná informácia účastníka P_i , teda podiel, je hodnota $f(x_i)$. Hodnoty x_1, \dots, x_n sú obvykle verejne známe (niekedy dokonca pre všetky i položíme $x_i = i$), ale ak si to aplikácia vyžaduje, môžu byť súčasťou podielu účastníka.

Obrázok 10.1: Shamirova schéma

Po vygenerovaní schémy a rozdání podielov sa polynóm vymaže, keďže obsahuje informáciu s .

Rekonštrukcia s . Ukážme, ako môže ľubovoľná množina účastníkov mohutnosti aspoň t rekonštruovať s . Stačí ukázať, že ľubovoľných práve t účastníkov vie vypočítať s . Ak by ich bolo viac ako t , tí navyše nemusia participovať. Bez ujmy na všeobecnosti predpokladajme, že na rekonštrukcii sa zúčastňujú účastníci P_1, \dots, P_t . Spoločne majú k dispozícii nasledujúce vzťahy:

$$\begin{aligned} f(x_1) &= a_{t-1}x_1^{t-1} + \dots + a_1x_1 + a_0 \\ f(x_2) &= a_{t-1}x_2^{t-1} + \dots + a_1x_2 + a_0 \\ &\vdots \\ f(x_t) &= a_{t-1}x_t^{t-1} + \dots + a_1x_t + a_0 \end{aligned}$$

Táto sústava t lineárnych rovníc o t neznámych má práve jedno riešenie, pretože determinant jej hlavnej matice nie je 0 (je to Vandermondov determinant):

$$\det \begin{pmatrix} x_1^{t-1} & \dots & x_1 & 1 \\ x_2^{t-1} & \dots & x_2 & 1 \\ \vdots & \ddots & \vdots & \vdots \\ x_t^{t-1} & \dots & x_t & 1 \end{pmatrix} = \prod_{1 \leq i < j \leq t} (x_j - x_i) \neq 0.$$

Posledná nerovnosť vyplýva z toho, že x_1, \dots, x_n sú navzájom rôzne. Keďže $s = a_0$, po vyriešení sústavy zistíme tajnú zdieľanú informáciu.

Iný spôsob výpočtu s spočíva v použití Lagrangeovho interpolačného polynómu:

$$f(x) = \sum_{i=1}^t \left(f(x_i) \cdot \prod_{\substack{j=1 \\ j \neq i}}^t \frac{x - x_j}{x_i - x_j} \right),$$

kde stačí len dosadiť a vypočítať $f(0) = s$.

Príklad. Skonstruujme (3,5) schému pre tajnú zdieľanú informáciu $s = 7$. Nech $p = 11$. Zvoľme $x_1 = 1, x_2 = 2, x_3 = 3, x_4 = 4, x_5 = 5$. Zvoľme (náhodne) polynóm nad \mathbb{Z}_{11} stupňa najviac 2 a s absolútnym členom rovným s : $f(x) = 2x^2 + 8x + 7$. Podiely účastníkov sú potom (spolu s hodnotami x_i):

$$\begin{array}{ccccc} P_1 & P_2 & P_3 & P_4 & P_5 \\ \langle 1, 6 \rangle & \langle 2, 9 \rangle & \langle 3, 5 \rangle & \langle 4, 5 \rangle & \langle 5, 9 \rangle \end{array}$$

Ak chcú P_2, P_3, P_4 rekonštruovať s , použitím Lagrangeovho interpolačného polynómu dostanú:

$$\begin{aligned} f(0) &= 9 \cdot \frac{(0-3)(0-4)}{(2-3)(2-4)} + 5 \cdot \frac{(0-2)(0-4)}{(3-2)(3-4)} + 5 \cdot \frac{(0-2)(0-3)}{(4-2)(4-3)} \\ &= 9 \cdot \frac{1}{2} + 5 \cdot \frac{8}{-1} + 5 \cdot \frac{6}{2} = 9 \cdot 6 + 5 \cdot 3 + 5 \cdot 3 = 7. \end{aligned}$$

Bezpečnosť schémy

Predpokladajme, že $t - 1$ účastníkov chce vypočítať s . Ak by ich bolo menej, určite nemôžu zistiť o hodnote s viac. Bez ujmy na všeobecnosti môžeme predpokladať, že sú to P_1, \dots, P_{t-1} . Títo účastníci testujú hypotézu, či je tajnou zdieľanou informáciou hodnota $s' \in \mathbb{Z}_p$. Skombinujúc svoje podiely dostanú sústavu $t - 1$ lineárnych rovníc o $t - 1$ neznámych:

$$\begin{aligned} f(x_1) - s' &= a_{t-1}x_1^{t-1} + \dots + a_1x_1 \\ f(x_2) - s' &= a_{t-1}x_2^{t-1} + \dots + a_1x_2 \\ &\vdots \\ f(x_{t-1}) - s' &= a_{t-1}x_{t-1}^{t-1} + \dots + a_1x_{t-1} \end{aligned}$$

Determinant matice tejto sústavy je nenulový:

$$\prod_{j=1}^{t-1} x_j^{-1} \cdot \prod_{1 \leq i < j < t} (x_j - x_i) \neq 0,$$

teda sústava má práve jedno riešenie. Pre každé s' existuje f' také, že $f'(x_i) = f(x_i)$, pre $i = 1, \dots, t - 1$. Preto P_1, \dots, P_{t-1} nemajú ako odlišiť s' od s . To znamená, že ľubovoľná skupina $t - 1$ účastníkov v Shamirovej (t, n) schéme nevie vypočítať o tajnej zdieľanej informácii s nič a sú v rovnakej situácii ako ktokoľvek, kto nemá ani jeden súkromný podiel.

Ľahko vidieť, že ak sa pri rekonštrukcii zverejnia podiely účastníkov alebo tajná zdieľaná informácia, je schéma na zdieľanie tajomstva jednorazová.

Nečestný účastník

Nech sa niektorý účastník (napríklad P_i) rozhodne sabotovať rekonštrukciu, teda namiesto svojho podielu $f(x_i)$ poskytne pri rekonštrukcii hodnotu $y \neq f(x_i)$. Predpokladajme, že výpočtu s sa zúčastňujú P_1, \dots, P_t a nečestný účastník je P_t . Táto skupina vypočíta ako zdieľanú informáciu s' , pričom platí:

$$\begin{aligned} s' &= s - f(x_t) \cdot \prod_{j=1}^{t-1} \frac{-x_j}{x_t - x_j} + y \cdot \prod_{j=1}^{t-1} \frac{-x_j}{x_t - x_j} \\ &= s + (y - f(x_t)) \cdot \prod_{j=1}^{t-1} \frac{-x_j}{x_t - x_j}. \end{aligned}$$

Ak sú hodnoty x_1, \dots, x_n verejne známe, alebo sa ich účastníci dozvedia pri rekonštrukcii, tak P_t vie po získaní s' určiť hodnotu s .

Detekciu podvádzania môžeme riešiť napríklad obmedzením povolených hodnôt pre tajnú zdieľanú informáciu s . Nech S je horná hranica hodnoty s , teda $s \in \mathbb{Z}_S$. Zvolíme prvočíslo p tak aby platilo:

$$p > \max\{S\epsilon^{-1}, n\},$$

kde $\varepsilon \in (0, 1)$ je ľubovoľné (zvolené) číslo označuje pravdepodobnosť neodhaleného podvodu. Čím nižšia pravdepodobnosť, tým viac prvkov obsahuje pole, v ktorom schému vytvárame. Predpokladajme, že $t - 1$ účastníkov (nech sú to P_1, \dots, P_{t-1}) sa rozhodne oklamať účastníka (nech je to P_t), ktorý s nimi rekonštruuje s . Teda P_1, \dots, P_{t-1} si zvolia hodnoty y_1, \dots, y_{t-1} namiesto svojich skutočných podielov. Nevedia však hodnotu podielu P_t : $f(x_t)$. Cieľom podvádzajúcich účastníkov je zvoliť y_1, \dots, y_{t-1} tak, aby sa pri rekonštrukcii spolu s $f(x_t)$ dospelo k zdieľanej hodnote $s' \in \mathbb{Z}_S$.

Ľahko vidieť, že ľubovoľnou voľbou y_1, \dots, y_{t-1} a s' je jednoznačne určený polynóm stupňa najviac $t - 1$ (označme ho f'). Aby bol výsledok rekonštrukcie s' , musí pre podiel účastníka P_t platiť $f(x_t) = f'(x_t)$. To znamená, že pre ľubovoľnú voľbu y_1, \dots, y_{t-1} je pravdepodobnosť rekonštrukcie nejakého $s' \in S$ rovná S/p . Teda pravdepodobnosť úspešného oklamania P_t je $S/p < \varepsilon$. Odolnosť schémy pre menší počet (ako $t - 1$) podvádzajúcich účastníkov je priamym dôsledkom tejto vlastnosti – s rovnakou pravdepodobnosťou úspechu.

Iný spôsob detekcie využíva digitálne podpisy. Dôveryhodná autorita, ktorá generuje schému, digitálne podpíše jednotlivé podiely účastníkov. Pri rekonštrukcii je potom jednoduché overiť pravosť podielov. Takéto riešenie vyžaduje, na rozdiel od predchádzajúceho, zavedenie ďalšej kryptografickej konštrukcie. Navyše, bezpečnosť predchádzajúceho riešenia bola nepodmienená, teda nezávisela na žiadnych nedokázaných predpokladoch, aké by si vyžadovalo použitie digitálnych podpisov (o zložitosti faktorizácie, výpočte diskretného logaritmu a podobne). Na druhej strane, použitie digitálnych podpisov umožňuje identifikovať podvádzajúceho účastníka.

10.2 Asmuthova-Bloomova schéma

Asmuthova-Bloomova schéma je ďalším príkladom (t, n) schémy. Schéma využíva vlastnosti sústavy lineárnych kongruencií a na rekonštrukciu tajnej zdieľanej informácie Čínsku zvyškovú vetu.

Inicializácia. Vytvorenie podielov účastníkov (t, n) schémy musí vykonať dôveryhodná autorita.

1. Zvolíme navzájom rôzne a nesúdeliteľné prirodzené čísla $m_1 < m_2 < \dots < m_n$ (väčšie ako 1) také, že:

$$\underbrace{m_1 m_2 \dots m_t}_{\text{najmenších } t \text{ hodnôt}} > \underbrace{m_n m_{n-1} \dots m_{n-t+2}}_{\text{najväčších } t-1 \text{ hodnôt}}.$$

Tieto hodnoty môžu byť verejne známe. Označme súčin t najmenších modulov M , teda $M = m_1 m_2 \dots m_t$.

2. Tajnú zdieľanú informáciu s zvolíme z množiny \mathbb{Z}_M .
3. Podiel účastníka P_i , pre $i = 1, \dots, n$, je hodnota $k_i = s \bmod m_i$.

Rekonštrukcia s . Predpokladajme, že skupina t účastníkov P_{i_1}, \dots, P_{i_t} chce rekonštruovať s . Použijúc svoje podiely dostanú sústavu lineárnych kongruencií pre

neznámu hodnotu s' :

$$\begin{aligned} s' &\equiv k_{i_1} \pmod{m_{i_1}} \\ s' &\equiv k_{i_2} \pmod{m_{i_2}} \\ &\vdots \\ s' &\equiv k_{i_t} \pmod{m_{i_t}} \end{aligned}$$

Keďže všetky m_i sú navzájom nesúdeliteľné, účastníci získajú riešenie pomocou Čínskej zvyškovej vety:

$$s' = \sum_{j=1}^t k_{i_j} M_{i_j} N_{i_j} \pmod{M'},$$

kde $M' = m_{i_1} m_{i_2} \dots m_{i_t}$, $M_{i_j} = (\prod_{k=1}^t m_{i_k}) / m_{i_j}$ a $N_{i_j} = M_{i_j}^{-1} \pmod{m_{i_j}}$. Podľa Čínskej zvyškovej vety má sústava práve jedno riešenie v množine $\mathbb{Z}_{M'}$. Toto riešenie musí byť rovné s , lebo $M' \geq M > s$.

Príklad. Skonstruujme $(3, 5)$ schému. Zvoľme tieto hodnoty modulov: $m_1 = 79$, $m_2 = 81$, $m_3 = 83$, $m_4 = 85$, $m_5 = 89$. Teda tajnú zdieľanú informáciu s vyberáme z množiny $\mathbb{Z}_{m_1 m_2 m_3} = \mathbb{Z}_{531117}$. Nech $s = 250000$. Potom podiely účastníkov, spolu s hodnotami modulov, sú takéto:

$$\begin{array}{ccccc} P_1 & P_2 & P_3 & P_4 & P_5 \\ \langle 79, 44 \rangle & \langle 81, 34 \rangle & \langle 83, 4 \rangle & \langle 85, 15 \rangle & \langle 89, 88 \rangle \end{array}$$

Bezpečnosť schémy

Predpokladajme, že $t - 1$ účastníkov chce vypočítať s . Skupina s menším počtom účastníkov určite o tajnej zdieľanej informácii nemôže zistiť viac. Účastníci $P_{i_1}, \dots, P_{i_{t-1}}$ majú k dispozícii $t - 1$ kongruencií:

$$\begin{aligned} s' &\equiv k_{i_1} \pmod{m_{i_1}} \\ &\vdots \\ s' &\equiv k_{i_{t-1}} \pmod{m_{i_{t-1}}} \end{aligned}$$

Tajná zdieľaná informácia s je tiež riešením sústavy. Po riešení pomocou Čínskej zvyškovej vety teda účastníci získajú s' , pre ktoré platí:

$$s \equiv s' \pmod{m_{i_1} m_{i_2} \dots m_{i_{t-1}}}.$$

Skupina účastníkov vie redukovať počet potenciálnych hodnôt s . Všetci kandidáti na hodnotu s sú v tvare $s' + kM'$, kde $M' = m_{i_1} m_{i_2} \dots m_{i_{t-1}}$ a $k \in \mathbb{N}$. Keďže

$$M' \leq m_n m_{n-1} \dots m_{n-t+2} < M,$$

počet kandidátov na hodnotu s je $\lfloor M/M' \rfloor$. Najhorší prípad z hľadiska bezpečnosti nastane vtedy, keď je kandidátov najmenej, teda v skupine účastníkov P_{n-t+2}, \dots, P_n . Počet kandidátov je vtedy

$$\left\lfloor \frac{M}{m_{n-t+2} \dots m_{n-1} m_n} \right\rfloor.$$

Táto analýza poukazuje na potrebu voliť moduly m_1, \dots, m_n tak, aby bol rozdiel súčiny t najmenších členov a $t - 1$ najväčších členov čo najväčší.

Poznámka. V predchádzajúcom príklade (3, 5) schémy je počet kandidátov na hodnotu s v najhoršom prípade $\lfloor (79 \cdot 81 \cdot 83) / (85 \cdot 89) \rfloor = 70$.

Ak sa na rekonštrukcii zúčastní nečestný účastník a poskytne nekorektnú hodnotu svojho podielu, skupina rekonštruuje nesprávnu hodnotu. Navyše, podobne ako v Shamirovej schéme, tento nečestný účastník dokáže získať správnu hodnotu tajnej zdieľanej informácie s . Tento fakt vyplýva z toho, že v oboch schémach je rekonštrukcia tajnej zdieľanej informácie lineárnou kombináciou podielov účastníkov.

10.3 Hierarchické schémy

Bezpečnosť schémy na zdieľanie tajomstva závisí na možnosti neoprávnenej skupiny účastníkov (nepatriacej do prístupovej štruktúry) vypočítať niečo o tajnej zdieľanej informácii s . V ideálnom prípade nie sú schopní o hodnote s zistiť nič. Takú schému nazývame perfektná.

Definícia 4. Nech $\Gamma \subseteq 2^{\mathcal{P}}$ je prístupová štruktúra a nech K je množina, z ktorej sa vyberá s . Schéma na zdieľanie tajomstva realizujúca prístupovú štruktúru Γ sa nazýva perfektná, ak:

1. $\forall A \in \Gamma$: skupina vie zo svojich podielov rekonštruovať s ;
2. $\forall A \notin \Gamma$: skupina nevie vypočítať o hodnote s nič.

Príklad. Nech $K = \{0, 1\}^{10}$. Realizujme (2, 2) schému tak, že pre $s \in K$ pridelíme účastníkovi P_1 prvých päť bitov s a P_2 druhú polovicu s . Táto schéma nie je perfektná, lebo samotný P_1 nepatrí do prístupovej štruktúry, ale vie zúžiť množinu potenciálnych hodnôt s na 32 prvkov.

V časti 10.1 sme ukázali, že Shamirova schéma pre (t, n) -prahovú prístupovú štruktúru je perfektná. Na druhej strane Asmuthova-Bloomova schéma perfektná nie je.

Navrhujeme metódu konštrukcie perfektnej schémy na zdieľanie tajomstva pre ľubovoľnú monotónnu prístupovú štruktúru. Hlavná myšlienka je v priradení monotónnej booleovskej funkcie n premenných k monotónnej prístupovej štruktúre s n účastníkmi.

Pripomeňme, že n -árna booleovská funkcia $f : \{0, 1\}^n \rightarrow \{0, 1\}$ je monotónna, ak pre všetky $x, y \in \{0, 1\}^n$ platí ($x = (x_1, \dots, x_n)$, $y = (y_1, \dots, y_n)$):

$$x \preceq y \implies f(x) < f(y),$$

kde $x \preceq y$ práve vtedy, keď $x_1 \leq y_1, \dots, x_n \leq y_n$.

Nech $\Gamma \in 2^{\mathcal{P}}$ je prístupová štruktúra pre účastníkov $\mathcal{P} = \{P_1, \dots, P_n\}$. Potom k Γ priradíme monotónnu booleovskú funkciu takto:

$$f(x_1, \dots, x_n) = 1 \iff \{P_i \mid x_i = 1\} \in \Gamma.$$

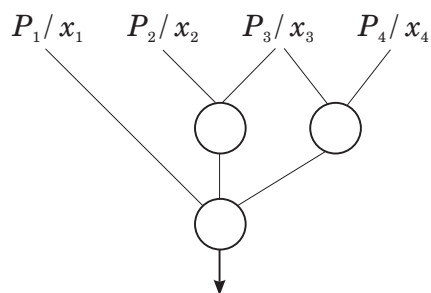
Toto priradenie je jednoznačné – prístupová štruktúra určuje funkciu a naopak. Monotónne booleovské funkcie môžeme vyjadriť ako formuly nad množinou spojok $\{\vee, \wedge\}$. Funkciou $f(x) = 0$ sa nezaobráame, keďže zodpovedá prázdnej prístupovej štruktúre.

Príklad. Nech $n = 4$ a prístupová štruktúra je definovaná takto:

$$\Gamma = \{A \subseteq \mathcal{P} \mid P_1 \in A\} \cup \{A \subseteq \mathcal{P} \mid P_2, P_3 \in A\} \cup \{A \subseteq \mathcal{P} \mid P_3, P_4 \in A\}.$$

Teda prístup k zdieľanej informácii má každá skupina účastníkov, ktorá obsahuje P_1 alebo súčasne P_2 a P_3 alebo súčasne P_3 a P_4 . Booleovská funkcia priradená ku Γ :

$$f(x_1, x_2, x_3, x_4) = x_1 \vee x_2x_3 \vee x_3x_4$$

Obrázok 10.2: Booleovská funkcia pre prístupovú štruktúru Γ

Pre každú monotónnu booleovskú funkciu vieme nakresliť obvod na jej vyhodnotenie tak, ako sme to urobili pre funkciu v príklade na obrázku 10.2. Pri konštrukcii schémy budeme postupovať od výstupu, kde má byť hodnota tajnej zdieľanej informácie s , k vstupom, teda súkromným podielom účastníkov. Pre každý typ „hradla“ v obvode vytvoríme samostatnú perfektnú schému na zdieľanie tajomstva (napríklad Shamirovu):

- hradlo \wedge (obrázok 10.3a) – použijeme perfektnú (t, t) schému, kde t je počet vstupov hradla;
- hradlo \vee (obrázok 10.3b) – použijeme perfektnú $(1, t)$ schému, kde t je počet vstupov hradla. Takáto schéma je len rozdaním zdieľanej informácie účastníkom.

Obrázok 10.3: Hradlá \wedge a \vee

Každý účastník dostane sadu toľkých podielov, koľko vstupov hradiel bezprostredne ovplyvňuje (inak povedané, koľko hrán v obvode od neho vychádza). V našom príklade dostane účastník P_3 dva podiely a ostatní účastníci jeden podiel. Indukciou vzhľadom na počet hrán možno ľahko dokázať, že takto skonštruovaná schéma je perfektná. Tým dostaneme konštruktívny dôkaz nasledujúcej vety.

Veta 5. *Pre každú monotónnu prístupovú štruktúru existuje perfektná schéma na zdieľanie tajomstva.*

Pri vyhodnocovaní schémy potrebujú účastníci poznať príslušný obvod a postupovať podľa neho. Schéma, ktorú týmto postupom získame, môže byť rozsiahla – účastníci pre niektoré prístupové štruktúry dostanú až exponenciálne veľa podielov (vzhľadom na počet účastníkov). Napríklad (t, n) schéma by sa realizovala obvodom s $\binom{n}{t} + 1$ hradlami. V konštrukcii schémy môžeme zaviesť nové booleovské spojky, pre ktoré vieme efektívne zostrojiť perfektnú schému a tým znížiť počet hradiel v obvode. Takou spojkou môže byť napríklad prahová spojka „aspoň t z n “. Napriek novým spojkám je vo všeobecnosti počet hradiel obvodu pre monotónnu prístupovú štruktúru až exponenciálne veľký.

Dôležitý parameter schémy na zdieľanie tajomstva je rozsah súkromných podielov, ktoré si účastníci musia pamätať. Tento parameter sa nazýva informačná miera.

Definícia 5. Nech P_1, \dots, P_n sú účastníci schémy na zdieľanie tajomstva. Nech K je množina, z ktorej sa vyberá tajná zdieľaná informácia a nech $S(P_i)$ (pre $i = 1, \dots, n$) sú množiny potenciálnych podielov účastníka P_i . Potom informačná miera schémy pre účastníka P_i je definovaná takto:

$$\rho_i = \frac{\lg |K|}{\lg |S(P_i)|}.$$

Informačná miera schémy je minimum z informačných mier pre všetkých účastníkov:

$$\rho = \min\{\rho_i \mid 1 \leq i \leq n\}.$$

Informačná miera vyjadruje podiel dĺžky zápisu (v bitoch) podielov účastníkov a zdieľanej informácie. V prípade že pre informačnú mieru schémy platí $\rho = 1$ hovoríme o *ideálnej* schéme. Ľahko vidieť, že Shamirova schéma je ideálna. Pre perfektné schémy vieme informačnú mieru odhadnúť zhora.

Veta 6. *Pre ľubovoľnú perfektnú schému na zdieľanie tajomstva platí $\rho \leq 1$.*

Dôkaz. Sporom. Nech $\exists i \in \{1, \dots, n\} : \rho_i > 1$. Teda $|S(P_i)| < |K|$. Označme Γ prístupovú štruktúru schémy. Nech A je množina účastníkov, pre ktorú platí:

$$A \in \Gamma \quad \wedge \quad P_i \in A \quad \wedge \quad A \setminus \{P_i\} \notin \Gamma.$$

Ak by taká množina účastníkov neexistovala, účastník P_i je v schéme zbytočný. Skupina účastníkov $A \setminus \{P_i\}$ dokáže preskúšaním všetkých možností podielu P_i z $S(P_i)$ vylúčiť aspoň jednu hodnotu z K . To je v spore s tým, že schéma je perfektná. \square

Existujú také prístupové štruktúry, pre ktoré sa dá dokázať, že ľubovoľná schéma s takouto prístupovou štruktúrou nemôže byť ideálna [Sti95, kapitola 11]. Príkladom takej prístupovej štruktúry je (pre $\mathcal{P} = \{P_1, P_2, P_3, P_4\}$):

$$\Gamma = \{A \in \mathcal{P} \mid P_1, P_2 \in A\} \cup \{A \in \mathcal{P} \mid P_2, P_3 \in A\} \cup \{A \in \mathcal{P} \mid P_3, P_4 \in A\}.$$

11 Kryptografické protokoly

Úlohou kryptografických protokolov je naplňovať komunikačné ciele účastníkov a zároveň zabezpečovať aj ich bezpečnostné potreby. Ciele kryptografických protokolov môžu byť rozmanité: manažment kľúčov, autentifikácia, digitálne peniaze, voľby v elektronickom prostredí, atď. Protokoly využívajú a vytvárajú rámec použitia základných kryptografických konštrukcií ako sú napríklad šifrovanie, hašovacie funkcie, digitálne podpisy, schémy na zdieľanie tajomstva.

Najdôležitejšou triedou kryptografických protokolov sú protokoly pre manažment kľúčov a autentifikáciu. Najmä týmto protokolom sa v nasledujúcich statiach budeme venovať.

Útoky na kryptografické protokoly môžeme rozdeliť na pasívne a aktívne. Pri pasívnych útokoch útočník komunikáciu len odpočúva, pri aktívnych môže urobiť čokoľvek – zadržať správu, vymeniť ju za inú, iniciovať paralelný beh protokolu a podobne. Obvykle predpokladáme, že útočník môže byť legitímnym účastníkom komunikácie.

Klasické typy útokov sú (podrobnejšie sa útokom na kryptografické protokoly venujeme v kapitole 12):

- Útok opakovaním (replay attack) – využitie starších správ v aktuálnom behu protokolu ich zopakovaním. Protiopatrenie spočíva v zaručení čerstvosti správ, či už použitím časových pečiatok alebo tzv. „príležitostných slov“ (nonces). Podrobnejšie sa im budeme venovať v ďalších častiach.
- Útočník uprostred (man in the middle) – útočník ako (nepozorovaný) prostredník v komunikácii medzi účastníkmi. Protiopatrením je napríklad zabezpečenie autenticity správ prostredníctvom digitálnych podpisov alebo MAC.
- Využitie slabín použitých primitív – šifrovanie, digitálne podpisy a podobne. Pri návrhu kryptografických protokolov sa zvyčajne abstrahuje od konkrétnej voľby primitív a predpokladá sa, že sú zvolené dostatočne odolné algoritmy.

Častým cieľom protokolov je dohodnúť medzi účastníkmi kľúč, ktorým budú šifrovať svoju následnú komunikáciu. Tento kľúč sa nazýva kľúč pre spojenie alebo kľúč spojenia (session key). Význam kľúčov pre spojenie, oproti dlhodobým kľúčom, spočíva v nasledujúcom:

- obmedzenie rozsahu šifrovaných textov pre potenciálnu kryptoanalýzu,
- v prípade kompromitácie kľúča obmedzený rozsah kompromitovaných dát,
- nezávislosť (z pohľadu šifrovania) medzi aplikáciami a/alebo spojeniami,
- redukcia potreby uchovávať dlhodobo veľa rôznych kľúčov.

Účastníci protokolu si nemusia dôverovať, prípadne spolu ešte ani nekomunikovali. Dôveru v správy prenášané protokolom sprostredkúva tzv. dôveryhodná tretia strana (v niektorých protokoloch označovaná ako notár, certifikačná autorita a podobne).

Pri popise protokolov budeme skutočnosť, že účastník A poslal účastníkovi B správu m , zapisovať $A \rightarrow B: m$.

11.1 Diffieho-Hellmanov protokol

Cieľom Diffieho-Hellmanovho (skrátene DH) protokolu je dohodnúť medzi dvoma účastníkmi (označme ich A a B) kľúč K , ktorým môžu šifrovať následnú komunikáciu. Protokol predpokladá spoločné hodnoty p a g pre všetkých potenciálnych účastníkov protokolu. Hodnota p je dostatočne veľké prvočíslo a $g \in \mathbb{Z}_p^*$ môže ale nemusí byť generátor grupy (\mathbb{Z}_p^*, \cdot) .

1. $A \rightarrow B: X$, kde $X = g^x \bmod p$ a $x \in_R \mathbb{Z}_p^*$ zvolí účastník A náhodne
2. $B \rightarrow A: Y$, kde $Y = g^y \bmod p$ a $y \in_R \mathbb{Z}_p^*$ zvolí účastník B náhodne
3. A vypočíta $K = Y^x \bmod p$
4. B vypočíta $K = X^y \bmod p$

Lahko možno ukázať, že A aj B vypočítajú rovnaký kľúč:

$$Y^x \bmod p = g^{xy} \bmod p = X^y \bmod p.$$

Pokiaľ uvažujeme o pasívnych útokoch na DH protokol, útočník má k dispozícii správy, ktoré si účastníci v protokole poslali: X a Y . Predpokladáme, že zároveň pozná verejne známe hodnoty p a g . Cieľom útočníka je vypočítať hodnotu K . Tento problém, nazývaný Diffieho-Hellmanov problém, možno sformulovať o čosi všeobecnejšie takto:

Nech (G, \cdot) je konečná cyklická grupa rádu $n \in \mathbb{N}$ a nech $g \in G$ je jej generátor. Pre dané $X, Y \in G$ je potrebné vypočítať $K \in G$ také, že $K = g^{xy}$, kde $X = g^x$ a $Y = g^y$, pre nejaké $x, y \in \mathbb{Z}_n$.

Prirodzene, ak vie útočník vypočítať diskretný logaritmus X alebo Y pri základe g , teda hodnotu x alebo y , vie vypočítať aj K rovnako ako A alebo B . To znamená, že schopnosť riešiť problém diskretného logaritmu umožňuje riešiť DH problém. Opačná implikácia je vo všeobecnosti otvorený problém.

Poznámka. V časti 8.1 sme dokázali, že bezpečnosť ElGamalovho asymetrického šifrovacieho systému je ekvivalentná s Diffieho-Hellmanovým problémom.

V prípade aktívnych útokov možno DH protokol úspešne napadnúť s útočníkom uprostred, pozri obrázok 11.1. Označme útočníka M . Ten zachytí prvú správu a namiesto X pošle B hodnotu $W = g^w \bmod p$, kde w zvolí náhodne zo \mathbb{Z}_p^* . Podobne zachytí správu Y a namiesto nej pošle účastníkovi A hodnotu $Q = g^q \bmod p$, kde $q \in_R \mathbb{Z}_p^*$. Priebeh útoku je teda takýto:

1. $A \rightarrow M(B): X = g^x \bmod p$
2. $M(A) \rightarrow B: W = g^w \bmod p$
3. $B \rightarrow M(A): Y = g^y \bmod p$
4. $M(B) \rightarrow A: Q = g^q \bmod p$
5. A vypočíta $K_1 = Q^x \bmod p$

6. B vypočíta $K_2 = W^y \bmod p$

Pri zápise útoku sme použili označenie, ktoré využijeme aj v ďalších kapitolách. Zápis $A \rightarrow M(B)$: m znamená, že správu m posielala A účastníkovi B , ale zachytí ju M . Označenie $M(A) \rightarrow B$: m znamená, že M poslal namiesto (v mene) účastníka A správu m účastníkovi B .

Obrázok 11.1: Útočník uprostred komunikácie

Dôležité pre útočníka je to, že A a B nemajú ako odhaliť jeho prítomnosť v protokole a oba kľúče K_1 aj K_2 dokáže vypočítať:

$$\begin{aligned} K_1 &= X^q \bmod p = g^{xq} \bmod p \\ K_2 &= Y^w \bmod p = g^{yw} \bmod p \end{aligned}$$

Následne útočník sprostredkúva komunikáciu medzi A a B , ku ktorej má neobmedzený prístup. Smerom k A sa správy šifrujú pomocou kľúča K_1 , smerom k B pomocou kľúča K_2 .

Certifikáty a autentifikované správy

Jeden zo spôsobov ako zamedziť útoku s útočníkom uprostred, je použitie certifikátov. Certifikáty slúžia na previazanie identity účastníka protokolu (alebo akéhokoľvek subjektu) s jeho verejným kľúčom. Toto previazanie zabezpečuje dôveryhodná tretia strana – certifikačná autorita. Certifikát účastníka U , označme ho $C(U)$, je dvojica dát $ID(U)$, y_U , pričom táto je digitálne podpísaná certifikačnou autoritou (CA). Teda:

$$C(U) = ID(U), y_U, \text{podpis}_{CA}(ID(U), y_U),$$

kde $ID(U)$ je identifikácia subjektu a certifikátu (meno, adresa, platnosť certifikátu, identifikácia CA a podobne) a y_U je verejný kľúč U . Predpokladá sa, že každý účastník protokolu má k dispozícii verejný kľúč certifikačnej autority a môže overovať ňou podpísané certifikáty.

Poznamenajme, že našim cieľom nie je v tejto časti rozoberať problematiku certifikačných autorít, certifikátov a ich správy, ale načrtnúť hlavnú myšlienku ich významu pre zabezpečenie autentickosti prenášaných správ. Konkrétne detaily súvisiace s certifikátmi a certifikačnými službami možno nájsť v príslušných štandardoch.

Pre naše potreby v DH protokole ďalej predpokladajme, že každý účastník U má verejný kľúč zvolený v tvare $y_U = g^{x_U} \bmod p$, kde $x_U \in \mathbb{Z}_p^*$. Potom by DH protokol mohol prebehnúť len výmenou certifikátov, ich overením a následným výpočtom kľúča K :

$$\begin{aligned} A : \quad K &= y_B^{x_A} \bmod p = g^{x_A x_B} \bmod p \\ B : \quad K &= y_A^{x_B} \bmod p = g^{x_A x_B} \bmod p \end{aligned}$$

Útočník uprostred by neuspel, keďže by nebol schopný vyrobiť korektné certifikáty pre svoje „vymyslené“ verejné kľúče tak, aby boli prepojené s identitami účastníkov A a B . Nevýhodou takejto úpravy je fakt, že kľúč K je pre dvojicu účastníkov stále rovnaký (až do zmeny niektorého z certifikátov). Flexibilnejšiu zmenu kľúča pre spojenie poskytuje tzv. *Station to Station* protokol (funkcia E v protokole označuje symetrický šifrovací algoritmus):

1. $A \rightarrow B$: $X = g^x \bmod p$, kde $x \in_R \mathbb{Z}_p^*$
2. B zvolí náhodné $y \in_R \mathbb{Z}_p^*$ a vypočíta hodnotu $Y = g^y \bmod p$ a kľúč spojenia $K = X^y \bmod p$. Dvojicu (X, Y) podpíše použijúc svoj súkromný kľúč. Podpis zašifruje s použitím kľúča K a pošle A správu:
 $B \rightarrow A$: $Y, E_K(\text{podpis}_B(X, Y)), C(B)$
3. A vypočíta kľúč $K = Y^x \bmod p$ a dešifruje digitálny podpis. Potom A overí certifikát $C(B)$, vyberie z neho verejný kľúč B a overí digitálny podpis. Ak súhlasí, kľúč K je v poriadku a ako potvrdenie môže účastníkovi B poslať správu:
 $A \rightarrow B$: $E_K(\text{podpis}_A(X, Y)), C(A)$
4. B overí certifikát, dešifruje a následne overí podpis.

Útočník uprostred neuspel, lebo nie je schopný falšovať digitálne podpisy v protokole.

11.2 Interlock protokol

Cieľom Interlock protokolu je detekcia útočníka uprostred komunikačného kanála. Predpokladajme, že účastníci A a B šifrujú svoju komunikáciu s použitím kľúča K , dohodnutého DH protokolom. To znamená, že útočník mohol „sprostredkovať“ pre A kľúč K_1 a pre B kľúč K_2 , pričom účastníci A a B nevedia o jeho existencii. Pripomeňme, že bez schopnosti riešiť Diffieho-Hellmanov problém nedokáže útočník zabezpečiť rovnosť kľúčov K_1 a K_2 .

Predpokladajme, že účastníci A a B majú pripravené (resp. zvolia) správy m_A a m_B . Interlock protokol pozostáva z týchto krokov:

1. A chce poslať účastníkovi B správu m_A . Zašifruje ju použitím svojho kľúča pre spojenie a získa šifrový text c_A . Ten rozdelí na dve časti c_{A1} , c_{A2} tak, aby žiadnu časť m_A nebolo možné, ani pri znalosti šifrovacieho kľúča, určiť z jednej z nich. Šifrový text možno rozdeliť napríklad na párne a nepárne bity, alebo prvú a druhú polovicu.
 $A \rightarrow B$: c_{A1}
2. B zašifruje svoju správu m_B použitím svojho kľúča pre spojenie. Šifrový text c_B rozdelí (podobne ako A) na dve časti c_{B1} a c_{B2} .
 $B \rightarrow A$: c_{B1}
3. Po získaní časti c_{B1} účastník A odpovie:
 $A \rightarrow B$: c_{A2}
4. Po získaní časti c_{A2} účastník B rekonštruje šifrový text c_A a dešifruje správu m_A . Zároveň pošle:
 $B \rightarrow A$: c_{B2}

5. Účastník A zloží šifrový text c_B a dešifruje správu m_B .

Útočník uprostred musí zvoliť vlastné správy m'_A alebo m'_B , lebo prvá časť šifrového textu je bez druhej nepoužiteľná. Zároveň, keďže $K_1 \neq K_2$, nie je možné poslať časti správ nezmenené – po dešifrovaní iným kľúčom by nedávali zmysel. Úspech útočníka potom závisí na schopnosti „tváriť sa“ ako skutočný účastník A alebo B v komunikácii.

Poznámka. Útočníkovi stačí oklamať jednu stranu, pri Interlock protokole totiž môže najskôr prebehnúť celú komunikáciu napríklad s účastníkom A (s vymyslenou správou m'_B). Tým získa od A správu m_A , s ktorou opäť vykoná celý beh protokolu s účastníkom B .

Význam Interlock protokolu spočíva v tom, že útočník nemôže nečinne (pasívne) odpočúvať komunikáciu účastníkov, ale musí sa do nej aktívne zapojiť, čím zvyšuje pravdepodobnosť svojho odhalenia.

Rovnako ako v prípade DH protokolu sa dá Interlock protokol použiť aj v situácii, keď si účastníci A a B cez nezabezpečený kanál vymenia svoje verejné kľúče a následne používajú asymetrické (prípadne hybridné) šifrovanie na zabezpečenie dôvernosti svojej komunikácie. Útočník môže v prvom kroku zachytiť posielené verejné kľúče a nahradiť ich vlastnými, čím získa prístup ku komunikácii účastníkov.

11.3 Protokoly s dôveryhodnou treťou stranou

Mnohé protokoly predpokladajú aktívnu účasť dôveryhodnej tretej strany pri autentifikácii a distribúcii kľúča pre spojenie.

Konštrukcia rôznorodých protokolov riešiacich rovnaké (alebo veľmi podobné) úlohy vyplýva z rôznych podmienok v ktorých sa má konkrétny protokol použiť. Základné počiatočné podmienky (predpoklady) pri návrhu protokolov sú:

- použité kryptografické primitíva – symetrické, asymetrické šifrovanie, atď.
- predpoklady o znalosti a vlastníctve kľúčov – verejné kľúče, zdieľanie kľúčov, atď.
- použitie časových pečiatok alebo príležitostných slov na zabezpečenie čerstvosti správ;
- počet kôl protokolu, rozsah správ, nároky na komunikačnú a výpočtovú zložitosť;
- predpoklady o schopnostiach zúčastnených subjektov – napríklad generovanie kľúčov.

Časové pečiatky a príležitostné slová

Časové pečiatky a príležitostné slová sú prostriedkom na zamedzenie útoku opakovaním. Časové pečiatky sú prostým zápisom aktuálneho času. Pokiaľ príjemca v správe, ktorá šifrovaná s použitím kľúča známemu len jemu a odosielateľovi, obdrží časovú pečiatku s dostatočne aktuálnym časom, môže správu považovať za čerstvú. Časové pečiatky sú pomerne „luxusné“ objekty, ktoré pre správne spracovanie v protokole vyžadujú synchronizáciu vnútorných hodín účastníkov. Pri použití časových pečiatok je potrebné venovať pozornosť aj nastaveniu intervalu, v ktorom sa časový údaj ešte

berie ako aktuálny. Príliš krátky interval zvyšuje nároky na synchronizáciu, prídlhý zas otvára väčšie možnosti pre potenciálny útok opakovaním.

Jednoduchším objektom na zaručenie čerstvosti správ sú príležitostné slová. Príležitostné slovo je dostatočne dlhý náhodný reťazec bitov. Účastník si tento reťazec vygeneruje (a pošle ostatným) počas behu protokolu. Neskôr, keď dostane šifrovanú správu obsahujúcu svoje príležitostné slovo, vie, že táto správa nie je opakovaním správy zo staršieho behu protokolu. Príležitostné slovo nemôže byť príliš krátke, vzhľadom na riziko opakovania reťazcov medzi behmi protokolu. Príliš dlhé slovo zasa zvyšuje komunikačnú aj výpočtovú zložitosť.

Príklady protokolov využívajúcich časové pečiatky a príležitostné slová sú v nasledujúcich statiach. V zápisoch protokolov budeme abstrahovať od použitia konkrétnych šifrovacích algoritmov a správu m šifrovanú s použitím kľúča K budeme zapisovať $\{m\}_K$.

Upravený Wide Mouthed Frog protokol

Cieľom upraveného Wide Mouthed Frog (WMF) protokolu je distribúcia kľúča pre spojenie K a jednostranná autentifikácia (dôkaz prítomnosti v protokole) účastníka A . Protokol predpokladá, že účastníci A a B zdieľajú s dôveryhodnou treťou stranou (serverom) T kľúče na šifrovanie vzájomnej komunikácie. Kľúč pre účastníka A označme K_A a kľúč pre B označme K_B . Upravený WMF protokol využíva časové pečiatky T_A , resp. T_T , v danej chvíli vytvorené účastníkom A , resp. serverom T .

1. $A \rightarrow T: A, \{T_A, B, K\}_{K_A}$
2. $T \rightarrow B: \{T_T, A, B, K\}_{K_B}$

Kľúč pre spojenie generuje účastník A a prostredníctvom T ho oznamuje účastníkovi B . V prvom kroku A poslať dôveryhodnému serveru T šifrovanú správu obsahujúcu aktuálnu časovú pečiatku T_A , vygenerovaný kľúč K a identifikátor účastníka, s ktorým chce komunikovať.

Server T správu dešifruje, skontroluje aktuálnosť časovej pečiatky a ak je v poriadku, oznámi účastníkovi B zistené skutočnosti. V druhom kroku pošle B správu šifrovanú s použitím kľúča K_B , obsahujúcu čerstvú časovú pečiatku T_T , identifikátory oboch účastníkov (budúcej) komunikácie a kľúč spojenia K .

Účastník B dešifruje správu, overí aktuálnosť časovej pečiatky a svoj identifikátor. Z dešifrovanej správy získa zároveň kľúč spojenia a zistí identitu účastníka, ktorý s ním chce komunikovať. O prítomnosti A v protokole je presvedčený prostredníctvom T , pretože:

- T overil korektnosť (a čerstvosť) správy v prvom kroku – inak by nebol vykonal druhý krok protokolu
- kľúč K_B pozná len T (a samozrejme B) a správa od neho je čerstvá

Účastník A bude o prítomnosti B v komunikácii presvedčený až vtedy, keď dostane správu šifrovanú kľúčom K . V prípade potreby možno upravený WMF protokol rozšíriť o tretí krok (opäť s časovou pečiatkou):

3. $B \rightarrow A: \{T_B, A, B\}_K$

Poznámka. Pôvodný Wide Mouthed Frog protokol má niektoré bezpečnostné nedostatky (slabiny), o ktorých podrobnejšie hovoríme v kapitole 12.

Yahalomov protokol

Yahalomov protokol predpokladá, že účastníci A a B zdieľajú s dôveryhodnou treťou stranou (serverom) T kľúče K_A a K_B na šifrovanie vzájomnej komunikácie. Nech N_A a N_B sú príležitostné slová vygenerované účastníkmi A a B . Cieľom protokolu je vzájomná autentifikácia účastníkov (dôkaz prítomnosti v protokole) a distribúcia kľúča pre spojenie generovaného T .

1. $A \rightarrow B: A, N_A$
2. $B \rightarrow T: B, \{A, N_A, N_B\}_{K_B}$
3. $T \rightarrow A: \{B, K, N_A, N_B\}_{K_A}, \{A, K\}_{K_B}$
4. $A \rightarrow B: \{A, K\}_{K_B}, \{N_B\}_K$

Na začiatku chce A komunikovať s B . Pošle mu svoj identifikátor a príležitostné slovo. Účastník B pripraví správu (žiadosť o kľúč pre spojenie) pre T . Vlastné príležitostné slovo N_B je spolu s N_A a identitou A šifrované s použitím kľúča K_B , ktorý B zdieľa s T .

Dôveryhodný server T správu dešifruje a pripraví pre A odpoveď zloženú z dvoch častí. Jedna je šifrovaná kľúčom K_A a je teda určená pre účastníka A . Druhá, šifrovaná kľúčom K_B je určená účastníkovi B . Obe správy obsahujú vygenerovaný kľúč pre spojenie K . Správa pre A navyše obsahuje príležitostné slovo N_A , čím presvedča A o svojej čerstvosti (lebo len A a T poznajú kľúč K_A). Takže A po prijatí správy v treťom kroku dešifruje svoju časť, skontroluje prítomnosť N_A , identifikátora B a pripraví správu pre B .

Prvá časť správy vo štvrtom kroku je zopakovaním časti odpovede T určenej B . Druhú časť vytvorí účastník A a je to kľúčom pre spojenie šifrované príležitostné slovo N_B . Účastník B dešifruje prvú časť správy a overí identifikátor A . Získaný kľúč použije na dešifrovanie druhej časti a následne skontroluje prítomnosť N_B . Keďže príležitostné slovo N_B je v protokole posielané výlučne šifrované, môžu ho poznať (okrem B) len T a A . Jeho prítomnosť v kontexte štvrtého kroku protokolu preto dokazuje, že A verí v čerstvosť kľúča K . To, spolu s faktom, že prvá časť správy je od T (lebo len T pozná K_B), presvedča B o vhodnosti použitia K ako kľúča pre spojenie.

Účastník A je o prítomnosti B presvedčený sprostredkované cez dôveryhodný server T , po treťom kroku protokolu. Účastník B je o prítomnosti A v protokole presvedčený po úspešnom štvrtom kroku.

Poznámka. Niektoré varianty Yahalomovho protokolu obsahujú bezpečnostné slabiny využiteľné útočníkom [Syv94].

12 Útoky na kryptografické protokoly

Predpoklady aj ciele protokolov na autentifikáciu a manažment kľúčov možno ľahko sformulovať. Protokoly obvykle pozostávajú z výmeny niekoľkých, nie veľmi kompli-

kovaných správ. Napriek tomu nie je jednoduché navrhnúť bezpečný protokol naplňajúci zvolené ciele. Táto časť je venovaná rôznym triedam útokov na kryptografické protokoly. Niektoré útoky kombinujú viacero techník, preto sú uvedené triedy skôr predstavením rizík v návrhoch protokolov ako presnou kategorizáciou útokov. Jednotlivé útoky ilustrujeme na konkrétnych príkladoch.

Útočníka budeme v protokoloch označovať ako E . Pripomeňme, že zápisom $E(A)$ označíme útočníka vystupujúceho v roli účastníka A – pri posielaní alebo pri zachytení správy.

12.1 Útok opakovaním

Útok spočíva v zopakovaní správy alebo jej časti v aktuálnom behu protokolu. Zopakovaná správa môže pochádzať zo súčasného behu protokolu, alebo môže byť staršia. Ilustrujme tento útok na dvoch protokoloch.

Needhamov-Schroederov protokol

Needhamov-Schroederov protokol (1978) je protokol s dvoma účastníkmi A , B a dôveryhodnou treťou stranou (označme ju S). Cieľom protokolu je vzájomná autentifikácia A a B , spolu s distribúciou kľúča pre spojenie K .

1. $A \rightarrow S: A, B, N_A$
2. $S \rightarrow A: \{N_A, B, K, \{K, A\}_{K_B}\}_{K_A}$
3. $A \rightarrow B: \{K, A\}_{K_B}$
4. $B \rightarrow A: \{N_B\}_K$
5. $A \rightarrow B: \{N_B - 1\}_K$

Kľúč K_A (resp. K_B) zdieľa A (resp. B) s S a slúži na šifrovanie vzájomnej komunikácie. Kľúč pre spojenie K generuje S a je určený na šifrovanie následnej komunikácie medzi A a B . Príležitostné slová N_A a N_B slúžia účastníkom A a B na overenie čerstvosti prijatej správy a sú vygenerované samotnými účastníkmi ako dostatočne dlhé náhodné reťazce bitov.

Slabinou Needhamovho-Schroederovho protokolu je nedostatočné zabezpečenie čerstvosti správy posielanej v treťom kroku protokolu. Predpokladajme, že útočník E odpočuje celý priebeh protokolu. Následne prebieha medzi účastníkmi A a B komunikácia šifrovaná s použitím kľúča K . Predpokladajme, že neskôr je K kompromitovaný – účastníci ho prezradia, prípadne E získa K kryptoanalýzou. Po kompromitácii môže útočník kľúč K opäť vnútiť účastníkovi B , predstierajúc identitu A , zopakovaním správy zo starej inštancie protokolu:

- 3'. $E(A) \rightarrow B: \{K, A\}_{K_B}$
- 4'. $B \rightarrow E(A): \{N'_B\}_K$

Na správu v štvrtom kroku dokáže útočník správne odpovedať, keďže pozná K :

- 5'. $B \rightarrow E(A): \{N'_B - 1\}_K$

Účastník B je (mal by byť) presvedčený o prítomnosti A v protokole a o vhodnosti kľúča K na komunikáciu s ním. Opak je však pravdou, komunikovať s ním bude útočník E .

Problém Needhamovho-Schroederovho protokolu je v tom, že ku kľúču K v tretej správe sa z pohľadu B neviaže nič čerstvé (príležitostné slovo alebo časová pečiatka). Preto nie je zaručená ani čerstvosť kľúča K . Protokol je možné upraviť viacerými spôsobmi tak, aby túto slabinu neobsahoval. Jedna z možných úprav je táto:

1. $A \rightarrow B: A, B, N_A$
2. $B \rightarrow S: A, B, N_A, N_B$
3. $S \rightarrow A: \{N_A, B, K, \{N_B, A, K\}_{K_B}\}_{K_A}$
4. $A \rightarrow B: \{N_B, A, K\}_{K_B}$

Účastník B svoje príležitostné slovo poskytne S ešte na začiatku protokolu. Neskôr, po obdržaní a dešifrovaní správy $\{N_B, A, K\}_{K_B}$ vie, vďaka prítomnosti N_B , že kľúč K je čerstvý.

Wide Mouthed Frog protokol

Upravená verzia Wide Mouthed Frog protokolu (WMF) bola popísaná v časti 11.3. Pôvodná verzia WMF prebieha takto:

1. $A \rightarrow T: A, \{T_A, B, K\}_{K_A}$
2. $T \rightarrow B: \{T_T, A, K\}_{K_B}$

Ciele protokolu sú distribúcia kľúča pre spojenie K medzi účastníkmi A a B prostredníctvom dôveryhodnej tretej strany T a jednostranná autentifikácia účastníka A . Kľúč K je generovaný účastníkom A . WMF na zaručenie čerstvosti prenášaných správ využíva časové pečiatky T_A (vytvára A) a T_T (vytvára T). Šifrovanie komunikácie účastníkov s T je zabezpečené s pomocou kľúčov K_A a K_B .

Predpokladajme, že A zahájí protokol s úmyslom dôverne komunikovať s B . Útočník E zachytí správu určenú B v druhom kroku (správu prepustí aj k B , takže pre účastníkov A a B sa nič nezmenilo a po dokončení protokolu používajú kľúč K):

1. $A \rightarrow T: A, \{T_A, B, K\}_{K_A}$
2. $T \rightarrow E(B): \{T_T, A, K\}_{K_B}$
 $E(T) \rightarrow B: \{T_T, A, K\}_{K_B}$

Zachytená správa má rovnakú štruktúru ako správa v prvom kroku WMF a časová pečiatka v nej je dostatočne čerstvá. Útočník správu použije ako falošný prvý krok novej inštancie WMF a následne opäť zachytí odpoveď T :

- 1'. $E(B) \rightarrow T: B, \{T_T, A, K\}_{K_B}$
- 2'. $T \rightarrow E(A): \{T'_T, B, K\}_{K_A}$

Zachytená správa má opäť vhodnú štruktúru a E iniciuje ďalšiu inštanciu WMF:

- 1''. $E(A) \rightarrow T: A, \{T''_T, B, K\}_{K_A}$
- 2''. $T \rightarrow E(B): \{T''_T, A, K\}_{K_B}$

Takto neustále aktualizuje časovú pečiatku vnútri šifrovanej správy a medzitým pracuje na kompromitácii kľúča K . Po získaní K útočník využije správu z aktuálneho behu protokolu a dokáže vnútri B opäť kľúč K ako vhodný kľúč na šifrovanie spojenia s účastníkom A :

$$1^{(k)}. E(A) \rightarrow T: A, \{T_T^{(k-1)}, B, K\}_{K_A}$$

$$2^{(k)}. T \rightarrow B: \{T_T^{(k)}, A, K\}_{K_B}$$

Ochrana pred útokom spočíva v porušení symetrie (rovnakej štruktúry) správ. Vtedy nie je možné použiť správu z druhého kroku WMF v prvom kroku. Príkladom je upravený WMF v časti 11.3.

Denningovej-Saccov protokol

Cieľom protokolu (1981) je jednostranná autentifikácia účastníka A na základe certifikátov poskytnutých dôveryhodnou treťou stranou T a ustanovenie kľúča pre spojenie K . Označme C_A a C_B certifikáty verejných kľúčov účastníkov A a B , teda (v podstate) dôveryhodným T digitálne podpísané verejné kľúče týchto účastníkov. Účastník A generuje kľúč K a časovú pečiatku T_A . Zápis $\{\{K, T_A\}_{K_A^{-1}}\}_{K_B}$ znamená, že správa K, T_A je digitálne podpísaná účastníkom A a následne šifrovaná pre B s použitím jeho verejného kľúča.

1. $A \rightarrow T: A, B$
2. $T \rightarrow A: C_A, C_B$
3. $A \rightarrow B: C_A, C_B, \{\{K, T_A\}_{K_A^{-1}}\}_{K_B}$

Útočník môže využiť situáciu, keď s ním chce A komunikovať, na predstieranie falošnej identity pred účastníkom B [AN94]:

1. $A \rightarrow T: A, E$
2. $T \rightarrow A: C_A, C_E$
3. $A \rightarrow E: C_A, C_E, \{\{K, T_A\}_{K_A^{-1}}\}_{K_E}$
- 3'. $E(A) \rightarrow B: C_A, C_B, \{\{K, T_A\}_{K_A^{-1}}\}_{K_B}$

Po prijatí správy v treťom kroku protokolu útočník dešifruje správu, získa kľúč K , overí časovú pečiatku a digitálny podpis A . Podpísaný kľúč s časovou pečiatkou útočník zašifruje s použitím verejného kľúča B a okamžite pošle ako tretí krok protokolu. Časová pečiatka T_A je ešte stále čerstvá, preto účastník B považuje prijatú správu za korektný krok protokolu a akceptuje autentifikáciu A aj kľúč K . Útočník získa certifikát C_B , pokiaľ ho ešte nemá, komunikáciou s T .

Ochrana pred útokom zabezpečí napríklad pridanie identifikátorov účastníkov do podpísanej správy v treťom kroku protokolu:

3. $A \rightarrow B: C_A, C_B, \{\{A, B, K, T_A\}_{K_A^{-1}}\}_{K_B}$

12.2 Útočník uprostred

„Man in the middle“ útok je v širšom ponímaní každý útok, kde útočník aktívne vstúpi do komunikácie medzi účastníkmi protokolu. Teda väčšinu útokov prezentovaných v tejto kapitole môžeme považovať za útok s útočníkom uprostred.

Iný, zúžený pohľad na útok s útočníkom uprostred je ten, že útočník správy posielané medzi účastníkmi protokolu zachytí, ale následne ich (možno pozmenené) pošle pôvodnému adresátovi. Prominentným príkladom útoku tohto typu je útok na Diffieho-Hellmanov protokol, popísaný v časti 11.1.

12.3 Nepresný popis protokolu

Nepresný popis protokolu môže viesť k implementácii s bezpečnostnými slabunami. Nepresnosť popisu sa môže týkať rôznych častí protokolu: dĺžky objektov (napr. kľúčov, príležitostných slov), požadovaných parametrov použitia šifrovacieho algoritmu (napr. mód, dĺžka bloku), postupnosti operácií jednotlivých účastníkov po každom kroku protokolu (najmä testov), atď. Táto trieda útokov sa do značnej miery prekrýva s útokmi súvisiacimi s implementačnými problémami, ktoré sú predmetom ďalšej časti.

Na ilustráciu bezpečnostných problémov pri nepresnom popise potrebných testov v protokole použijeme Otwayov-Reesov protokol. Neskôr na tomto protokole demonštrujeme aj útoky iných typov.

Otwayov-Reesov protokol

Cieľom protokolu (1987) je distribúcia kľúča pre spojenie K účastníkom A a B , spolu s autentifikáciou účastníka A (potvrdenie jeho prítomnosti v protokole). Autentifikácia B je dokončená až po prvom použití kľúča K . Kľúč pre spojenie generuje dôveryhodná tretia strana T . Každý účastník zdieľa s T kľúč na šifrovanie vzájomnej komunikácie. Pre účastníka A označíme tento kľúč K_A , pre B to bude K_B . Na zabezpečenie čerstvosti prenášaných správ sa používajú príležitostné slová N_A , resp. N_B , generované účastníkom A , resp. B . Protokol využíva na identifikáciu aktuálneho behu protokolu náhodný identifikátor M , s cieľom zabrániť opakovaniu správ zo starších inštancií protokolu. Tento identifikátor je volený účastníkom A .

1. $A \rightarrow B : M, A, B, \{N_A, M, A, B\}_{K_A}$
2. $B \rightarrow T : M, A, B, \{N_A, M, A, B\}_{K_A}, \{N_B, M, A, B\}_{K_B}$
3. $T \rightarrow B : M, \{N_A, K\}_{K_A}, \{N_B, K\}_{K_B}$
4. $B \rightarrow A : M, \{N_A, K\}_{K_A}$

Predpokladajme, že dôveryhodná tretia strana T v druhom kroku neskontroluje zhodu identifikátorov účastníkov (A, B) v otvorenom a šifrovom texte, ale len zhodu v šifrovom texte. Útočník E potom môže postupovať takto:

1. $A \rightarrow B : M, A, B, \{N_A, M, A, B\}_{K_A}$
2. $B \rightarrow E(T) : M, A, B, \{N_A, M, A, B\}_{K_A}, \{N_B, M, A, B\}_{K_B}$
 $E \rightarrow T : M, A, E, \{N_A, M, A, B\}_{K_A}, \{N_E, M, A, B\}_{K_E}$

$$3. \quad T \rightarrow E : M, \{N_A, K\}_{K_A}, \{N_E, K\}_{K_E}$$

$$4. \quad E(B) \rightarrow A : M, \{N_A, K\}_{K_A}$$

Útočník po zachytení správy v druhom kroku protokolu pošle T vlastnú správu, v ktorej vystupuje ako legitímny účastník protokolu. Odpoveď potom umožní E získať kľúč pre spojenie a navyše aj správu, ktorú potrebuje poslať A namiesto účastníka B .

12.4 Implementačné problémy

Popisy kryptografických protokolov abstrahujú od niektorých konkrétnych parametrov, ktoré je nevyhnutné pri implementácii zvoliť: šifrovací algoritmus a jeho mód, dĺžka jednotlivých objektov a pod. Vo väčšine kryptografických protokolov môže nevhodná voľba parametrov pri implementácii vytvoriť bezpečnostnú slabinu.

Variabilná alebo nevhodná dĺžka objektov

Opäť uvažujme Otwayov-Reesov protokol. Predpokladajme, že dĺžka generovaného kľúča pre spojenie K zodpovedá súčtu dĺžok M , A a B : $|K| = |M, A, B|$. Útočník zachytí prvú správu protokolu:

$$1'. \quad A \rightarrow E(B) : M, A, B, \{N_A, M, A, B\}_{K_A}$$

Táto správa má rovnakú štruktúru ako odpoveď, ktorú má A dostať vo štvrtom kroku. Útočník teda zopakuje zachytený šifrový text ($K = M, A, B$):

$$4'. \quad E(B) \rightarrow A : M, \{N_A, K\}_{K_A}$$

Účastník A získa kľúč pre spojenie ako predpisuje protokol. Útočník kľúč pozná a pokračuje v komunikácii s A , predstierajúc identitu B .

Yahalomov protokol

V časti 11.3 bol popísaný Yahalomov protokol, ktorého cieľom je vzájomná autentifikácia účastníkov A a B , spolu s distribúciou kľúča K , generovaného dôveryhodnou treťou stranou T .

$$1. \quad A \rightarrow B : A, N_A$$

$$2. \quad B \rightarrow T : B, \{A, N_A, N_B\}_{K_B}$$

$$3. \quad T \rightarrow A : \{B, K, N_A, N_B\}_{K_A}, \{A, K\}_{K_B}$$

$$4. \quad A \rightarrow B : \{A, K\}_{K_B}, \{N_B\}_K$$

Pokiaľ je dĺžka kľúča K rovná súčtu dĺžok príležitostných slov N_A, N_B , tak útočník E dokáže predstierať identitu A pred účastníkom B ($K = N_A, N_B$):

$$1. \quad E(A) \rightarrow B : A, N_A$$

$$2. \quad B \rightarrow E(T) : B, \{A, N_A, N_B\}_{K_B}$$

$$4. \quad E(A) \rightarrow B : \{A, N_A, N_B\}_{K_B}, \{N_B\}_{N_A, N_B}$$

Nevhodný mód šifrovacieho algoritmu

Popisy protokolov abstrahujú od konkrétnych šifrovacích algoritmov a módov ich použitia. Z hľadiska bezpečnosti však nevhodná voľba algoritmu alebo módu môže znamenať problém. Napríklad ECB mód (Electronic Codebook, pozri časť 2.3), umožňuje preusporiadať a vynechávať bloky šifrovaného textu bez ovplyvnenia zodpovedajúcich blokov otvoreného textu.

Predpokladajme, že v Needhamovom-Schroederovom protokole (časť 12.1) použijeme ECB mód blokovej šifry (na šifrovanom algoritme nezáleží). Druhá správa v protokole má tvar:

$$2. \quad S \rightarrow A : \{N_A, B, \underline{K}, \{K, A\}_{K_B}\}_{K_A}$$

Ak podčiarknutý kľúč K v otvorenom texte zaberá celý blok (prípadne viac blokov) samostatne, môže útočník nahradiť tento blok zodpovedajúcim blokom zo staršieho behu protokolu, pre ktorý pozná zašifrovaný kľúč. Takýto blok vie dokonca získať priamo od S tým, že iniciuje samostatnú inštanciu protokolu:

$$1'. \quad E \rightarrow S : E, A, N_E$$

$$2'. \quad S \rightarrow E : \{N_E, A, K', \{\underline{K'}, E\}_{K_A}\}_{K_E}$$

Po dešifrovaní útočník získa nielen požadovaný blok z vnútornej správy, ale aj hodnotu kľúča K' .

Iné módy podobné presúvania blokov neumožňujú. Napriek tomu si použitie konkrétneho módu vyžaduje opatrnosť. Ilustrujme to na použití CBC módu (Cipher Block Chaining, časť 2.3), v Otwayovom-Reesovom protokole. Predpokladajme, že správa N_B, M, A, B , fragment z druhého kroku protokolu, sa rozdelí na bloky otvoreného textu takto:

$$\underbrace{N_B}_{P_1}, \underbrace{M}_{P_2}, \underbrace{A, B}_{P_3}.$$

Útočník E iniciuje protokol pre komunikáciu s B a zachytí druhú správu:

$$1. \quad E \rightarrow B : M', E, B, \{N_E, M', E, B\}_{K_E}$$

$$2. \quad B \rightarrow E(T) : M', E, B, \{N_E, M', E, B\}_{K_E}, \underbrace{\{N'_B, M', E, B\}_{K_B}}_{(*)}$$

Vzhľadom na uvedené rozdelenie druhého otvoreného textu na bloky, má šifrový text $(*)$ tvar $\{IV'\}_{K_B}, C'_1, C'_2, C'_3$, kde IV je inicializačný vektor použitý pre CBC mód. Útočník zároveň začne novú inštanciu protokolu s B , predstierajúc identitu A .

$$1'. \quad E(A) \rightarrow B : M, A, B, \{hocičo\}_{K_E}$$

$$2'. \quad B \rightarrow E(T) : M, A, B, \{hocičo\}_{K_E}, \underbrace{\{N_B, M, A, B\}_{K_B}}_{(\Delta)}$$

Samozrejme, text prvej správy by mal byť šifrovaný kľúčom K_A , avšak B ho aj tak nevie dešifrovať a v ďalšom priebehu útoku nehrá žiadnu rolu. Preto tento text môže byť hocičo, aj náhodný reťazec bitov (vhodnej dĺžky). Bloky šifrovaného textu (Δ) označíme $\{IV\}_{K_B}, C_1, C_2, C_3$, kde IV je opäť inicializačný vektor (nemusí byť rovnaký ako v predchádzajúcom prípade). Útočník pošle namiesto zachytenej správy novú správu, pri konštrukcii ktorej využije časti správ z oboch inštancií protokolu:

$$2'. \quad E(B) \rightarrow T : S, E, B, \{N_E, S, E, B\}_{K_E}, X,$$

kde $X = \{IV\}_{K_B}, C_1, C'_2, C'_3$ a $S = C_1 \oplus M' \oplus C'_1$. Následne T dešifruje X takto:

$$\begin{aligned} D_{K_B}(X) &= IV \oplus D_{K_B}(C_1), C_1 \oplus D_{K_B}(C'_2), C'_2 \oplus D_{K_B}(C'_3) \\ &= N_B, \underbrace{C_1 \oplus M' \oplus C'_1}_S, E, B. \end{aligned}$$

Z pohľadu T je správa presne taká, akú očakáva v druhom kroku Otwayovho-Reesovho protokolu. Vygeneruje kľúč pre spojenie K a pošle odpoveď účastníkovi B . Odpoveď zachytí útočník E a priamočiaro pokračuje v útoku:

$$3'. \quad T \rightarrow E(B) : S, \{N_E, K\}_{K_E}, \{N_B, K\}_{K_B}$$

$$E(T) \rightarrow B : M, \{N_E, K\}_{K_E}, \{N_B, K\}_{K_B}$$

$$4'. \quad B \rightarrow E(A) : M, \{N_E, K\}_{K_E}$$

Útočník dosiahol svoj cieľ a B nezistí, že nekomunikuje s A . Ochrana v tomto prípade môže spočívať v zabezpečení integrity šifrovanej správy, pridaní redundantného textu (vtedy nebude možné vhodne „zlepiť“ bloky šifrového textu), prípade vo výbere iného módu blokového šifrovacieho algoritmu.

12.5 Symetria správ

Správy s rovnakou štruktúrou z pohľadu dvoch alebo viacerých účastníkov protokolu sú potenciálnym zdrojom bezpečnostných problémov. Takéto správy útočník môže použiť v iných častiach alebo behoch protokolu, napríklad aj bez nutnosti správu dešifrovať. Útok na Wide Mouthed Frog protokol v časti 12.1 je príkladom útoku, ktorý využíva symetriu správ.

Uvažujme takýto protokol na vzájomnú autentifikáciu dvojice účastníkov:

1. $A \rightarrow B : N_A$
2. $B \rightarrow A : \{N_A, N_B\}_K$
3. $A \rightarrow B : N_B$

Protokol predpokladá, že dvojica účastníkov zdieľa spoločne kľúč K . Príležitostné slová N_A a N_B slúžia ako výzvy pre druhého účastníka protokolu. Schopnosť správne dešifrovať, príp. zašifrovať náhodný reťazec bitov zodpovedá znalosti kľúča K a dokazuje prítomnosť druhej strany.

Útok využíva paralelný beh dvoch inštancií protokolu. Útočník použije druhú inštanciu na konštrukciu vhodnej správy v druhom kroku a úspešne predstiera prítomnosť B v protokole.

1. $A \rightarrow E(B) : N_A$
- 1'. $E(B) \rightarrow A : N_A$
- 2'. $A \rightarrow E(B) : \{N_A, N'_A\}_K$
2. $E(B) \rightarrow A : \{N_A, N'_A\}_K$
3. $A \rightarrow E(B) : N'_A$

$$3'. \quad E(B) \rightarrow A : N'_A$$

Bezpečnostný problém protokolu je spôsobený symetriou správy v druhom kroku protokolu. To znamená, že správu bolo možné použiť v inej inštancii bez znalosti K . Ochranou pred útokom je napríklad pridanie identifikátorov účastníkov do druhej správy:

$$2. \quad B \rightarrow A : \{A, B, N_A, N_B\}_K$$

Needhamov-Schreoderov protokol s verejnými kľúčmi

Cieľom Needhamovho-Schreoderovho protokolu s verejnými kľúčmi (skrátene NSVK, 1978) je vzájomná autentifikácia účastníkov, s prípadnou dohodou o kľúči pre šifrovanie následnej komunikácie. NSVK nepoužíva dôveryhodnú tretiu stranu, predpokladá však, že účastníci navzájom poznajú svoje verejné kľúče. Označme K_A a K_B verejné kľúče účastníkov A a B . Príležitostné slovo N_A generuje účastník A , N_B účastník B .

1. $A \rightarrow B : \{N_A, A\}_{K_B}$
2. $B \rightarrow A : \{N_A, N_B\}_{K_A}$
3. $A \rightarrow B : \{N_B\}_{K_B}$

Príležitostné slová sú v správach prenášané šifrovane a po dokončení protokolu ich poznajú len účastníci A a B . To znamená, že z nich následne môžu skonštruovať kľúč pre spojenie.

Napriek jednoduchosti NSVK trvalo 17 rokov, kým bol objavený bezpečnostný problém využívajúci symetriu správy v druhom kroku protokolu [Low95]. Útočník využije fakt, že s ním účastník A nadviaže spojenie a zároveň začne komunikovať s B :

1. $A \rightarrow E : \{N_A, A\}_{K_E}$
- 1'. $E(A) \rightarrow B : \{N_A, A\}_{K_B}$
- 2'. $B \rightarrow E(A) : \{N_A, N_B\}_{K_A}$
2. $E \rightarrow A : \{N_A, N_B\}_{K_A}$
3. $A \rightarrow E : \{N_B\}_{K_E}$
- 3'. $E(A) \rightarrow B : \{N_B\}_{K_B}$

Obe inštalácie NSVK sú úspešne dokončené, pričom na dokončenie „čiarkovanej“ využil E účastníka A ako orákulum. Na záver je B presvedčený, že komunikuje s A a útočník má k dispozícii obe príležitostné slová, teda môže skonštruovať aj kľúč pre spojenie.

Ochrana pred útokom môže spočívať napríklad v takomto porušení symetrie:

1. $A \rightarrow B : \{N_A, A\}_{K_B}$
2. $B \rightarrow A : \{N_A, N_B, B\}_{K_A}$
3. $A \rightarrow B : \{N_B\}_{K_B}$

12.6 Interakcia protokolov

V reálnom prostredí účastníci vystupujú v rôznych kryptografických protokoloch. Autentifikácia, distribúcia kľúča, platobné protokoly, slepé podpisy a ďalšie protokoly sú použité v aplikáciach, ktoré účastník musí alebo chce využívať. Úspešný beh protokolu obvykle vyžaduje prácu so zdieľaným symetrickým alebo súkromným kľúčom účastníka. Pokiaľ sú rovnaké kľúče používané v rôznych protokoloch, potenciálne môže byť jeden protokol použitý na útok proti druhému. Takáto nevhodná interakcia protokolov môže nastať napriek tomu, že samostatne sú protokoly bezpečné [KSW98].

Mnohé doteraz prezentované útoky využívali paralelný beh viacerých inštancií protokolu. Iný pohľad na tieto útoky je, že ide o nevhodnú interakciu protokolu, keď „útočiaci“ protokol je rovnaký ako ten, na ktorý sa útočí.

Bez ohľadu na to, či je nový protokol navrhnutý potenciálnym útočníkom alebo už v danom prostredí existuje, ak sú kľúče zdieľané medzi protokolmi, treba analyzovať bezpečnosť protokolov aj z hľadiska možnej interakcie. Ilustrujme nevhodnú interakciu protokolov na dvoch príkladoch.

Agora a protokol na overenie veku

Agora je protokol navrhnutý na jednoduché platenie za informácie na webových stránkach. Protokol využíva certifikáty a digitálne podpisy na zabezpečenie autenticity posielaných správ. Nakupujúceho účastníka označíme A , predávajúceho B . Symbolmi C_A a C_B označíme certifikáty ich verejných kľúčov. Predpokladáme, že certifikáty vydala dôveryhodná tretia strana. Nech M je požiadavka na zaslanie ceny, N je počítadlo požiadaviek a P cena za informáciu.

1. $A \rightarrow B : A, M$
2. $B \rightarrow A : \{C_B, N, P\}_{K_B^{-1}}$
3. $A \rightarrow B : \{C_A, N, P\}_{K_A^{-1}}$

V druhom a treťom kroku sú správy digitálne podpísané účastníkmi s použitím ich súkromných kľúčov (nie sú však šifrované).

K protokolu Agora je možné skonštruovať protokol, ktorý naruší jeho bezpečnosť. Tento protokol bude slúžiť na overovanie veku – ako ochrana prístupu k niektorým webovým stránkam. Predpokladajme, že certifikát obsahuje dátum narodenia, prípadne certifikát je vydaný len účastníkom s požadovaným vekom. Účastník dokáže svoj vek znalosťou súkromného kľúča, teda schopnosťou podpísať náhodnú výzvu R .

1. $A \rightarrow B : A$
2. $B \rightarrow A : R$
3. $A \rightarrow B : \{C_A, R\}_{K_A^{-1}}$

Ak je dĺžka náhodnej výzvy R rovná súčtu dĺžok N a P , útočník postupuje takto (čiarkované kroky označujú inštanciu protokolu Agora):

1. $A \rightarrow E(D) : A$
- 1'. $E(A) \rightarrow B : A, M$

- 2'. $B \rightarrow E(A) : \{C_B, N, P\}_{K_B^{-1}}$
2. $E(D) \rightarrow A : R \quad (R = N, P)$
3. $A \rightarrow E(D) : \{C_A, R\}_{K_A^{-1}}$
- 3'. $E(A) \rightarrow B : \{C_A, N, P\}_{K_A^{-1}}$

Útočník použije zrefazenie N, P ako náhodnú výzvu v protokole na overenie veku. Následná odpoveď A je potom priamo použiteľná ako odpoveď potvrdzujúca nákup v protokole Agora. Poznamenajme, že D môže byť akýkoľvek účastník.

Wide Mouthed Frog a bezpečné prihlasovanie

Wide Mouthed Frog protokol (WMF) bol popísaný v časti 12.1. Opäť môžeme skonštruovať protokol, pomocou ktorého sa dá naň zaútočiť. Tento protokol bude slúžiť na bezpečné prihlasovanie účastníkov, využívajúc prítomnosť dôveryhodnej tretej strany T . Účastník A sa snaží prihlásiť na systém B pomocou hesla p . Symbolom R označíme náhodnú výzvu a H je hašovacia funkcia:

1. $A \rightarrow B : A$
2. $B \rightarrow A : R$
3. $A \rightarrow T : A, \{T_A, R, H(p), B\}_{K_A}$
4. $T \rightarrow B : \{T_T, H(R, H(p)), A\}_{K_B}$

Protokol využíva kľúče K_A a K_B , zdieľané medzi účastníkmi a T rovnako, ako vo WMF. Účastník B po dešifrovaní správy zo štvrtého kroku protokolu overí časovú pečiatku a správnosť hodnoty hašovacej funkcie (B pozná výzvu R aj hodnotu $H(p)$). Prirodzene, T tiež overí čerstvosť časovej pečiatky v treťom kroku.

Útočník použije protokol pre bezpečné prihlasovanie na predstieranie identity účastníka A vo WMF (kroky inštancie WMF sú označené čiarkovane):

1. $A \rightarrow E : A$
2. $E \rightarrow A : R \quad (R = B)$
3. $A \rightarrow E(T) : A, \{T_A, R, H(p), B\}_{K_A}$
- 1'. $E(A) \rightarrow T : A, \{T_A, B, K\}_{K_A} \quad (K = H(p), B)$
- 2'. $T \rightarrow B : \{T_T, A, K\}_{K_B}$

Útok využíva tieto predpoklady o dĺžke objektov: $|R| = |B|$ a $|K| = |H(p), B|$. Útočník pozná kľúč $(K = H(p), B)$ a môže komunikovať s B , predstierajúc identitu A .

Eliminácia útokov využívajúcich interakciu protokolov nie je jednoduchá. Použitie každého kľúča len pre jeden protokol (aplikáciu) nie je vždy možné. Na druhej strane pomôže, ak je každé použitie kľúča zviazané s identifikátorom protokolu a konkrétneho kroku v rámci protokolu. Takéto protokoly potom sťažujú použitie správy z jedného protokolu v inom. Vo všeobecnosti si situácia, keď protokoly (aplikácie) majú neprázdny prienik používaných kľúčov vyžaduje dôkladnú analýzu.

13 Praktické doporučenia pre návrh protokolov

Mnohým útokom prezentovaným v časti 12 je možné zabrániť implementačnými opatreniami. Pamätanie si starých kľúčov pre spojenie a overovanie „inakosti“ nových znemožní útočníkovi vnútiť na komunikáciu starý kľúč. Na druhej strane však nutnosť pamätať si, chrániť (lebo aj staré kľúče treba chrániť pred prezradením) a overovať kľúče kladie zvýšené nároky na prevádzku protokolu. Podobne kontrola paralelných spojení síce znemožní útoky vedené prostredníctvom paralelných behov protokolov, avšak znižuje výkon (z hľadiska počtu realizácií protokolu) a komplikuje implementáciu protokolu.

Cieľom návrhu kryptografického protokolu má byť taký protokol, ktorého bezpečnostné vlastnosti sú garantované vlastnou konštrukciou a postupnosťou správ, spolu s presne sformulovanými predpokladmi. Protokoly vyžadujúce špeciálne implementačné opatrenia na elimináciu útokov považujeme za slabé.

V tejto časti uvedieme niektoré princípy a doporučenia pre konštrukciu kryptografických protokolov [AN94, AN95]. Uvedené princípy nie sú nutnou ani postačujúcou podmienkou návrhu bezpečných protokolov [Syv96]. Pomáhajú však precíznejšie formulovať návrh a vyvarovať sa najčastejších chýb.

1. *Explicitnosť*

Význam správy má závisieť len na správe samotnej. Správa má obsahovať všetky údaje potrebné pre jej interpretáciu, vrátane identifikátorov účastníkov.

Nech dôveryhodný server posiela správu účastníkovi A s významom „ K je dobrý kľúč na šifrovanie spojenia s účastníkom B “. Potom v posielanej správe majú byť okrem K uvedené aj identifikátory účastníkov A a B . Príkladom protokolov, kde tento princíp nebol dodržaný, sú Dennigovej-Saccov protokol (časť 12.1) alebo Needhamov-Schroederov protokol s verejnými kľúčmi (časť 12.5). Samozrejme, princíp sa netýka len identifikátorov účastníkov, ale všetkých údajov – príležitostných slov, časových pečiatok, kľúčov a podobne.

Ďalšia požiadavka vyžaduje formuláciu predpokladov pre všetky časti protokolu. Uvedenie predpokladov dovoľí komukoľvek overiť ich správnosť a dostatočnosť. Obvyklé predpoklady sú o zdieľaní (znalosti) kľúčov, o schopnosti generovať kľúče (alebo príležitostné slová), alebo o synchronizácii vnútorných hodín účastníkov.

2. *Predpoklady*

Pre každú správu, na základe ktorej sa má vykonať nejaká akcia, je potrebné uviesť všetky vyžadované predpoklady.

3. *Použitie šifrovania*

Pri použití šifrovania je potrebné uviesť, aký význam má šifrovanie konkrétneho textu.

Význam šifrovania správ v protokole môže byť v rôznych kontextoch odlišný. V prípade asymetrického šifrovania s použitím verejného kľúča je význam obvykle zrejmý. Symetrické šifrovanie môže mať v protokole nasledujúce ciele (prípadne ich kombináciu):

- Dôvernosť – primárny cieľ šifrovania. Ak účastník získa $\{X\}_K$, môže usúdiť, že správa bola určená pre niekoho, kto pozná dešifrovací kľúč. Ak účastník pozná dešifrovací kľúč, môže (za istých podmienok) dedukovať, že správa je určená práve jemu.
- Autentickosť – pokiaľ je použitý symetrický kľúč známy len dvom účastníkom a títo dokážu rozpoznať vlastné správy; prípadne, ak účastník použije svoj súkromný kľúč. Príkladom šifrovania z dôvodov autentickosti je posielanie šifrovanej časovej pečiatky v protokole na vyžiadanie aktuálneho času (pozri neskôr v tejto kapitole).
- Previazanie správ – šifrovanie „drží pokope“ časti textu. Obvykle $\{X, Y\}_K$ nie je to isté ako $\{X\}_K, \{Y\}_K$. V opačnom prípade je možné správy rozdeľovať a opätovne lepiť dokopy, čo vytvára možnosti pre potenciálny útok (pozri napríklad útok na Needhamov-Schroederov protokol pri použití ECB módu v časti 12.4)
- Náhodnosť – šifrovanie je možné použiť na generovanie pseudonáhodných čísel, prípadne na znižovanie možnosti predikovať údaje („znáhodňovanie“). Príkladom druhého použitia je úprava protokolu na vyžiadanie aktuálneho času (pozri neskôr v tejto kapitole)

4. Podpisovanie a šifrovanie

Digitálny podpis šifrovanej správy nezaručuje, že podpisujúci účastník pozná otvorený text správy.

Doporučovaný postup, ak je potrebné zabezpečiť autentickosť správy podpisom a dôvernosť šifrovaním, je najskôr podpísať otvorený text a následne správu zašifrovať. Na druhej strane, ani tento postup nie je zárukou bezpečnosti, ako ukazuje príklad Denningovej-Saccovho protokolu (časť 12.1).

5. Príležitostné slová

Pre každé príležitostné slovo je potrebné uviesť význam použitia a očakávané vlastnosti.

Obvyklý význam použitia príležitostného slova je zabezpečiť časovú súslednosť správ a tým presvedčiť účastníka o čerstvosti prijatých údajov. Niekedy sa príležitostné slovo viaže s iným údajom a slúži ako jeho náhrada. V Otwayovom-Reesovom protokole (pozri časť 12.3) slúžia N_A, N_B aj ako náhrada za identifikátory účastníkov A, B (sú s nimi previazané pomocou šifrovania):

1. $A \rightarrow B : M, A, B, \{N_A, M, A, B\}_{K_A}$
2. $B \rightarrow T : M, A, B, \{N_A, M, A, B\}_{K_A}, \{N_B, M, A, B\}_{K_B}$
3. $T \rightarrow B : M, \{N_A, K\}_{K_A}, \{N_B, K\}_{K_B}$
4. $B \rightarrow A : M, \{N_A, K\}_{K_A}$

Ak by boli N_A a N_B použité len na zabezpečenie čerstvosti správ v treťom a štvrtom kroku, tak by v prvých dvoch krokoch nemuseli byť posielané šifrovane. Prvé dva kroky protokolu by potom vyzerali takto (šifrové texty vypadli úplne, lebo zod-

povedajúce otvorené texty sú známe a šifrovanie tu nie je použité na zabezpečenie autenticity):

1. $A \rightarrow B : M, A, B, N_A$
2. $B \rightarrow T : M, A, B, N_A, N_B$

V upravenom protokole útočník dokáže predstierať identitu B a vnútiť účastníkovi A kľúč pre spojenie, ktorý bude poznať:

1. $A \rightarrow E(B) : M, A, B, N_A$
- 1'. $E \rightarrow A : M', E, A, N_E$
- 2'. $A \rightarrow E(T) : M', E, A, N_E, N'_A$
 $E(A) \rightarrow T : M', E, A, N_E, N_A$
- 3'. $T \rightarrow E(A) : M', \{N_E, K\}_{K_E}, \{N_A, K\}_{K_A}$
4. $E(B) \rightarrow A : M, \{N_A, K\}_{K_A}$

Keďže príležitostné slová slúžili ako náhrada za identifikátory účastníkov, doplníme tieto do správ v treťom a štvrtom kroku protokolu. Dostaneme jednoduchší a logicky prehľadnejší protokol (identifikátor M bol odstránený, lebo neplnil žiadnu funkciu):

1. $A \rightarrow B : A, B, N_A$
2. $B \rightarrow T : A, B, N_A, N_B$
3. $T \rightarrow B : \{N_A, A, B, K\}_{K_A}, \{N_B, A, B, K\}_{K_B}$
4. $B \rightarrow A : \{N_A, A, B, K\}_{K_A}$

Pri návrhu protokolu je dôležité určiť, či konkrétne príležitostné slovo musí byť nepredikovateľné (dopredu „neuhádnuteľné“ útočníkom), alebo by ho stačilo nahradiť počítadlom. Spôsob zabezpečenia nepredikovateľnosti môže spočívať v použití kvalitného (pseudo)náhodného generátora, šifrování a podobne. Ilustrujme to na ďalšom protokole.

Protokol na vyžiadanie aktuálneho času

Účastník A v protokole získa aktuálny čas od dôveryhodného servra S , s ktorým zdieľa kľúč K_A . Aktuálny čas je reprezentovaný časovou pečiatkou T_S . Čerstvosť prijatej správy z pohľadu účastníka A zabezpečuje príležitostné slovo N_A , ktoré si A vygeneruje na začiatku protokolu.

1. $A \rightarrow S : A, N_A$
2. $S \rightarrow A : \{T_S, N_A\}_{K_A}$

Pre bezpečnosť protokolu je nevyhnutné, aby bol reťazec N_A náhodný a nepredikovateľný, čo príležitostné slová za normálnych okolností sú. V opačnom prípade, teda ak by N_A bolo predikovateľné (napr. počítadlo), tak útočník E dokáže poskytnúť A starú časovú pečiatku. Najskôr E určí hodnotu N_A , ktorú A použije v ďalšej inštancii protokolu a vypýta si od S šifrovanú časovú pečiatku:

1. $E(A) \rightarrow S : A, N_A$

$$2. \quad S \rightarrow E(A) : \{T_S, N_A\}_{K_A}$$

Keď chce neskôr A získať aktuálny čas, útočník poskytne starú správu:

$$1. \quad A \rightarrow E(S) : A, N_A$$

$$2. \quad E(S) \rightarrow A : \{T_S, N_A\}_{K_A}$$

Ak je účastníkom generované príležitostné slovo nepredikovateľné, tento útok nie je realizovateľný. Miernou úpravou protokolu sa dá podmienka nepredikovateľnosti odstrániť:

$$1. \quad A \rightarrow S : A, \{N_A\}_{K_A}$$

$$2. \quad S \rightarrow A : \{T_S, \{N_A\}_{K_A}\}_{K_A}$$

Keďže kľúč K_A poznajú len A a S , hodnota $\{N_A\}_{K_A}$ je nepredikovateľná pre kohokoľvek mimo A a S , aj keď je samotné N_A ľahko uhádnuteľné. Stačia k tomu obvyklé predpoklady o kvalite použitého šifrovacieho algoritmu.

6. Ochrana predikovateľných údajov

Predikovateľné údaje (počítadlá) použité na zabezpečenie čerstvosti správ musia byť v protokole chránené.

Siedmy princíp je formuláciou prirodzenej požiadavky na synchronizáciu hodín účastníkov pri používaní časových pečiatok.

7. Časové pečiatky

Ak sú na zabezpečenie čerstvosti použité časové pečiatky, je potrebné synchronizovať lokálne časy. Navyše, systém „správy času“ sa stáva kritickým komponentom protokolu.

Ilustráciou ďalšieho princípu je Needhamov-Schroederov protokol (časť 12.1), v ktorom je kľúč pre spojenie použitý na šifrovanie nového príležitostného slova. Toto čerstvé použitie však nezaručuje čerstvosť samotného kľúča.

8. Čerstvosť vs. použitie

Aktuálne použitie entity (napr. kľúča na šifrovanie) nie je to isté ako čerstvosť entity.

9. Jednoznačnosť

Správa protokolu má byť jednoznačne dekódovateľná – účastník je schopný určiť príslušnosť správy do protokolu, beh protokolu ako aj poradie správy v protokole.

Dodržaním deviateho princípu zamedzíme útokom, ktoré použijú správy získané v konkrétnom kroku inštanície protokolu v inom kroku, v inej inštancii alebo v inom protokole. Príkladom je útok na Wide Mouthed Frog protokol (časť 12.1), v ktorom bola správa z druhého kroku použitá v prvom kroku protokolu. Útoky umožnené interakciou protokolov (časť 12.6) využívali správy z jedného protokolu pre útok na druhý protokol. Podobná situácia je aj pri útokoch využívajúcich paralelné inštanície protokolu.

10. Dôvera

Je potrebné uviesť a zdôvodniť oprávnenosť (ako aj vhodnosť) všetkých predpokladov o dôvere, ktoré protokol vyžaduje.

Dôvera, ktorú účastníci majú v konanie a schopnosti ostatných účastníkov, musí byť špecifikovaná. Niekedy sa dôvera prekrýva s predpokladmi, napríklad schopnosť generovať kvalitný kľúč pre spojenie. Inokedy protokol vyžaduje dôveru v to, že iný účastník dodržiava protokol a nebude sa od neho odchylovať – inými slovami, účastník nebude nadväzovať spojenie s potenciálnym útočníkom.

11. Použitie súkromného kľúča

Ak je to možné, treba sa vyhnúť použitiu súkromného kľúča na rôzne účely, napríklad na podpisovanie a dešifrovanie.

Použitie súkromného kľúča na rôzne účely predstavuje riziko, že použitie jedným spôsobom bude zneužiteľné voči druhému použitiu. Napríklad v prípade RSA dešifrovanie a zverejnenie dešifrovaných dát môže byť využité na získanie digitálneho popisu. Vo všeobecnosti treba opatrne pristupovať k podpisovaniu a dešifrovaniu s použitím súkromného kľúča, aby sa účastník nestal orákulom pre útočníka. Využitie účastníka ako dešifrovacieho orákula je demonštrované na protokole TMN.

TMN protokol

Autormi TMN protokolu sú Tatebayashi, Matsuzaki a Newman (1989). Cieľom protokolu je distribúcia kľúča pre spojenie, prostredníctvom dôveryhodnej tretej strany S . Označme verejný kľúč servera K_S . Účastníci A a B v každej inštancii protokolu vytvárajú vlastné symetrické kľúče K_A a K_B , z ktorých sa K_B stane kľúčom na šifrovanie ich následnej vzájomnej komunikácie.

1. $A \rightarrow S : B, \{K_A\}_{K_S}$
2. $S \rightarrow B : A$
3. $B \rightarrow S : A, \{K_B\}_{K_S}$
4. $S \rightarrow A : B, \{K_B\}_{K_A}$

Správy v prvom a treťom kroku protokolu sú šifrované asymetrickým systémom s použitím verejného kľúča S , správa vo štvrtom kroku je šifrovaná symetrickým systémom. TMN protokol nezabezpečuje autentifikáciu, lebo server ani žiadny z účastníkov nedokáže zistiť, kto je pôvodcom konkrétnej správy. Chýbajúca autentifikácia je príčinou útoku, v ktorom útočník E získa kľúč pre spojenie:

1. $A \rightarrow E(S) : B, \{K_A\}_{K_S}$
 $E(A) \rightarrow S : B, \{K_A\}_{K_S}$
- 1'. $E(A) \rightarrow S : B, \{K_E\}_{K_S}$
- 2'. $S \rightarrow B : A$
- 3'. $B \rightarrow S : A, \{K_B\}_{K_S}$
- 4'. $S \rightarrow E(A) : B, \{K_B\}_{K_E}$

2. $S \rightarrow E(B) : A$
3. $E(B) \rightarrow S : A, \{K_B\}_{K_S}$
4. $S \rightarrow A : B, \{K_B\}_{K_A}$

Pre účastníkov A a B protokol prebehol ako mal, avšak E pozná kľúč K_B .

Predpokladajme, že autentifikácia je v konkrétnom prostredí nasadenia zabezpečená inými prostriedkami, prípadne nás vôbec nezaujímá. Nech je šifrovanie v poslednom kroku realizované ako súčet modulo 2 (xor). Keďže K_A a K_B sú volené náhodne a nezávisle a sú známe len účastníkom A , B a dôveryhodnému S , takého šifrovanie znemožňuje útočníkovi získať K_B . Nech je použitý asymetrický systém RSA s verejným exponentom $e = 3$ (kapitola 4). To znamená, že výpočtová zložitosť je čo najviac presunutá na server S . Protokol s takouto požiadavkou je dôležitý v situáciách, keď sú účastníci realizovaní výpočtovo obmedzenými zariadeniami, ako sú napríklad čipové karty. TMN protokol potom prebieha takto (n označuje modul verejného kľúča S):

1. $A \rightarrow S : B, K_A^3 \bmod n$
2. $S \rightarrow B : A$
3. $B \rightarrow S : A, K_B^3 \bmod n$
4. $S \rightarrow A : B, K_A \oplus K_B$

Účastník A následne pripočítaním K_A získa kľúč pre spojenie: $K_A \oplus (K_A \oplus K_B) = K_B$. Útočník E dokáže využiť algebraické vlastnosti použitých šifrovacích algoritmov a zistiť kľúč K_B . Protokol medzi A , B a S prebehne tak, ako je uvedený, pričom útočník odpočuje správu prenášanú v treťom kroku. Potom E použije S ako orákulum pre pomocný výpočet:

- 1'. $E \rightarrow S : D, K_E^3 \cdot K_B^3 \bmod n$
- 2'. $S \rightarrow E(D) : E$
- 3'. $E(D) \rightarrow S : E, K_D^3 \bmod n$
- 4'. $S \rightarrow E : D, K_E \cdot K_B \oplus K_D$

Útočník z poslednej správy vypočíta K_B , keďže K_E a K_D pozná. Pokiaľ sa rozhodnú útočiť dvaja útočníci (E a D) spoločne, tak pri útoku nie je potrebné predstierať cudziu identitu.

TMN protokol ilustruje aj posledný princíp:

12. Nič nepredpokladať

V protokole nepredpokladajme nič, o čom sa nemôžeme sami presvedčiť a nie je v predpokladoch protokolu (napr. účastník niečo pozná, správa je v určitom tvare, atď.).

V TMN protokole takýto predpoklad možno vystopovať v tom, že dôveryhodný server S po prijatí správ v prvom a treťom kroku predpokladá, že účastníci poznajú príslušné otvorené texty. To však nemusí byť pravda a S sa o tom nedokáže presvedčiť. Práve takýto zamlčaný predpoklad útočník dokáže využiť na útok.

V úvode tejto časti sme zdôraznili, že uvedené princípy a doporučená nie sú nutnou ani postačujúcou podmienkou návrhu bezpečných protokolov. Dokonca sú situácie, v ktorých je nutné princípy porušiť, napríklad pri realizácii slepých podpisov (keď účastník podpisuje údaje, o ktorých nič nevie). V každom prípade sú doporučená vhodnou pomôckou pri návrhu kryptografických protokolov.

14 BAN logika

BAN logika je formálny systém, umožňujúci analyzovať autentifikačné protokoly. Názov je odvodený z mien autorov – M. Burrows, M. Abadi, R. Needham (1989). BAN logika sa stala prvým úspešným formalizmom, ktorý dokázal odhaliť viaceré bezpečnostné slabiny v kryptografických protokoloch.

Cieľom BAN logiky je analyzovať protokol a dať odpovede na nasledujúce otázky:

1. Čo dosiahneme protokolom? Robí to, čo chceme?
2. Aké predpoklady vyžaduje?
3. Robí niečo redundantné (nadbytočné kroky alebo správy)?

Vzhľadom na zameranie a použitý formálny aparát, analýza pomocou BAN logiky nedokáže identifikovať:

- chyby zanesené konkrétnymi implementáciami protokolu,
- problémy spôsobené autentifikáciou nečestného účastníka,
- slabiny použitých kryptografických primitív v protokole, ...

BAN logika je založená na „vierach“ čestných účastníkov protokolu. Analýza protokolu znamená odvodenie tých faktov, ktorým môžu čestní účastníci protokolu veriť. Príkladom takej viery je: „kľúč, ktorý účastník A obdržal od servera je dobrý kľúč na šifrovanie komunikácie s B “. Na začiatku protokolu majú účastníci prvotné viery – zhodné s predpokladmi protokolu. Postupne, prijímaním správ od ostatných účastníkov, vznikajú nové viery. Jednotlivé správy protokolu sú prevedené do formálneho jazyka – sú idealizované.

V tejto časti prezentujeme BAN logiku v rozsahu, ktorý je potrebný na pochopenie jej princípov. Ukážeme použitie BAN logiky na analýze Needhamovho-Schroederovho protokolu.

14.1 Jazyk logiky

Viere a idealizovanú komunikáciu v BAN logike budeme zapisovať pomocou nasledujúcich formúl. Označme P , Q účastníkov protokolu, nech K je šifrovací kľúč a nech X je formula, prípadne správa alebo jej časť.

$\{X\}_K$ – X šifrované s použitím kľúča K . Predpokladá sa, že účastníci dokážu rozpoznať vlastné správy.

$P \models X$ – P verí, že X je pravda a správa sa podľa toho.

$P \text{ sees } X$ – P obdržal X (dostal ako správu), pričom k nej možno musel dospieť dešifrovaním.

$P \text{ said } X$ – P niekedy poslal X a veril (vtedy), že X je pravda.

$P \text{ controls } X$ – P riadi a je dôveryhodný ohľadne X (napríklad generovanie kľúčov).

$\#(X)$ – X je „čerstvé“, nebolo poslané v žiadnej správe pred aktuálnym behom protokolu.

$P \xleftrightarrow{K} Q$ – K je dobrý kľúč pre P a Q , teda K poznajú len účastníci P , Q a účastníci, ktorým títo dôverujú.

$\xrightarrow{K} P$ – K je verejným kľúčom P .

Poznamenajme, že v zápise BAN logiky nerozlišujeme medzi symetrickým a asymetrickým šifrovaním. Zápis je rovnaký $\{X\}_K$. Ak je K verejný kľúč účastníka P , tak zodpovedajúci súkromný kľúč sa označuje K^{-1} . Potom zápis $\{X\}_{K^{-1}}$ označuje účastníkom P digitálne podpísané X .

14.2 Pravidlá a analýza protokolu

Odvodzovanie nových vier účastníkov vyžaduje manipuláciu s formulami BAN logiky. Základné inferenčné pravidlá BAN logiky odrážajú obvyklú interpretáciu situácie po prijatí správy, príležitostného slova a podobne.

Význam správy (message-meaning):

$$\frac{P \equiv P \xleftrightarrow{K} Q, P \text{ sees } \{X\}_K}{P \equiv Q \text{ said } X} \quad (\text{R1})$$

a verzia pre asymetrické systémy:

$$\frac{P \equiv (\xrightarrow{K} Q), P \text{ sees } \{X\}_{K^{-1}}}{P \equiv Q \text{ said } X}$$

Pravidlo významu správy znamená, že ak P obdrží X šifrované kľúčom K a tento kľúč je dobrý kľúč na šifrovanie komunikácie medzi P a Q , tak bude veriť, že Q (niekedy) poslal X .

Overenie príležitostného slova (nonce-verification):

$$\frac{P \equiv \#(X), P \equiv Q \text{ said } X}{P \equiv (Q \equiv X)} \quad (\text{R2})$$

Overenie príležitostného slova umožňuje účastníkovi P usudzovať o čerstvosti vier ostatných účastníkov. Keďže v analýze predpokladáme čestných účastníkov, je prirodzené usudzovať, že to, čo účastník nedávno tvrdil, je zároveň to, čomu sám verí.

Jurisdikcia:

$$\frac{P \equiv (Q \text{ controls } X), P \equiv (Q \equiv X)}{P \equiv X} \quad (\text{R3})$$

Jurisdikcia sa týka odvodzovania s konštrukciou **controls** a umožňuje „prenos“ viery od dôveryhodného účastníka.

Ďalšie pravidlá:

$$\frac{P \equiv P \xleftrightarrow{K} Q, P \text{ sees } \{X\}_K}{P \text{ sees } X} \quad (\text{R4})$$

Pravidlo (R4) hovorí o schopnosti účastníka P dešifrovať prijatú správu, ak má k dispozícii kľúč.

$$\frac{P \models \#(X)}{P \models \#(X, Y)} \quad (\text{R5})$$

Čerstvosť X zaručuje čerstvosť ľubovoľnej správy, ktorej je súčasťou. Obrátené pravidlo neplatí. Ak je čerstvá dvojica (X, Y) , neznamená to ešte čerstvosť samostatného X (lebo Y môže byť čerstvé) ani čerstvosť samostatného Y (lebo X môže byť čerstvé).

$$\frac{P \text{ sees } (X, Y)}{P \text{ sees } X} \quad (\text{R6})$$

Pravidlo (R6) popisuje rozkladanie zložených správ. Predpokladáme, že správy v protokole sú jednoznačne rozložiteľné na zložky.

Význam niektorých ďalších (prirodzených) pravidiel je zřejmý:

$$\frac{P \models X, P \models Y}{P \models (X, Y)}$$

$$\frac{P \models (Q \models (X, Y))}{P \models (Q \models X)}$$

$$\frac{P \models (Q \text{ said } (X, Y))}{P \models (Q \text{ said } X)}$$

Postup pri analýze

Analýza protokolu má v BAN logike štyri fázy:

1. Idealizácia protokolu – prepis do formalizmu BAN logiky
2. Sformulovanie predpokladov – definovanie počiatkových vier účastníkov
3. Analýza nových vier po každom kroku protokolu – z obdržanej správy môžu (ale nemusia) účastníkovi vzniknúť nové viery
4. Výsledok protokolu – viery účastníkov po poslednom kroku protokolu

Pre BAN logiku je charakterická monotónna inferencia, teda viery účastníkov môžu len pribúdať. Obvyklé ciele autentifikačných protokolov môžeme sformalizovať takto:

$$A \models A \xleftrightarrow{K} B \quad \& \quad B \models A \xleftrightarrow{K} B,$$

alebo ešte navyše

$$A \models (B \models A \xleftrightarrow{K} B) \quad \& \quad B \models (A \models A \xleftrightarrow{K} B).$$

14.3 Needhamov-Schroederov protokol – analýza

Pripomeňme Needhamov-Schroederov protokol s účastníkmi A , B a dôveryhodnou trefou stranou S :

1. $A \rightarrow S: A, B, N_A$
2. $S \rightarrow A: \{N_A, B, K, \{K, A\}_{K_B}\}_{K_A}$
3. $A \rightarrow B: \{K, A\}_{K_B}$
4. $B \rightarrow A: \{N_B\}_K$
5. $A \rightarrow B: \{N_B - 1\}_K$

Kľúče K_A a K_B zdieľajú A a B s treťou stranou S a slúžia na šifrovanie vzájomnej komunikácie. Kľúč pre spojenie K generuje S a je určený na šifrovanie následnej komunikácie medzi A a B . Príležitostné slová N_A a N_B sú vygenerované samotnými účastníkmi ako dostatočne dlhé náhodné reťazce bitov.

Idealizácia

Postupne prejdeme jednotlivé fázy analýzy protokolu pomocou BAN logiky a ukážeme, ako spomenutú slabinu dokáže BAN logika zachytiť. Idealizovaný protokol:

2. $S \rightarrow A: \{N_A, A \xleftrightarrow{K} B, \{A \xleftrightarrow{K} B\}_{K_B}\}_{K_A}$
3. $A \rightarrow B: \{A \xleftrightarrow{K} B\}_{K_B}$
4. $B \rightarrow A: \{N_B\}_K$
5. $A \rightarrow B: \{N_B\}_K$

Správy alebo ich časti, posielané ako otvorený text, môžu byť útočníkom ľahko zamenené. V idealizovanom protokole preto takéto správy nevystupujú. Prítomnosť kľúča K v druhej správe protokolu bola nahradená tvrdením o jeho vhodnosti pre použitie účastníkmi A a B , lebo práve to je význam správy, ktorú posielala S . Podobne bol nahradený výskyt kľúča K aj v treťom kroku.

BAN logika nemá prostriedky na vyjadrenie aritmetických operácií, preto je výraz $N_B - 1$ idealizovaný ako N_B . Pôvodný význam odčítania jednotky je odlišiť štvrtú a piatu správu v protokole, s cieľom zamedziť útoku opakovaním. Idealizácia toto odlišenie nepotrebuje – je zabezpečené prostredníctvom toho, kto je adresátom konkrétnej správy a tým, že BAN logika uvažuje len o čestných účastníkoch protokolu.

Predpoklady

Predpoklady protokolu sú zároveň úvodnými vierami účastníkov. Protokol predpokladá existenciu kľúčov K_A a K_B :

$$\begin{array}{ll}
 \text{(P1)} & A \equiv A \xleftrightarrow{K_A} S \\
 \text{(P2)} & S \equiv A \xleftrightarrow{K_A} S \\
 \text{(P3)} & B \equiv B \xleftrightarrow{K_B} S \\
 \text{(P4)} & S \equiv B \xleftrightarrow{K_B} S
 \end{array}$$

Predpoklady (P2) a (P3) analýza nevyužije, uvádzame ich pre úplnosť. Účastníci veria, že nimi vygenerované príležitostné slová sú čerstvé:

$$\begin{array}{ll}
 \text{(P5)} & A \equiv \#(N_A) \\
 \text{(P6)} & B \equiv \#(N_B)
 \end{array}$$

Dôležitým predpokladom protokolu je viera účastníkov, že S vygeneruje dobrý kľúč K a prezradí ho len im:

$$(P7) \quad A \equiv S \text{ controls } A \xleftrightarrow{K} B$$

$$(P8) \quad B \equiv S \text{ controls } A \xleftrightarrow{K} B$$

Analýza

Spracujme najskôr správu z druhého kroku protokolu:

$$\begin{aligned} A \text{ sees } \{N_A, A \xleftrightarrow{K} B, \{A \xleftrightarrow{K} B\}_{K_B}\}_{K_A} \\ \Downarrow \quad (P1), (R1) \\ A \equiv S \text{ said } (N_A, A \xleftrightarrow{K} B, \{A \xleftrightarrow{K} B\}_{K_B}) \\ \Downarrow \\ A \equiv S \text{ said } (N_A, A \xleftrightarrow{K} B) \end{aligned} \tag{14.1}$$

Aplikáciou (R5) a predpokladu (P5) o čerstvosti N_A dostaneme:

$$\begin{aligned} A \equiv \#(N_A, A \xleftrightarrow{K} B) \\ \Downarrow \quad (14.1), (R2) \\ A \equiv S \equiv (N_A, A \xleftrightarrow{K} B) \\ \Downarrow \\ A \equiv S \equiv A \xleftrightarrow{K} B \end{aligned} \tag{14.2}$$

$$\begin{aligned} \Downarrow \quad (P7), (R3) \\ A \equiv A \xleftrightarrow{K} B \end{aligned} \tag{14.3}$$

Teda účastník A je presvedčený, že kľúč K je dobrý (vhodný) kľúč na šifrovanie komunikácie medzi ním a účastníkom B .

Tretia správa vedie k nasledujúcim záverom:

$$\begin{aligned} B \text{ sees } \{A \xleftrightarrow{K} B\}_{K_B} \\ \Downarrow \quad (P3), (R1) \\ B \equiv S \text{ said } A \xleftrightarrow{K} B \end{aligned}$$

Účastník B však nemá možnosť overiť platnosť formuly $S \equiv A \xleftrightarrow{K} B$, pretože ku kľúču K sa neviaže nič čerstvé. Na tom už nič nezmenia ani ďalšie dva kroky protokolu.

Poznámky k analýze Pridajme k predpokladom (prirodzenú) vieru účastníkov v čerstvosť kľúčov generovaných S :

$$(P9) \quad A \equiv S \text{ controls } \#(A \xleftrightarrow{K} B)$$

$$(P10) \quad B \equiv S \text{ controls } \#(A \xleftrightarrow{K} B),$$

Potom je možné pre účastníka A po druhej správe z (P9), (14.2) a pravidla jurisdikcie (R3) odvodiť

$$A \equiv \#(A \xleftrightarrow{K} B). \quad (14.4)$$

Tieto dodatočné predpoklady nemia problém, ktorý má účastník B s čerstvosťou kľúča K .

Idealizácia posledných dvoch správ v protokole môže byť aj takáto:

$$4. \quad B \rightarrow A: \{N_B, A \xleftrightarrow{K} B\}_K$$

$$5. \quad A \rightarrow B: \{N_B, A \xleftrightarrow{K} B\}_K$$

Pridanie formúl o vhodnosti kľúča K je odôvodnené tým, že účastník použil kľúč K na šifrovanie vzájomnej komunikácie a je (mal by byť) teda presvedčený o jeho vhodnosti. Pri takejto idealizácii dokážeme v štvrtom kroku pre účastníka A odvodiť navyše:

$$\begin{aligned} A \text{ sees } & \{N_B, A \xleftrightarrow{K} B\}_K \\ & \Downarrow \text{ (14.3), (R1) } \\ A \equiv B \text{ said } & (N_B, A \xleftrightarrow{K} B)_K \\ & \Downarrow \\ A \equiv B \text{ said } & A \xleftrightarrow{K} B \\ & \Downarrow \text{ (14.4), (R2) } \\ A \equiv B \equiv & A \xleftrightarrow{K} B \end{aligned}$$

Uvedená idealizácia (opäť) nepomôže prekonať účastníkovi B bezpečnostný problém s čerstvosťou K .

14.4 Opravený Needhamov-Schroederov protokol

Odstráňme problém s čerstvosťou správy v treťom kroku protokolu pridaním príležitostného slova. Toto príležitostné slovo bude generovať B a poskytne ho S ešte pred vytvorením kľúča K . Opravený Needhamov-Schroederov protokol:

1. $A \rightarrow B: A, B, N_A$
2. $B \rightarrow S: A, B, N_A, N_B$
3. $S \rightarrow A: \{N_A, B, K, \{N_B, A, K\}_{K_B}\}_{K_A}$
4. $A \rightarrow B: \{N_B, A, K\}_{K_B}$

Idealizácia protokolu je analogická s idealizáciou pôvodného protokolu:

$$3. \quad S \rightarrow A: \{N_A, A \xleftrightarrow{K} B, \{N_B, A \xleftrightarrow{K} B\}_{K_B}\}_{K_A}$$

$$4. \quad A \rightarrow B: \{N_B, A \xleftrightarrow{K} B\}_{K_B}$$

Predpoklady protokolu sú nezmenené. Správa pre účastníka A od S ostala rovnaká, len v časti šifrovanej pre B pribudlo N_B . Preto odvodenie vier účastníka A je totožné s odvodením v predchádzajúcej časti. Analyzujeme viery účastníka B po prijatí správy v štvrtom kroku opraveného protokolu:

$$\begin{aligned} B \text{ sees } & \{N_B, A \xleftrightarrow{K} B\}_{K_B} \\ & \Downarrow \text{ (P3), (R1)} \\ B \models S \text{ said } & (N_B, A \xleftrightarrow{K} B) \end{aligned} \quad (14.5)$$

Z predpokladu (P6) použitím pravidla (R5) dostaneme:

$$\begin{aligned} B \models & \#(N_B, A \xleftrightarrow{K} B) \\ & \Downarrow \text{ (14.5), (R1)} \\ B \models S \models & (N_B, A \xleftrightarrow{K} B) \\ & \Downarrow \\ B \models S \models & A \xleftrightarrow{K} B \\ & \Downarrow \text{ (P8), (R3)} \\ B \models & A \xleftrightarrow{K} B \end{aligned}$$

Teda výsledkom opraveného protokolu sú viery oboch účastníkov vo vhodnosť kľúča K na šifrovanie vzájomnej komunikácie:

$$A \models A \xleftrightarrow{K} B \quad \& \quad B \models A \xleftrightarrow{K} B.$$

Podobne ako v predchádzajúcej časti, môžeme aj teraz uvažovať o predpokladoch (P9) a (P10). Tie umožnia odvodiť nasledujúce viery účastníkov:

$$A \models \#(A \xleftrightarrow{K} B) \quad \& \quad B \models \#(A \xleftrightarrow{K} B).$$

Ak si následne A a B vymenia správy šifrované kľúčom K (v zátvorke je uvedená zodpovedajúca idealizácia):

$$\begin{aligned} 5. \quad B \rightarrow A: & \{m_1\}_K \quad (\{m_1, A \xleftrightarrow{K} B\}_K) \\ 6. \quad A \rightarrow B: & \{m_2\}_K \quad (\{m_2, A \xleftrightarrow{K} B\}_K), \end{aligned}$$

tak v analýze možno dospieť k vieram

$$A \models B \models A \xleftrightarrow{K} B \quad \& \quad B \models A \models A \xleftrightarrow{K} B.$$

Záverečné poznámky k BAN logike

BAN logika bola prvým významným formálnym systémom pre analýzu autentifikačných protokolov. Jej výhodou je jednoduchý aparát – nevelký počet pravidiel a for-
múl. Na druhej strane nie je BAN logika schopná analyzovať niektoré typy protokolov
(napr. Diffieho-Hellmanov protokol). Ďalšími nevýhodami sú neformálna idealizácia
protokolu (nie je presne definovaný prechod od protokolu k jeho idealizácii) a analýza
len s čestnými účastníkmi protokolu.

Nasledovníci BAN logiky sa snažia spomenuté (aj ďalšie) nedostatky odstrániť a
tým rozšíriť možnosti použitia takýchto formálnych systémov. Jednou z pokročilejších
logík je napríklad SVO [SO96].

Okrem systémov založených na logikách rôzneho typu existujú aj iné prístupy k
formálnemu „dokazovaniu“ bezpečnosti kryptografických protokolov. Významným je
napríklad NRL Protocol Analyzer [Mea96], založený na automatickom dokazovaní,
že protokol sa nemôže ocitnúť v neželanom stave.

Návrh bezpečného kryptografického protokolu je ťažká úloha. V kapitole veno-
vanej útokom na kryptografické protokoly sú popísané viaceré problémy, na ktoré
je potrebné pamätať. Formálne metódy analýzy môžu pri návrhu pomôcť. Úspešná
analýza ukazuje bezpečnosť protokolu v rámci modelu danom príslušným formálnym
systémom. Na druhej strane analýza nevyklučuje existenciu útokov mimo modelu (teda
ak sa útočník nebude správať tak, ako systém predpokladá).

Dodatky

A Teória čísel

V tejto časti popíšeme a vysvetlíme vybrané pojmy z teórie čísel, ktoré sú potrebné na pochopenie niektorých kryptografických konštrukcií. Budeme sa v potrebnom rozsahu zaoberať rozšíreným Euklidovým algoritmom, Eulerovou vetou, Čínskou zvyškovou vetou a Jacobiho symbolom.

A.1 Rozšírený Euklidov algoritmus

Rozšírený Euklidov algoritmus pre zadanú dvojicu prirodzených čísel a, b vypočíta ich najväčší spoločný deliteľ (označíme $\text{nsd}(a, b)$) a celé čísla u, v také, že $ub + va = \text{nsd}(a, b)$. Bez ujmy na všeobecnosti budeme predpokladať, že $a \geq b$ (v prípade potreby môžeme argumenty vymeniť).

Rozšírený Euklidov algoritmus _____

```

 $s_0 \leftarrow a; s_1 \leftarrow b;$ 
 $u_0 \leftarrow 0; u_1 \leftarrow 1;$ 
 $v_0 \leftarrow 1; v_1 \leftarrow 0;$ 
 $n = 1;$ 
while  $s_n > 0$ 
   $n \leftarrow n + 1;$ 
   $q_n \leftarrow s_{n-2}/s_{n-1};$  // celočíselné delenie
   $s_n \leftarrow s_{n-2} - q_n \cdot s_{n-1};$ 
   $u_n \leftarrow q_n \cdot u_{n-1} + u_{n-2};$ 
   $v_n \leftarrow q_n \cdot v_{n-1} + v_{n-2};$ 
end while
 $u \leftarrow (-1)^n \cdot u_{n-1};$ 
 $v \leftarrow (-1)^{n-1} \cdot v_{n-1};$ 
 $\text{nsd}(a, b) \leftarrow s_{n-1};$ 

```

V nasledujúcej vete dokážeme korektnosť tohto algoritmu.

Veta 7. *Nech a, b sú prirodzené čísla, pričom $a \geq b$. Potom*

$$\text{nsd}(a, b) = s_{n-1}; \tag{A.1}$$

$$ub + va = \text{nsd}(a, b). \tag{A.2}$$

Dôkaz. Vlastnosť (A.1) (zodpovedá klasickému Euklidovmu algoritmu) vyplýva z toho, že

$$\begin{aligned} \text{nsd}(a, b) &= \text{nsd}(b, a \bmod b) = \text{nsd}(b, s_2) \\ &= \text{nsd}(s_2, b \bmod s_2) = \text{nsd}(s_2, s_3) \\ &= \dots \\ &= \text{nsd}(s_{n-2}, s_{n-1}) = s_{n-1}. \end{aligned}$$

V ďalšom sa zameriame na dôkaz vlastnosti (A.2). Najskôr matematickou indukciou ukážeme, že pre všetky $k \in \{0, \dots, n\}$ platí:

$$(-1)^{k+1}u_k b + (-1)^k v_k a = s_k.$$

1. $k = 0$: $(-1)^1 u_0 b + (-1)^0 v_0 a = a = s_0$
 $k = 1$: $(-1)^2 u_1 b + (-1)^1 v_1 a = b = s_1$
2. Predpokladajme, že identita platí pre $k - 1$. Ukážeme platnosť pre k .

$$\begin{aligned}
 & (-1)^{k+1} u_k b + (-1)^k v_k a = \\
 & = (-1)^{k+1} (q_k u_{k-1} + u_{k-2}) b + \\
 & \quad + (-1)^k (q_k v_{k-1} + v_{k-2}) a = \\
 & = -q_k ((-1)^k u_{k-1} b + (-1)^{k-1} v_{k-1} a) \\
 & \quad + (-1)^{k+1} u_{k-2} b + (-1)^k v_{k-2} a = \\
 & = -q_k s_{k-1} + (-1)^{k-1} u_{k-2} b + \\
 & \quad + (-1)^{k-2} v_{k-2} a = \\
 & = -q_k s_{k-1} + s_{k-2} = s_k
 \end{aligned}$$

Po aplikácii práve dokázanej identity a využitím vlastnosti (A.1) dostávame:

$$\underbrace{(-1)^n u_{n-1} b}_u + \underbrace{(-1)^{n-1} v_{n-1} a}_v = s_{n-1} = \text{nsd}(a, b). \quad \square$$

Poznámka. Uvažujme o celočíselných argumentoch, t.j. $a, b \in \mathbb{Z}$ ($|a| \geq |b|$). Keďže pre ľubovoľnú dvojicu celých čísel x, y platí $\text{nsd}(x, y) = \text{nsd}(-x, y) = \text{nsd}(x, -y) = \text{nsd}(-x, -y)$, stačí brať pre rozšírený Euklidov algoritmus absolútne hodnoty vstupov a, b . Výstupy u a v sa vynásobia -1 , ak príslušné b (resp. a) boli záporné.

Príklad. 1. Nech $a = 27, b = 21$.

i	s_i	q_i	u_i	v_i
0	27	-	0	1
1	21	-	1	0
2	6	1	1	1
3	3	3	4	3
4	0	2	9	7

Teda $\text{nsd}(a, b) = 3, u = (-1)^4 \cdot 4 = 4, v = (-1)^3 \cdot 3 = -3$. Skúška: $ub + va = 4 \cdot 21 - 3 \cdot 27 = 3$.

2. Nech $a = -27, b = 21$. Počítame s $a' = |a| = 27$ a $b' = |b| = 21$. Potom $u' = 4, v' = -3$. Keďže $a < 0$ a $b > 0$, položíme $v = -v' = 3$ a $u = u' = 4$. Potom $ub + va = 4 \cdot 21 + 3 \cdot (-27) = 3 = \text{nsd}(-27, 21)$.

3. Nech $a = 40, b = 3$.

i	s_i	q_i	u_i	v_i
0	40	-	0	1
1	3	-	1	0
2	1	13	13	1
3	0	3	40	3

Teda $\text{nsd}(a, b) = 1, u = (-1)^3 \cdot 13 = -13, v = (-1)^2 \cdot 1 = 1$. Skúška: $ub + va = -13 \cdot 3 + 1 \cdot 40 = 1$.

Zložitosť rozšíreného Euklidovho algoritmu je asymptoticky rovnaká ako zložitosť klasického („deliaceho“) Euklidovho algoritmu. Všimnime si, že ak sa nebudeme

zaoberať číslami u_i a v_i , dostaneme práve klasický algoritmus. Nie je ťažké ukázať, že zložitosť algoritmu je $O(\log^3 a)$, teda kubická vzhľadom na dĺžku zápisu väčšieho parametra. Prirodzene, pri skutočnej implementácii nie je potrebné uchovávať všetky hodnoty s_i, q_i, u_i, v_i . Stačí si pamätať poslednú, resp. posledné dve aktuálne hodnoty. Nasledovný dôsledok je jednoduchou aplikáciou vety 7.

Dôsledok 1. *Nech $a \neq b$ sú navzájom nesúdeliteľné celé čísla, t.j. $\text{nsd}(a, b) = 1$. Potom $\exists u, v \in \mathbb{Z} : va + ub = 1$.*

Nech $a \neq b$ sú dve nesúdeliteľné prirodzené čísla. Potom podľa dôsledku 1 existujú celé čísla u, v také, že $va + ub = 1$. Teda $va = 1 + b(-v)$, odkiaľ vyplýva:

$$va \equiv 1 \pmod{b}.$$

Rozšírený Euklidov algoritmus teda dokazuje existenciu inverzného prvku k a vzhľadom na násobenie modulo b . Navyše algoritmus poskytuje aj návod, ako tento inverzný prvok (v našom prípade v) nájsť. Poznamenajme, že rovnakými inverznými prvkami sú aj všetky čísla v tvare $v + bt$, kde $t \in \mathbb{Z}$.

A.2 Eulerova veta

Najskôr uvedieme pomocné lemy a definície.

Lema 8. *Nech $n \in \mathbb{N}$ a nech $a, b, k \in \mathbb{Z}$. Ak $ka \equiv kb \pmod{n}$ a $\text{nsd}(k, n) = 1$, tak $a \equiv b \pmod{n}$.*

Dôkaz. Ak $a = b$, tak lema triviálne platí. Bez ujmy na všeobecnosti teda môžeme predpokladať, že $a > b$. Takže existuje $l \in \mathbb{N}$:

$$k(a - b) = ln. \tag{A.3}$$

Keďže $\text{nsd}(k, n) = 1$, tak podľa dôsledku 1 $\exists u, v \in \mathbb{Z} : ku + nv = 1$. Z tohto vzťahu vyjadríme k a dosadíme do (A.3):

$$\begin{aligned} k(a - b) &= \frac{1 - nv}{u} \cdot (a - b) = ln \\ a - b &= lnu + nv(a - b) \\ a - b &= n(lu + v(a - b)) \end{aligned}$$

A teda $a \equiv b \pmod{n}$. □

Definícia 6. Pre ľubovoľné prirodzené číslo n označíme symbolom \mathbb{Z}_n^* množinu všetkých čísel nesúdeliteľných s n , ktoré sú menšie ako n a väčšie ako 0:

$$\mathbb{Z}_n^* = \{a \mid a \in \{1, \dots, n - 1\} \ \& \ \text{nsd}(a, n) = 1\}.$$

Zároveň symbolom $\phi(n)$ budeme označovať mohutnosť množiny \mathbb{Z}_n^* : $\phi(n) = |\mathbb{Z}_n^*|$. Funkcia $\phi(n)$ sa nazýva Eulerova funkcia.

Príklad. 1. $\mathbb{Z}_8^* = \{1, 3, 5, 7\}$, $\phi(8) = 4$;

2. Ak p je prvočíslo, tak $\mathbb{Z}_p^* = \{1, \dots, p-1\}$;
3. Ak $n = p \cdot q$ je súčin dvoch prvočísel, tak $\phi(n) = (p-1)(q-1)$.

Lema 9. *Nech $\mathbb{Z}_n^* = \{r_1, \dots, r_{\phi(n)}\}$ sú všetky prirodzené čísla menšie ako n a nesúdeliteľné s n . Nech a je celé číslo a $\text{nsd}(a, n) = 1$. Potom $\{ar_1 \bmod n, \dots, ar_{\phi(n)} \bmod n\} = \mathbb{Z}_n^*$.*

Dôkaz. Potrebujeme ukázať, že čísla $ar_1 \bmod n, \dots, ar_{\phi(n)} \bmod n$ sú navzájom rôzne a nesúdeliteľné s n . Ľahko vidieť, že $0 < ar_i \bmod n < n$ pre všetky $i = 1, \dots, \phi(n)$.

1. Nech $i, j \in \{1, \dots, \phi(n)\}$ sú také indexy, že $ar_i \bmod n = ar_j \bmod n$. Keďže $\text{nsd}(a, n) = 1$, tak podľa lemy 8 platí $r_i \equiv r_j \pmod{n}$. Podľa predpokladu $r_i, r_j < n$, a preto $r_i = r_j \Rightarrow i = j$. Teda v postupnosti $ar_1 \bmod n, \dots, ar_{\phi(n)} \bmod n$ nie sú rovnaké prvky.
2. Pre všetky $i \in \{1, \dots, \phi(n)\}$: $\text{nsd}(r_i, n) = 1$. Rovnako $\text{nsd}(a, n) = 1$. Preto aj $\text{nsd}(ar_i \bmod n, n) = 1$.

□

Veta 8 (Eulerova veta). *Nech $n \in \mathbb{N}$, $a \in \mathbb{Z}$ a nech $\text{nsd}(a, n) = 1$. Potom $a^{\phi(n)} \equiv 1 \pmod{n}$.*

Dôkaz. Vezmime $\mathbb{Z}_n^* = \{r_1, \dots, r_{\phi(n)}\}$. Potom platí:

$$\prod_{i=1}^{\phi(n)} r_i \equiv \prod_{i=1}^{\phi(n)} ar_i \equiv a^{\phi(n)} \prod_{i=1}^{\phi(n)} r_i \pmod{n}.$$

Pripomeňme, že prvá kongruencia platí podľa lemy 9. Keďže $\text{nsd}(\prod_{i=1}^{\phi(n)} r_i, n) = 1$, podľa lemy 8 dostávame:

$$a^{\phi(n)} \equiv 1 \pmod{n}.$$

□

Dôsledok 2 (Malá Fermatova veta). *Nech p je prvočíslo a nech $a \in \mathbb{Z}$ je také, že $p \nmid a$ (p nedelí a). Potom $a^{p-1} \equiv 1 \pmod{p}$.*

Dôkaz. Stačí si uvedomiť, že $\phi(p) = p-1$.

□

A.3 Čínska zvyšková veta

Veta 9 (Čínska zvyšková veta). *Nech m_1, \dots, m_k sú po dvoch nesúdeliteľné prirodzené čísla, t.j.*

$$\forall i, j (1 \leq i < j \leq k) : \text{nsd}(m_i, m_j) = 1.$$

Nech $a_1, \dots, a_k \in \mathbb{Z}$. Potom sústava kongruencií

$$\begin{aligned} x &\equiv a_1 \pmod{m_1} \\ x &\equiv a_2 \pmod{m_2} \\ &\dots \\ x &\equiv a_k \pmod{m_k} \end{aligned}$$

má riešenie. Navyše, všetky riešenia tejto sústavy kongruencií sú navzájom kongruentné modulo $M = m_1 \cdot m_2 \cdot \dots \cdot m_k$.

Dôkaz. Hľadané riešenie je

$$x = \sum_{i=1}^k a_i M_i N_i,$$

kde $M_i = \frac{M}{m_i}$ je súčin všetkých modulov okrem m_i a N_i je inverzný prvok k M_i vzhľadom na násobenie modulo m_i , t.j. $M_i N_i \equiv 1 \pmod{m_i}$. Existencia N_i je zaručená, lebo $\text{nsd}(M_i, m_i) = 1$ a možno ho vypočítať pomocou rozšíreného Euklidovho algoritmu (pozri časť A.1). Overme, že x je naozaj riešením sústavy kongruencií. Pre ľubovoľné r ($1 \leq r \leq k$):

$$\begin{aligned} x \pmod{m_r} &= \sum_{i=1}^k a_i M_i N_i \pmod{m_r} \\ &\stackrel{(*)}{=} a_r M_r N_r \pmod{m_r} = a_r \pmod{m_r}, \end{aligned}$$

teda $x \equiv a_r \pmod{m_r}$. Rovnosť (*) vyplýva z toho, že $m_r \mid M_i$, pre všetky $i \neq r$.

Ukážme ešte druhú časť tvrdenia. Nech x' a x'' sú dve riešenia sústavy. Nech $z = x' - x''$. Potom $m_i \mid z$, pre všetky $i = 1, \dots, k$. Odtiaľ $M \mid z$ a teda $x' \equiv x'' \pmod{M}$. \square

Príklad. Uvažujme sústavu kongruencií:

$$\begin{aligned} x &\equiv 3 \pmod{6}, \\ x &\equiv 2 \pmod{7}. \end{aligned}$$

Riešením je $x = 3 \cdot 7 \cdot 1 + 2 \cdot 6 \cdot 6 = 93$. Najmenšie prirodzené číslo, ktoré je riešením sústavy je $93 \pmod{(6 \cdot 7) = 9}$.

Čínska zvyšková veta hovorí, že ľubovoľné číslo z množiny $\{0, 1, \dots, M\}$ (t.j. zvyškovú triedu modulo M) možno jednoznačným spôsobom reprezentovať pomocou zvyškových tried modulo m_1, \dots, m_k . Odtiaľ vyplýva aj nasledovný dôsledok.

Dôsledok 3. Nech p a q sú navzájom nesúdeliteľné prirodzené čísla. Potom pre ľubovoľné $x \in \mathbb{Z}$ platí:

$$x \equiv a \pmod{pq} \iff \begin{cases} x \equiv a \pmod{p} \\ x \equiv a \pmod{q}. \end{cases}$$

Poznámka. Dôsledok môžeme ľahko zovšeobecniť aj pre väčší počet navzájom po dvoch nesúdeliteľných čísel (modulov).

A.4 Jacobiho symbol***

B Teória pravdepodobnosti***

V tejto časti uvádzame niektoré tvrdenia z teórie pravdepodobnosti, ktoré sú potrebné pre výklad v predchádzajúcich kapitolách. Podrobnejší výklad možno nájsť v špecializovaných knihách a učebniciach. V diskusii používame tieto označenia (poznamenajme, že sa zaoberáme výlučne diskrétnymi náhodnými premennými, ktoré nadobúdajú konečný počet hodnôt):

$E(X)$ stredná hodnota náhodnej premennej X , teda $E(X) = \sum_x \Pr[X = x] \cdot x$;
 $D(X)$ disperzia náhodnej premennej X , teda $D(X) = E((X - E(X))^2)$ alebo inak:
 $D(X) = E(X^2) - E(X)^2$;

B.1 Narodeninový paradox

B.2 Markovova a Čebyševova nerovnosť

Markovova a Čebyševova nerovnosť platia pre všetky nezáporné náhodné premenné, bez ohľadu na ich distribúciu. Poskytujú základné prostriedky pre konštrukciu odhadov náhodných premenných.

Veta 10 (Markovova nerovnosť). *Nech X je náhodná premenná nadobúdajúca nezáporné hodnoty. Nech $v > 0$ je reálne číslo. Potom*

$$\Pr[X \geq v] \leq \frac{E(x)}{v}.$$

Dôkaz. Počítajme:

$$\begin{aligned} E(X) &= \sum_x \Pr[X = x] \cdot x \\ &\geq \sum_{x < v} \Pr[X = x] \cdot 0 + \sum_{x \geq v} \Pr[X = x] \cdot v \\ &= \Pr[X \geq v] \cdot v. \end{aligned}$$

Požadovanú nerovnosť dostaneme po vydelení nerovnosti hodnotou v . □

Nerovnosť ľahko upravíme na odhad strednej hodnoty, stačí za v dosadiť výraz $v \cdot E(X)$. Dostaneme nasledujúci dôsledok:

Dôsledok 4. *Nech X je náhodná premenná nadobúdajúca nezáporné hodnoty. Nech $v > 0$ je reálne číslo. Potom*

$$\Pr[X \geq v \cdot E(X)] \leq \frac{1}{v}.$$

Čebyševova nerovnosť vylepšuje odhad strednej hodnoty tým, že berie do úvahy disperziu náhodnej premennej.

Veta 11 (Čebyševova nerovnosť). *Nech X je náhodná premenná nadobúdajúca nezáporné hodnoty. Nech $v > 0$ je reálne číslo. Potom*

$$\Pr[|X - E(X)| \leq v] \geq \frac{D(X)}{v^2}.$$

Dôkaz. Vieme, že $D(X) = E((X - E(X))^2)$. Položme $Y = (X - E(X))^2$ a aplikujme na túto náhodnú premennú Markovovu nerovnosť:

$$\Pr[Y \geq t] \leq \frac{E(Y)}{t} = \frac{D(X)}{t},$$

pre ľubovoľné $t > 0$. Položme $v = \sqrt{t}$ a počítajme:

$$\Pr[Y \geq t] = \Pr[(X - E(X))^2 \geq v^2] = \Pr[|X - E(X)| \geq v],$$

Teda dostaneme:

$$\Pr[|X - E(X)| \geq v] \leq \frac{D(X)}{v^2}.$$

□

Príklad. Hádzme ideálnou mincou, teda pravdepodobnosť, že padne „hlava“ je pri každom hode $1/2$. Nech náhodná premenná X vyjadruje počet hláv v n po sebe nasledujúcich hodoch. To znamená, že X nadobúda hodnotu $k \in \{0, \dots, n\}$ s pravdepodobnosťou

$$\Pr[X = k] = \binom{n}{k} \left(\frac{1}{2}\right)^n,$$

teda X má binomické rozdelenie pravdepodobnosti. Preto je stredná hodnota $E(X) = n/2$ a disperzia $D(X) = n/4$. Pomocou Čebyševovej nerovnosti odhadnime zhora pravdepodobnosť toho, že počet hláv bude najviac $n/3$ alebo aspoň $2n/3$. Pre hľadanú pravdepodobnosť dostaneme:

$$\Pr\left[\left|X - \frac{n}{2}\right| \geq \frac{n}{6}\right] \leq \frac{D(X)}{(n/6)^2} = \frac{n/4}{n^2/36} = \frac{9}{n}.$$

B.3 Chernoffova nerovnosť

Chernoffove nerovnosti umožňujú získať presnejšie odhady ako Čebyševova nerovnosť pre niektoré typy náhodných premenných. Môžeme ich uplatniť vtedy, ak sa náhodná premenná X dá vyjadriť ako súčet nezávislých náhodných premenných. Pre naše potreby sa obmedzíme na rovnako distribuované náhodné premenné nadobúdajúce hodnoty z množiny $\{0, 1\}$.

Veta 12 (Chernoffova nerovnosť). Nech X_1, \dots, X_n sú nezávislé náhodné premenné nadobúdajúce hodnotu 0 s pravdepodobnosťou p a hodnotu 1 s pravdepodobnosťou $1 - p$. Nech $X = \sum_{i=1}^n X_i$. Potom pre ľubovoľné $\varepsilon > 0$ platí:

$$\Pr[X \geq (1 + \varepsilon)E(X)] \leq e^{np(\varepsilon - (1+\varepsilon)\ln(1+\varepsilon))}.$$

Dôkaz. Náhodná premenná X má binomické rozdelenie, preto $E(X) = np$. Počítajme hľadanú pravdepodobnosť, pričom zavedieme dodatočný parameter $t > 0$:

$$\Pr[X \geq (1 + \varepsilon)np] = \Pr[e^{tX} \geq e^{t(1+\varepsilon)np}] \leq \frac{E(e^{tX})}{e^{t(1+\varepsilon)np}}.$$

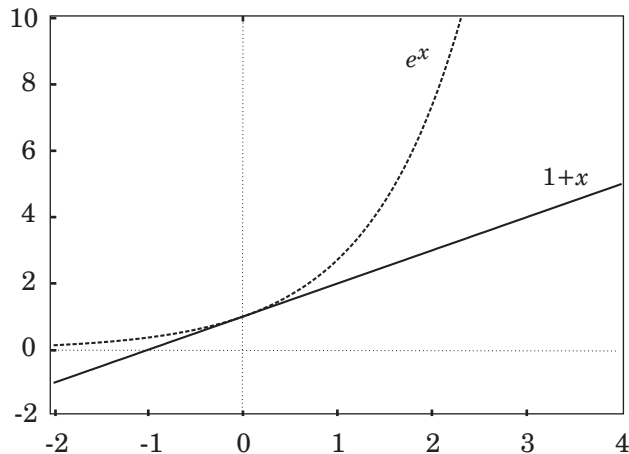
Prvá rovnosť platí pre ľubovoľné $t > 0$ a nerovnosť je aplikáciou Markovovej nerovnosti. Strednú hodnotu v čitateli vieme počítať vďaka nezávislosti náhodných premenných X_1, \dots, X_n :

$$\begin{aligned} E(e^{tX}) &= E(e^{tX_1} \cdot e^{tX_2} \cdot \dots \cdot e^{tX_n}) \\ &= E(e^{tX_1}) \cdot E(e^{tX_2}) \cdot \dots \cdot E(e^{tX_n}) \\ &= E(e^{tX_1})^n. \end{aligned}$$

Posledná rovnosť platí preto, lebo X_1, \dots, X_n sú rovnako distribuované. Pokračujme ďalej:

$$E(e^{tX_1}) = (p \cdot e^t + (1 - p) \cdot e^0)^n = (1 + p \cdot (e^t - 1))^n \leq e^{np(e^t - 1)}.$$

Pri úprave sme využili nerovnosť $1 + x \leq e^x$, pre všetky $x \in \mathbb{R}$. Platnosť tejto nerovnosti ilustruje aj obrázok B.1.

Obrázok B.1: Nerovnosť $1 + x \leq e^x$, pre $x \in \mathbb{R}$

Dosadením dostaneme:

$$E(e^{tX}) \leq e^{np(e^t - 1)}.$$

Preto:

$$\Pr[X \geq (1 + \varepsilon)np] = \Pr[e^{tX} \geq e^{t(1+\varepsilon)np}] \leq \frac{e^{np(e^t-1)}}{e^{t(1+\varepsilon)np}} = e^{np(e^t-1-t(1+\varepsilon))}.$$

Hľadáme pokiaľ možno najlepší odhad, preto minimalizujeme výraz v exponente. Položme $f(t) = e^t - 1 - t(1+\varepsilon)$. Riešením rovnice $f'(t) = 0$ získame hodnotu $t = \ln(1+\varepsilon)$ a tým aj požadovaný odhad:

$$\Pr[X \geq (1 + \varepsilon)np] \leq e^{np(\varepsilon - (1+\varepsilon)\ln(1+\varepsilon))}.$$

□

Príklad. Pomocou Chernoffovej nerovnosti odhadnime pravdepodobnosť toho, že pri n hodoch ideálnou mincou padne hlava aspoň $2n/3$ krát (podobný príklad sme riešili v časti B.2). Nech náhodná premenná X_i , pre $i = 1, \dots, n$, nadobúda hodnoty 1 a 0, podľa toho, či v i -tom hode padne hlava alebo nie. Náhodné premenné X_1, \dots, X_n sú nezávislé. Označme $X = \sum_{i=1}^n X_i$ počet hláv v n hodoch. Podmienky Chernoffovej nerovnosti sú splnené, teda:

$$\Pr\left[X \geq \left(1 + \frac{1}{3}\right) \cdot \frac{n}{2}\right] = \Pr\left[X \geq \frac{2n}{3}\right] \leq e^{n/2 \cdot (1/3 - (4/3)\ln(4/3))} \leq e^{-0,025 \cdot n}.$$

Pokiaľ chceme získať odhad pravdepodobnosti pre rovnakú udalosť ako v príklade z časti B.2, môžeme využiť symetrickosť binomického rozdelenia náhodnej premennej X :

$$\Pr\left[\left|X - \frac{n}{2}\right| \geq \frac{n}{6}\right] \leq 2 \cdot e^{-0,025 \cdot n}.$$

Literatúra

- [AKS02] Agrawal, M. – Kayal, N. – Saxena, N.: *PRIMES is in P*, Technical report, 2002.
- [AN94] Abadi, M. – Needham, R.: *Prudent engineering practice for cryptographic protocols*, SRC Research Report 125, Digital System Research Centre, 1994.
- [AN95] Anderson, R. – Needham, R.: Robustness principles for public key protocols, *Advances in Cryptology – CRYPTO'95*, LNCS 963, 236–247, Springer-Verlag, 1995.
- [BD99] Boneh, D. – Durfee, G.: Cryptanalysis of RSA with private key d less than $N^{0.292}$, *Advances in Cryptology – Eurocrypt'99*, LNCS 1592, ???–???, Springer-Verlag, 1999.
- [Ble96] Bleichenbacher, D.: Generating ElGamal signatures without knowing the secret key, *Advances in Cryptology – Eurocrypt'96*, LNCS 1070, 11–18, Springer-Verlag, 1996.
- [BV98] Boneh, D. – Venkatesan, R.: Breaking RSA may not be equivalent to factoring, *Advances in Cryptology – Eurocrypt'98*, LNCS 1403, ???–???, Springer-Verlag, 1998.
- [CFPR96] Coppersmith, D. – Franklin, M. – Patarin, J. – Reiter, M.: Low-Exponent RSA with Related Messages, *Advances in Cryptology – Eurocrypt'96*, LNCS 1070, 1–9, Springer-Verlag, 1996.
- [Cop96] Coppersmith, D.: Finding a Small Root of a Univariate Modular Equation, *Advances in Cryptology – Eurocrypt'96*, LNCS 1070, 155–165, Springer-Verlag, 1996.
- [DH76] Diffie, W. – Hellman, M.: New directions in cryptography, *IEEE Transactions on Information Theory*, IT-22, 1976.
- [DSS01] *Digital Signature Standard (DSS)*, FIPS PUB 186-2 (Change Notice 1), NIST, 2001.
- [FS97] Fischlin, R. – Schnorr, C.: Stronger security proofs RSA and Rabin Bits, *Advances in Cryptology – Eurocrypt'97*, LNCS 1233, ???–???, Springer-Verlag, 1997.
- [GKP94] Graham, R. – Knuth, D. – Patashnik, O.: *Concrete Mathematics: A Foundation for Computer Science*, Addison-Wesley, 2nd edition, 1994.
- [Gor92] Gordon, D.: Designing and detecting trapdoors for discrete log cryptosystems, *Advances in Cryptology – CRYPTO'92*, LNCS 740, 66–75, Springer-Verlag, 1992.
- [Has88] Hastad, J.: Solving simultaneous modular equations of low degree, *SIAM Journal on Computing*, 17(2), 336–341, 1988.
- [Kob87] Koblitz, N.: *A Course in Number Theory and Cryptography*, Springer-Verlag, 1987.
- [KSW98] Kelsey, J. – Schneier, B. – Wagner, D.: Protocol interactions and the chosen protocol attack, *Security Protocols, 5th International Workshop April 1997 Proceedings*, 91–104, Springer-Verlag, 1998.
- [LKBS92] Loxton, J. – Khoo, D. – Bird, G. – Seberry, J.: A cubic RSA code equivalent to factorization, *Journal of Cryptology*, 5, 1992.

- [Low95] Lowe, G.: An attack on the needham-schroeder public key authentication protocol, *Information Processing Letters*, 3(56), 131–136, 1995.
- [Mau94] Maurer: aaaaa, 1994.
- [Mea96] Meadows, C.: The NRL Protocol Analyzer: An overview, *Journal of Logic Programming*, 2(26), 1996.
- [SO96] Syverson, P. F. – van Oorschot, P. C.: *A Unified Cryptographic Protocol Logic*, NRL Publication 5540-227, Naval Research Lab, 1996.
- [Sti95] Stinson, R.: *Cryptography: Theory and Practice*, CRC Press, 1995.
- [Syv94] Syverson, P.: A taxonomy of replay attacks, 131–136, IEEE Computer Society Press, 1994.
- [Syv96] Syverson, P.: Limitations on design principles for public key protocols, *IEEE Symposium on Security and Privacy*, 62–73, IEEE Computer Society Press, Oakland, CA, 1996.
- [Wil80] Williams, H.: A modification of the RSA public-key procedure, *IEEE Transactions on Information Theory*, IT-26, 726–729, 1980.

